	<p>ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ</p>
	<p>ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»</p>

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ -
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΗΜΕΡΙΑ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ

ΜΑΤΖΙΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

A.M: PMS 07019

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ

ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΤΡΙΠΟΛΗ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2009

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Από το 1987 όταν για πρώτη φορά η έννοια της «βιώσιμης ανάπτυξης» έκανε την εμφάνισή της με την Έκθεση Brundtland μέχρι σήμερα έχουν περάσει είκοσι και πλέον χρόνια αλλά παραμένει πάντα επίκαιρη. Όλα αυτά τα χρόνια που ακολούθησαν ο όρος χρησιμοποιήθηκε ευρέως από πολιτικούς, επιστήμονες και πολίτες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το θέμα εμφανίζεται εξόχως ελκυστικό και αποτελούσε πάντα επιθυμία μου να ασχοληθώ με το θέμα και να εντρυφήσω σε βάθος. Η εκπόνηση διπλωματικής διατριβής για την λήψη πτυχίου από το ΠΜΣ ΟΔΔΥΟΕ του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου αποτέλεσε την κατάλληλη ευκαιρία για να ασχοληθώ επισταμένα με το ενδιαφέρον αυτό ζήτημα. Έτσι έγινε η επιλογή και διαμόρφωση του θέματος με τη σύμφωνη γνώμη της επιβλέπουσας της διπλωματικής μου εργασίας, κας Ειρήνης Δασκαλοπούλου, Λέκτορα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας η κα Δασκαλοπούλου μου προσέφερε αρωγή και υποστήριξη με παρατηρήσεις, υποδείξεις και διορθώσεις έτσι ώστε η εργασία μου να παρουσιάσει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η ολοκλήρωση της εργασίας μου χωρίς την πολύτιμη βοήθεια της δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί. Για το λόγο αυτό θέλω να της απευθύνω τις θερμότερες ευχαριστίες μου.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω και τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής εξέτασης της εργασίας μου, κο Λιαργκόβα, Αναπληρωτή Καθηγητή και Διευθυντή του ΠΜΣ και κα Πέτρου, Λέκτορα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, για το ενδιαφέρον που έδειξαν για τη μελέτη και αξιολόγηση της.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες του προγράμματος για τις πολύτιμες γνώσεις που μας προσέφεραν στη διάρκεια των σπουδών μας στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Θα αποτελούσε παράλειψη εκ μέρους μου αν δεν ευχαριστούσα όλους τους συμφοιτητές μου στο ΠΜΣ, για το πνεύμα αλληλεγγύης και συναδελφικότητας που υπέδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Στη μνήμη μου θα μείνουν για πάντα οι ευχάριστες στιγμές που περάσαμε όλοι μαζί στη φιλόξενη πόλη της Τρίπολης.

Ιδιαίτερα όμως θα ήθελα να ευχαριστήσω το συνάδελφο και φίλο Γιώργο Μπουφέα, για τη συνεργασία που είχαμε κατά τη διάρκεια των σπουδών και για την τεχνική επεξεργασία της διπλωματικής μου εργασίας.

Ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω επίσης και στη συνάδελφο μου στην υπηρεσία Ελένη Πικραμένου, για τη σημαντική συμβολή της στην τελική διαμόρφωση της παρούσας εργασίας.

Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω την Ειρήνη Καραμπίνη για την οργάνωση του υλικού που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία μου, για τις φιλολογικές επισημάνσεις και για την ηθική υποστήριξη της.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, για την αμέριστη συμπαράστασή της, στις προσπάθειες που καταβάλω για την επίτευξη όλων των στόχων που έχω θέσει στη ζωή μου μέχρι σήμερα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η διαχρονική εξέλιξη της ανάπτυξης μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	
1.1 Εισαγωγή	3
1.2. Η σχέση ανθρώπου - περιβάλλοντος	10
1.3. Η έννοια της βιωσιμότητας	14
1.3.1 Προσεγγίσεις της βιωσιμότητας	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Πρωτοβουλίες για τη βιώσιμη ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο	
2.1. Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED)	18
2.2. Η Έκθεση Brundtland (1987)	19
2.3. Οι Περιβαλλοντικές Διασκέψεις	21
2.3.1 Η Διάσκεψη του Ο.Η.Ε για το Περιβάλλον (Στοκχόλμη 1972)	21
2.3.2 Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, UNCED (Διάσκεψη για τη Γη - The Earth Summit, Rio de Janeiro 1992)	23
2.3.3 Η Ατζέντα 21	25
2.3.3.1. Κοινωνικές και Οικονομικές Διαστάσεις	26
2.3.3.2. Προστασία και διαχείριση των αναπτυξιακών πόρων	27
2.3.3.3 Ενδυνάμωση του ρόλου των κύριων ομάδων	28
2.3.3.4 Μέσα εφαρμογής	29

2.3.4	Ειδική σύνοδος του Ο.Η.Ε για την ανασκόπηση και αξιολόγηση εφαρμογής της Ατζέντας 21 (Νέα Υόρκη 1997)	30
2.3.5	Η Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (WSSD) (Γιοχάνεσμπουργκ 2002)	31
2.3.6	Διάσκεψη για τη Γη (2012)	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3		
Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης		
3.1.	Εισαγωγή	37
3.2	Η τέταρτη διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης	40
3.3.	Η Ευρωπαϊκή διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης	41
3.3.1	Ιστορικοί σταθμοί	41
3.3.2	Οι θεματικές ενότητες της Ε.Ε για τη βιώσιμη ανάπτυξη	44
3.3.2.1.	Κλιματική αλλαγή και καθαρή ενέργεια	44
3.3.2.2	Δημόσια υγεία	47
3.3.2.3.	Διαχείριση φυσικών πόρων	49
3.3.2.4	Μεταφορές και χρήσεις γης	51
3.3.2.5	Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός	53
3.3.2.6	Η γήρανση του πληθυσμού και το δημογραφικό πρόβλημα	54
3.3.3	Το 6 ^ο Κοινοτικό Πρόγραμμα δράσης για το Περιβάλλον 2002-12	56
3.3.3.1	Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής	57
3.3.3.2	Φύση και βιοποικιλότητα	57

3.3.3.3 Περιβάλλον και υγεία	58
3.3.3.4 Διαχείριση φυσικών πόρων και των αποβλήτων	59
3.3.4 Η ανανεωμένη Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (2006)	60
3.3.4.1 Εκμετάλλευση των συνεργειών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και της Στρατηγικής της Λισσαβόνας για τη μεγέθυνση και την απασχόληση	61
3.3.4.2 Καλύτερη Χάραξη Πολιτικής	62
3.3.5 Βασικές προκλήσεις της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Β.Α	62
3.3.5.1 Κλιματική αλλαγή και καθαρή ενέργεια	62
3.3.5.2 Βιώσιμες μεταφορές	63
3.3.5.3 Βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση	63
3.3.5.4 Διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων	64
3.3.5.5 Δημόσια υγεία	64
3.3.5.6 Κοινωνική ενσωμάτωση, δημογραφία, μετανάστευση	65
3.3.5.7 Παγκόσμια φτώχεια-αναπτυξιακές προκλήσεις	65
3.3.6 Πολιτικές συνεισφοράς στην Κοινωνία της Γνώσης	65
3.3.7 Έκθεση ελέγχου της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - EU SD Eurostat 2007	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Βιώσιμη ανάπτυξη και οικονομική δραστηριότητα

4.1. Βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση	72
--------------------------------------	----

4.1.1 Βιώσιμη παραγωγή	74
4.1.2 Βιώσιμη κατανάλωση	80
4.1.3 Δείκτες βιώσιμης κατανάλωσης	85
4.2. Εταιρική κοινωνική ευθύνη και βιώσιμη ανάπτυξη	87
4.3. Η βιώσιμη ανάπτυξη υπό το πρίσμα της παγκόσμιας οικονομικής και οικολογικής κρίσης	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης	
5.1.Εισαγωγή	97
5.2. Βασικά θέματα για τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης	103
5.3.Δείκτες μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης	106
5.4. Φορείς βιώσιμης ανάπτυξης	110
5.4.1. Διεθνές επίπεδο	110
5.4.2. Ελλάδα	115
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	
Η βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα	
6.1. Εισαγωγή	126
6.2 Εθνική Πολιτική Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης	127
6.2.1. Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης	127
6.2.2 Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης	129
6.2.3. Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης	130

6.3. Η Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (2002)	131
6.3.1 Το Διεθνές Πλαίσιο	131
6.3.2 Το Εθνικό Σημείο Εκκίνησης	132
6.3.3 Άξονες της εθνικής πολιτικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη	132
6.3.4 Άξονες - δράσεις και μέτρα για τη μείωση των περιβαλλοντικών πιέσεων	134
6.3.4.1 Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής	134
6.3.4.2. Μείωση αερίων ρύπων	136
6.3.4.3.Μείωση και ορθολογική διαχείριση στερεών αποβλήτων	137
6.3.4.4 Διαχείριση υδατικών πόρων	137
6.3.4.5. Προστασία της βιοποικιλότητας και των φυσικών οικοσυστημάτων	138
6.3.4.6 Βιώσιμη διαχείριση των δασικών πόρων	139
6.3.5. Δράσεις και μέτρα για την περαιτέρω προώθηση της πολιτικής κοινωνικής αλληλεγγύης	140
6.3.6 Η διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης στις τομεακές πολιτικές	141
6.3.6.1 Χωροταξικός σχεδιασμός της χώρας	141
6.3.6.2 Κοινωνία των πολιτών	141
6.3.6.3 Ενεργειακός τομέας	141
6.3.6.4 Μεταφορές	142
6.3.6.5 Γεωργία	142
6.3.6.6 Βιομηχανία	143

6.3.6 .7 Τουρισμός	144
6.3.7 Οριζόντιες δράσεις	144
6.4 Η Έκθεση προόδου της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	145
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	
Συζήτηση - συμπεράσματα	146
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	149
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	155

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A.L.A.R.M	Athens Laboratory of Research in Marketing (Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών)
AMSDE	Annual Meeting of Sustainable Development Experts (Ετήσια Συνεδρίαση των Εμπειρογνομόνων Βιώσιμης Ανάπτυξης)
CSD	Commission on Sustainable Development (Επιτροπή για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Ο.Η.Ε)
DJSI	World Dow Jones Sustainability World Index
DSD	Τμήμα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Ο.Η.Ε) Division for the Sustainable Development (U.N.O)
EC	European Commission Ευρωπαϊκή Επιτροπή
EMAS	Eco-Management and Audit Scheme Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου
EU	Ευρωπαϊκή Ένωση
EU SDS	European Strategy of Sustainable Development Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
EUROSTAT	Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία
FOE	Friends of Earth
GPI	General Progress Indicator Δείκτης Πραγματικής Προόδου
HPI	Happy Planet Index Δείκτης του Ευτυχισμένου Πλανήτη

I.I.E.D	International Institute for Environment and Development
I.I.S.D	International Institute for Sustainable Development
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change Διακυβερνητικό Σώμα για την Αλλαγή του Κλίματος
ISO 14001	International Organization of Standardization Πρότυπο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης
JPOI	Johannesburg Plan of Implementation Σχέδιο εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ
MDG	Millennium Development Goals - Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας
NCED	National Emission Ceilings Directive Οδηγία μείωσης αερίων ρύπων
UNCED	United Nations Congress for the Environment and Development Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη
UNEP	United Nations Environmental Programme Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον
UNO	United Nations Organization (O.H.E)
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development Παγκόσμιο Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
WCED	World Commission for the Environment and Development Παγκόσμια Επιτροπή του Ο.Η.Ε για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη

WRI	World Resources Institute - Ινστιτούτο Παγκοσμίων Φυσικών Πόρων
WSSD	World Summit for Sustainable Development Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
WWF	World Wide Fund for Nature
Α.Ε.Π	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Α.Π.Ε	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
B.A	Βιώσιμη Ανάπτυξη
E.A.A	Εθνικό Αστεροσκοπείου Αθηνών
E.E	Ευρωπαϊκή Ένωση
E.Σ.Χ.Σ.Α.Α	Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
E.Χ.Σ	Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο
E.Δ.Π.Π.Π	Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πληροφοριών και Παρατηρήσεων για το Περιβάλλον
E.Κ.Ε	Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
E.Κ.Π.Α	Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
E.Κ.Π.Α.Α	Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης
E.Ο.Π	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (European Environment Agency)

Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α	Εθνική Πολιτική Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
Ε.Σ.Β.Α	Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
Η.Π.Α	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Ι.Ε.Π.Β.Α	Ινστιτούτο Ερευνών Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης
Κ.Α.Π	Κοινή Αγροτική Πολιτική
Μ.Κ.Ο	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
Ο.Ο.Σ.Α	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Ο.Τ.Α	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Ο.Κ.Ε	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
Όπ. π	Όπως παραπάνω
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Σ.Ε.Β	Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων
Φ.Ε.Κ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ - ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ - ΕΙΚΟΝΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	σελ.
Γράφημα 1. Οι υπηρεσίες που προσφέρουν στον άνθρωπο τα οικοσυστήματα	14
Γράφημα 2. Το τρίγωνο της βιώσιμης ανάπτυξης	39
Γράφημα 3. Η 4η διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης: το θεσμικό πλαίσιο	40
Γράφημα 4. Αλληλένδετα προβλήματα	56
Γράφημα 5. Η παραγωγική διαδικασία	77
Γράφημα 6. Έρευνα για τη στάση του καταναλωτικού κοινού απέναντι στο Green Marketing	79
Γράφημα 7. Τα 'τρία βήματα' της βιώσιμης κατανάλωσης	83
Γράφημα 8. Οι συμμετοχοί της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	88
Γράφημα 9. Οι τομείς εφαρμογής της ΕΚΕ	90
Γράφημα 10. Επενδύσεις σε πράσινη ενέργεια (2007)	95
Γράφημα 11. Δημιουργία θέσεων απασχόλησης στην Ελλάδα από μια στροφή στην πράσινη ανάπτυξη	96
Γράφημα 12. Πηγές προέλευσης των αερίων θερμοκηπίου στην Ελλάδα (2000)	135
Γράφημα 13. Εξέλιξη εκπομπών του θερμοκηπίου και στόχος του Κιότο για την Ελλάδα (2000)	136
ΠΙΝΑΚΕΣ	
Πίνακας 1. Τα επίπεδα της βιώσιμης ανάπτυξης	37
Πίνακας 2. Η διαδικασία μετάβασης στη βιώσιμη παραγωγή	78
Πίνακας 3. Δείκτες βιώσιμης κατανάλωσης	88
Πίνακας 4. Δείκτες Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΟΗΕ 2001)	99
ΕΙΚΟΝΕΣ	
Εικόνα 1. Το Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών	46
Εικόνα 2. Αξιολόγηση των αλλαγών των κύριων Ευρωπαϊκών δεικτών Βιώσιμης Ανάπτυξης	70
Εικόνα 3. Τυπικές περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις	73

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία που ακολουθεί στις επόμενες σελίδες αναφέρεται στο ενδιαφέρον θέμα της «βιώσιμης ανάπτυξης». Μιας ανάπτυξης ‘διαφορετικής’ που βασίζεται όχι μόνο στην επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης, αλλά λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και επιδεικνύει σεβασμό στο περιβάλλον.

Παρουσιάζονται αναλυτικά, η διαχρονική εξέλιξη του όρου, οι σημαντικότερες πτυχές του ζητήματος, οι διεθνείς πρωτοβουλίες για την εδραίωση αυτής της μορφής ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο και γίνεται μια εκτενής αναφορά στην Ευρωπαϊκή διάσταση της έννοιας σε επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και σε εθνικό επίπεδο.

Αποτελεί μια επισκόπηση που βασίστηκε κυρίως στην υπάρχουσα Ελληνική και ξένη βιβλιογραφία αλλά αντλήθηκε υλικό και από τον έντυπο και περιοδικό τύπο, επίσημα κείμενα της Ε.Ε και της Ελλάδας και το διαδίκτυο.

Βασική διαπίστωση της έρευνας είναι ότι η έννοια της «βιώσιμης ανάπτυξης» έχει γίνει ευρέως αποδεκτή σε παγκόσμιο επίπεδο και έχει αναγνωριστεί η σημασία της, ωστόσο τα μέχρι τώρα αποτελέσματα από την εφαρμογή της δεν είναι αρκετά ικανοποιητικά και μια σειρά από ζητήματα εξακολουθούν να παραμένουν ανοικτά. Συνεπώς χρειάζεται μεγαλύτερη δέσμευση από όλους: κυβερνήσεις, επιχειρήσεις, πολίτες, για την εφαρμογή των αρχών της «βιώσιμης ανάπτυξης» στην πράξη, ώστε τα οφέλη να γίνουν περισσότερο απτά και να διοχετευθούν παντού.

SUMMARY

The present study constitutes an extensive literature review of the current research and policy design issues related to the realization of “Sustainable development”. The term sustainable development is used to denote a “different type ” of development, that is based on the achievement of economic growth, on the one hand, and the satisfaction of societal needs, on the other, while demonstrating respect towards the environment.

Analytically the main issues that are presented here refer to, the diachronic development of term sustainable development, the more important open debates in the field, the international initiatives for the consolidation of this form of growth at a global level and, finally, an extensive report is presented regarding the European dimension of the challenge of implementing sustainable development practices and policies both at the European Union as well as at the national level.

For the purpose of the present study an extensive review of the international literature has been made while a number of different sources have been searched for including Greek and foreign printed and periodical press, official texts of the EU and Greece, and the internet.

The study’s basic ascertainment is that while the importance of achieving “Sustainable development” has become widely accepted at the global level, the implementation of appropriate measures towards ensuring its achievement still lags behind and a number of important debates in the field remain open. The study’s main conclusion is that all agents involved in the socio-economic aspects of development, i.e. governments, enterprises, citizens, need to strongly engage towards the implementation of sustainable development practices, in order for more tangible gains to be created and these gains are channeled more evenly.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η «βιώσιμη ανάπτυξη» είναι πάντα μια επίκαιρη και πολυδιάστατη έννοια που αναφέρεται πολύ συχνά σε όλα τα επίπεδα του σύγχρονου κοινωνικού βίου. Αποτελεί ουσιαστικά ένα νέο επιστημονικό πεδίο και γύρω από αυτήν έχουν δημιουργηθεί διάφορες προσεγγίσεις τόσο σε επιστημονικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Ωστόσο παραμένει ακόμα μια γενική και αφηρημένη έννοια και η εφαρμογή της στην πράξη συναντά πολλά προβλήματα. Συνεπώς μια περαιτέρω καταγραφή και διασαφήνιση της κρίνεται απολύτως αναγκαία.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια συστηματική μελέτη του όρου «βιώσιμη ανάπτυξη» από την επίσημη ανάδειξη του το 1987 μέχρι σήμερα. Η μεθοδολογία που βασίστηκε αυτή η μελέτη περιλαμβάνει:

- α) Εκτενή ανασκόπηση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας
- β) Επίσημο έντυπο υλικό του Ο.Η.Ε, της Ε.Ε και της Ελλάδας
- γ) Αποδελτίωση έντυπου και περιοδικού τύπου
- δ) Πρόσβαση σε πηγές στο διαδίκτυο

Η προσπάθεια παρουσίασης αυτής της μελέτης μεθοδεύεται σε 7 κεφάλαια:

Στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη της έννοιας της ανάπτυξης από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου μέχρι τις μέρες μας, γίνεται μια εκτενής αναφορά στη σχέση ανθρώπου - περιβάλλοντος, και παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο που προηγήθηκε της εμφάνισης του όρου «βιώσιμη ανάπτυξη».

Στο 2^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σημαντικότερες πρωτοβουλίες για τη βιώσιμη ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο, από τη Διάσκεψη της Στοκχόλμης το 1972 μέχρι τη Διάσκεψη του Ρίο το 2002, και η προοπτική της διεξαγωγής μιας νέας το 2012, όπου θα εκτιμηθεί η πρόοδος που συντε-

λέστηκε και θα γίνει επανακαθορισμός των στόχων με βάση τα νέα δεδομένα που θα έχουν διαμορφωθεί.

Στο 3^ο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στους τρεις πυλώνες οικονομία -κοινωνία – περιβάλλον που εδράζεται η βιώσιμη ανάπτυξη, και παρουσιάζεται διεξοδικά η Ευρωπαϊκή διάσταση της, με τις σημαντικότερες δράσεις και πολιτικές που έχει αναλάβει η Ε.Ε.

Στο 4^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διασύνδεση βασικών τομέων της οικονομικής δραστηριότητας με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Στο 5^ο κεφάλαιο καταγράφεται η προσπάθεια μέτρησης και ποσοτικοποίησης της βιώσιμης ανάπτυξης με την καθιέρωση δεικτών.

Στο 6^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εξέλιξη της βιώσιμης ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο και οι σημαντικότερες προσπάθειες για την προώθηση της,

και τέλος, στο 7^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

1.1 Εισαγωγή

Μετά τα δεινά και τις καταστροφές που προκάλεσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος σε μεγάλο τμήμα της υφηλίου, βλέπουμε να εμφανίζεται για πρώτη φορά ο όρος **ανάπτυξη** στο διεθνές στερέωμα. Φαίνεται όμως ότι η εισαγωγή του όρου εμφανίζεται ως αποτέλεσμα πολιτικών επιλογών μάλλον παρά ανθρωπιστικών στόχων.

Για πρώτη φορά το 1949, ο Αμερικανός πρόεδρος Χάρρυ Τρούμαν σε λόγο που εκφώνησε στον Ο.Η.Ε επικαλέστηκε την ανάγκη οικονομικής βοήθειας σε κράτη που χαρακτηρίζονταν «υπανάπτυκτα». Οι λόγοι αυτής της αναγκαιότητας δεν ανάγονται μόνο σε ηθικά ζητήματα παροχής βοήθειας προς στις φτωχές χώρες. Ο βαθύτερος σκοπός ήταν οι χώρες αυτές να περιέλθουν στην πολιτική επιρροή της Δύσης και συνάμα να μπορέσουν να βρουν οι αμερικανικές επιχειρήσεις νέες αγορές για να διοχετεύσουν τα αγαθά που παρήγαγαν.

Μέχρι τότε στην οικονομική επιστήμη επικρατούσε ο όρος **μεγέθυνση** για να περιγράψει την παραγωγή περισσότερου προϊόντος (αγαθών και υπηρεσιών). Πολλοί ακόμα παραδοσιακοί οικονομολόγοι όριζαν την ανάπτυξη ως την αύξηση της ευημερίας μιας κοινωνίας, χρησιμοποιώντας ως μέτρο της αύξησεως αυτής τη μεγέθυνση του ΑΕΠ (Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος) δηλαδή την αύξηση της αξίας του συνολικού επιπέδου παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών μιας οικονομίας. Θεωρούσαν δηλαδή ότι με τη μεγέθυνση του κατά κεφαλήν εισοδήματος βελτιώνεται και η ευημερία των πολιτών μιας κοινωνίας.

Στην πραγματικότητα όμως το ΑΕΠ δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ασφαλής δείκτης αυτής της ευημερίας, γιατί (α) αν η κατανομή του εισοδή-

ματος είναι άνιση, μια αύξηση του ΑΕΠ μπορεί απλώς να σημαίνει ότι αυξάνεται το εισόδημα των πλουσίων και (β) σημαντικές υπηρεσίες δεν υπολογίζονται στο ΑΕΠ, όπως η ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, ο ελεύθερος χρόνος, η αίσθηση ασφάλειας, το επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών. Αντίθετα μια μεγάλη οικολογική καταστροφή θα καταγραφεί ως αύξηση του ΑΕΠ γιατί όλα τα έξοδα αποζημίωσης και περιορισμού της ζημιάς θα προσμετρηθούν θετικά στον υπολογισμό του. Η ίδια η ζημιά στη φύση και η οδύνη που προκαλείται στους πολίτες δεν θα καταγραφεί¹.

Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγείται και ο Cortright 2001², ότι δηλαδή η “οικονομική μεγέθυνση ευνοεί κάποιες συγκεκριμένες ομάδες και διευρύνει τις ανισότητες, σε αντίθεση με τη νεοκλασική προσέγγιση που πρεσβεύει ότι η ελεύθερη αγορά οδηγεί στην αναδιανομή του πλούτου που προέρχεται από την ανάπτυξη και κατά βάση από την εκβιομηχάνιση”.

Στην ορολογία πολλές φορές οι όροι μεγέθυνση και ανάπτυξη φαίνεται να εμφανίζονται συνώνυμοι, η έννοια της ανάπτυξης είναι όμως σαφώς ευρύτερη καθώς αναφέρεται και σε διαρθρωτικές αλλαγές (μεταβολές θεσμικές και τεχνολογικές) όπως και σε ποιοτικές διαφοροποιήσεις³.

Οι Pearce, Markandya και Barbier (1989) θεωρούν ότι “ο όρος ανάπτυξη είναι πολύ πιο ευρύς από την οικονομική μεγέθυνση και περιλαμβάνει πέρα από την οικονομική, και την κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη λαμβάνοντας υπόψη το φυσικό περιβάλλον”.

Κατά τον Rostow⁴(1960) η οικονομία περνά από κάποια στάδια ανάπτυξης πριν φτάσει στην ωρίμανση. Τα στάδια αυτά είναι:

1) **το στάδιο της παραδοσιακής κοινωνίας:** η οικονομία είναι κυρίως αγροτική και το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ασχολείται στον πρωτογενή τομέα για την εξασφάλιση βασικών ειδών διαβίωσης. Η

¹ Παπανδρέου, Α. – Σαρτζετάκης, Ε. (2003) – Άρθρο Βιώσιμη ανάπτυξη-Οικονομική επιστήμη & διεθνές θεσμικό πλαίσιο (Περιοδικό: Αγορά χωρίς σύνορα, τεύχος 8)

² Δημαδάμα, Ζ. (2008). Οικονομία, ανάπτυξη, περιβάλλον. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

³ Καλδής, Π.-Μητούλα, Ρ.-Αστάρα, Ο (2008). Βιώσιμη ανάπτυξη. Εκδόσεις Rossili, Αθήνα.

⁴ Σκούντζος, Θ. (1989) Οικονομική ανάπτυξη. Τόμος 1. Εκδόσεις Σταμούλη. Πειραιάς

παραγωγικότητα σ' αυτή την οικονομία είναι πολύ χαμηλή και υπάρχει ανώτατο όριο παραγωγικότητας ,το οποίο δεν μπορεί να υπερπηδηθεί γιατί δεν γίνεται εκμετάλλευση των τεχνολογικών επιτευγμάτων.

2) **το στάδιο των προϋποθέσεων της απογείωσης** όπου τα βασικά χαρακτηριστικά της οικονομίας είναι η άνοδος στο ρυθμό σώρευσης του κεφαλαίου, η αύξηση του πληθυσμού, η ποιοτική μεταβολή της παιδείας, οι επενδύσεις σε έργα υποδομής, η διεύρυνση των αγορών, η εμφάνιση νέων επιχειρηματιών που θέλουν να επενδύσουν, και η δημιουργία πλεονάσματος στον αγροτικό τομέα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη βελτίωση της παραγωγικότητας του βιομηχανικού τομέα.

3) **το στάδιο της απογείωσης.** η απογείωση είναι το πιο σημαντικό στάδιο της ανάπτυξης και σχετικά μικρής διάρκειας, 20-30 έτη, που διαφέρει από χώρα σε χώρα. Κατά το στάδιο αυτό υπερπηδούνται τα εμπόδια για τη συνεχή ανοδική πορεία της οικονομίας και η ανάπτυξη γίνεται μια μόνιμη κατάσταση. Για να λάβει χώρα η απογείωση απαιτούνται ορισμένες προϋποθέσεις:

- α) επενδύσεις που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 10% του εθνικού εισοδήματος
- β) ταχεία ανάπτυξη ηγετικών κλάδων
- γ) διαμόρφωση κατάλληλου πολιτιστικού πλαισίου.

4) **η πορεία προς την ωριμότητα.** Είναι το στάδιο όπου η κοινωνία εφαρμόζει τη σύγχρονη τεχνολογία σε όλες τις μορφές οικονομικής δραστηριότητας.

5) **η εποχή της μαζικής κατανάλωσης** όπου παρατηρείται τεράστια χρήση καταναλωτικών αγαθών και διάθεση μεγάλου μέρους των πόρων των οικονομιών για σκοπούς κοινωνικής ευημερίας.

Μετά το τέλος του Β΄ παγκοσμίου πολέμου είχε αρχίσει να εμφανίζεται μια σημαντική ανάκαμψη στις αναπτυγμένες οικονομίες του δυτικού κόσμου. Όμως στις υπανάπτυκτες χώρες του τρίτου κόσμου παρατηρούνταν μια σημαντική υστέρηση. Τα χρόνια μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 χαρακτηρίστηκαν ως η “**εποχή της συσσώρευσης**”. Η κυρίαρχη πεποίθηση ήταν ότι μόνο η μαζική μεταφορά κεφαλαίων και η δημιουργία βαρέων υποδομών θα μπορούσαν να προκαλέσουν την ανάπτυξη⁵ (Brunel 2007).

Πρόκειται για τη “**Μεγάλη Ώθηση**” (Big Push). Τέθηκαν σε εφαρμογή μεγάλα σχέδια, και κατασκευάστηκαν σπουδαία έργα σε πολλές από αυτές τις χώρες. Η ανάπτυξη αυτού του είδους η λεγόμενη και **αυτοκεντρική** προωθήθηκε βασιζόμενη στην δυναμική του κεφαλαίου και της τεχνολογίας. Ο Guilleumont χαρακτηρίζει αυτό το στάδιο ανάπτυξης ως “**δανεισμένη ευμάρεια**” γιατί μέσα από τη διαδικασία της επιταχυνόμενης ανάπτυξης εδραιωνόταν στις χώρες αυτές η απατηλή ψευδαίσθηση ότι θα κερδιζόταν το χαμένο έδαφος με κοστοβόρα αγροτικά και βιομηχανικά προγράμματα. Όμως το μοντέλο αυτό σκόνταψε στην απουσία εσωτερικών αγορών. Το Big Push δεν αντιμετώπιζε τη μαζική φτώχεια και προκάλεσε στη αρχή της δεκαετίας του ’70 τη στροφή προς τις βασικές ανάγκες (basic needs) που εκφράστηκαν το 1973 από τον πρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας Robert Mac Namara: οι χρηματοδοτήσεις στράφηκαν προς την εκπαίδευση, την υγεία και την αγροτική ανάπτυξη. Όμως και αυτό το σχέδιο απέτυχε στην πράξη γιατί οι επενδύσεις στράφηκαν και πάλι προς μεγάλα έργα κι όχι στην πραγματική ενίσχυση του εισοδήματος εκατομμυρίων φτωχών αγροτών του τρίτου κόσμου που με την αύξηση της αγοραστικής τους δύναμης θα μπορούσαν να εισέλθουν στο δρόμο της **ενδογενούς ανάπτυξης**. Επιπλέον το μεγάλο κόστος συντήρησης των έργων οδήγησε πολλές από τις χώρες αυτές στη χρεοκοπία.

---

⁵ Brunel, S.(2007) Βιώσιμη ανάπτυξη Εκδόσεις Δ.Ο.Α, Αθήνα

Με τον όρο **αγροτική ανάπτυξη**⁶ (Αποστολόπουλος, 2008) νοείται μια ποιοτική μεταβολή του αγροτικού χώρου που συντελείται σ' ένα γεωγραφικό αγροτικό χώρο που μετασχηματίζοντας με τέτοιο τρόπο την οικονομική και κοινωνική του διάρθρωση, οδηγεί στην αύξηση των εισοδημάτων των κατοίκων και στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους. Η ανάπτυξη αυτή μπορεί να είναι **κλαδική** ή **ολοκληρωμένη**.

Η μεν **κλαδική ή τομεακή**⁷ (Καλδής et al, 2008) ανάπτυξη δίνει έμφαση στην κάθετη ανάπτυξη του χώρου. Δηλαδή ένας ή περισσότεροι τομείς της οικονομίας γινόταν αποδέκτες παρεμβάσεων ώστε να αποτελέσουν μοχλό ανάπτυξης και των άλλων τομέων.

Ως απάντηση στην αδυναμία που εμφάνιζε η θεωρία της τομεακής ανάπτυξης πριν δύο δεκαετίες περίπου εμφανίζεται η **ολοκληρωμένη ανάπτυξη**⁸ (Barquero, 1991) που δίνει προτεραιότητα στην οριζόντια ανάπτυξη του χώρου με στόχο τη διασύνδεση και το συντονισμό των κλάδων της οικονομίας έτσι ώστε η ανάπτυξη ενός από αυτούς, να αποδίδει θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και σε άλλους κλάδους της οικονομίας.

Η δεκαετία 1980-90 χαρακτηρίζεται ως **«χαμένη δεκαετία της ανάπτυξης»**⁹(Brunel,2007). Οι επενδύσεις στις οικονομίες των αναπτυσσομένων χωρών σταματάνε. Η αγοραστική δύναμη των κατοίκων τους είναι πολύ μικρή με αποτέλεσμα η παραγωγή να μένει αδιάθετη και τα έξοδα συντήρησης των κολοσσιαίων βιομηχανικών μονάδων να γίνονται δυσβάσταχτα. Παράλληλα έχουμε μια πτώση των τιμών των πρώτων υλών που στερεί από τις χώρες του νότου σημαντικό μέρος των εσόδων τους από τις εξαγωγές. Επιπρόσθετα, η αλλαγή της νομισματικής πολιτικής των ΗΠΑ είχε ως αποτέλεσμα τη διόγκωση του χρέους τους και να θέτει τις οικονομίες τους στα πρόθυρα της κατάρρευσης.

⁶ Αποστολόπουλος, Κ. (2008) Σημειώσεις μαθήματος- Βιώσιμη ανάπτυξη (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο).

⁷ Καλδής, Π.-Μητούλα, Ρ.-Αστάρα, Ο. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη Εκδόσεις Rossili, Αθήνα.

⁸ Barquero, A.V. (1991) Μια στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

⁹ Brunel, S.(2007)-Βιώσιμη ανάπτυξη Εκδόσεις Δ.Ο.Λ, Αθήνα.

Προκειμένου να αποκαταστήσουν την πιστοληπτική τους ικανότητα οι κυβερνήσεις του νότου αναγκάζονται να αποδεχτούν τους σκληρούς όρους των διεθνών οικονομικών οργανισμών: Ιδιωτικοποίηση του δημοσίου χαρακτήρα των επιχειρήσεων, απορύθμιση της αγοράς απελευθέρωση της οικονομίας και υιοθέτηση στρατηγικών προώθησης των εξαγωγών αντί για εγχώρια εκβιομηχάνιση και υποκατάσταση των εισαγωγών, που αποτελούσε μέχρι τότε το αναπτυξιακό μοντέλο. Οι αλλαγές αυτές στα αναδιανεμητικά πρότυπα είχαν σαν αποτέλεσμα την έκρηξη της φτώχειας, της ανεργίας και έξαρση της πείνας

Μέχρι τη δεκαετία του 1970 στην αναπτυξιακή διαδικασία εφαρμόζονταν το μοντέλο της top-down ανάπτυξης (από τα πάνω προς τα κάτω) σε τοπικό επίπεδο και στις περιοχές δέκτες των αναπτυξιακών ενεργειών κυριαρχούσαν οι εξωτερικά κατευθυνόμενες οικονομικές δυνάμεις (εξωγενές μοντέλο) χωρίς να λαμβάνουν υπόψη το ενδογενές δυναμικό των περιοχών¹⁰ (Garafoli, 1991).

Στη δεκαετία του 80 το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης αλλάζει και υιοθετείται η bottom - up (από τα κάτω προς τα πάνω) ανάπτυξη ή **ενδογενής**¹¹ ανάπτυξη καθώς αναγνωρίζεται ότι οι τοπικοί άνθρωποι, πολιτισμικοί και περιβαλλοντικοί πόροι μπορούν να διαδραματίσουν σοβαρό ρόλο στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της ενδογενούς ανάπτυξης είναι (Van der Ploeg 1999):

- Ο σχεδιασμός, η διαχείριση και η υλοποίηση των διαδικασιών ανάπτυξης ανήκουν στις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις (δημόσιοι ιδιωτικοί και εθελοντικοί φορείς) δηλαδή το ενδογενές δυναμικό της περιοχής
- Τα οφέλη που προκύπτουν από την αναπτυξιακή διαδικασία παραμένουν στην περιοχή

---

¹⁰Καλδής, Π.-Μητούλα, Ρ.-Αστάρα, Ο. (2008)- Βιώσιμη ανάπτυξη Εκδόσεις Rossili, Αθήνα

¹¹Όπ.π

- Η αναπτυξιακή αυτή προσέγγιση σέβεται και προασπίζεται τις τοπικές ιδιαιτερότητες και αξίες λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις απόψεις του τοπικού πληθυσμού.
- Αξιοποιούνται και κατά συνέπεια διασφαλίζονται και προστατεύονται οι τοπικά διαθέσιμοι πόροι- ανθρώπινοι και φυσικοί.

Πολλές άλλες διακρίσεις της ανάπτυξης έχουμε που σχετίζονται με το χώρο ή την περιοχή που αναφέρονται, όπως αστική, περιφερειακή, κοινοτική κλπ. Οι Oberle, Stowers, Darby (1974)¹² έχουν δώσει έναν πολύ χρήσιμο ορισμό της ανάπτυξης στον οποίο εμπλέκονται τρεις επιστήμες, η οικονομία, η κοινωνιολογία και η ηθική. Σύμφωνα λοιπόν με τους επιστήμονες αυτούς: **Ανάπτυξη** είναι μια διαδικασία στην οποία ένας όλο και μεγαλύτερος αριθμός ατόμων μιας δεδομένης περιοχής ή ενός δεδομένου περιβάλλοντος, λαμβάνει και υλοποιεί κοινωνικά υπεύθυνες αποφάσεις, η πιθανή συνέπεια των οποίων είναι η καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης μερικών ατόμων χωρίς να χειροτερεύουν τις συνθήκες ζωής των άλλων.

Το 1986 δόθηκε ο πρώτος διεθνής ορισμός μέσα από τη Διακήρυξη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για το δικαίωμα στην ανάπτυξη. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό:

Η ανάπτυξη είναι μια συνολική οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική διαδικασία που αποβλέπει στη διαρκή αύξηση της ευμάρειας του συνόλου του πληθυσμού και κάθε ατόμου χωριστά με βάση την ελεύθερη και σημαντική για την ανάπτυξη ενεργό συμμετοχή και στη δίκαιη κατανομή των ωφελειών που απορρέουν από αυτήν.¹³

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με την έννοια της ανάπτυξης διαπιστώνεται πως η θεώρηση της ανάπτυξης με όρους αποκλειστικά οικονομικούς και μέσω διαδικασιών μεγέθυνσης δεν μπόρεσε να

¹² Οικολογική Κίνηση Πάτρας (2009)-Αειφόρος ανάπτυξη και περιβαλλοντική εκπαίδευση (oikipa.gr)

¹³ Brunel, S.(2007)-Βιώσιμη ανάπτυξη Εκδόσεις Δ.Ο.Λ, Αθήνα.

απαντήσει στα προβλήματα και τις ανάγκες των ανθρώπων και να δώσει τις απαραίτητες λύσεις.

Προς τα τέλη της δεκαετίας του '80 στο διεθνές στερέωμα εμφανίζεται η ανάγκη ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης. Τα δυτικού τύπου πρότυπα ανάπτυξης που εφαρμόστηκαν στις αναπτυσσόμενες χώρες του πλανήτη απέτυχαν και απαξιώθηκαν γιατί είχαν να αντιμετωπίσουν τρεις σοβαρές δυσχέρειες: τον οικονομικό ανταγωνισμό, την αυξανόμενη ανάλωση των φυσικών πόρων και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την δημογραφική αύξηση των φτωχών πληθυσμών (Brunel, 2007)¹⁴.

Είναι η κατάλληλη στιγμή για την ανάδειξη του όρου **βιώσιμη ανάπτυξη**. Μια μορφή ανάπτυξης που σέβεται ταυτόχρονα τον άνθρωπο και τη φύση. Οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συγκυρίες της εποχής εκείνης καθιστούν επιβεβλημένη την εφαρμογή της. Διεθνείς οργανισμοί φέρνουν την έννοια στο προσκήνιο και αναδυόμενες δυναμικά Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο) αναλαμβάνουν να την προωθήσουν και να την εδραιώσουν στη διεθνή σκηνή με εξαιρετική επιτυχία.

1.2. Η σχέση ανθρώπου - περιβάλλοντος

Η περίοδος που ακολουθεί μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου χαρακτηρίζεται από άγρια οικονομική ανάπτυξη κατά την οποία το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ανεξάντλητο άροχο των πρώτων υλών και ατελείωτο δέκτη των αποβλήτων. Έτσι αρχίζουν τα πρώτα αδιέξοδα στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων¹⁵.

Η οικολογία εισβάλλει στο κοινωνικό γίνεσθαι ως επιστήμη και ως έκφραση του ενδιαφέροντος για το περιβάλλον. Το 1962 η Αμερικανίδα βιολόγος Rachel Carson δημοσιεύει το βιβλίο της με τίτλο “The Silent Spring” (Η Σιωπηλή Άνοιξη), στο οποίο περιγράφει τις ολέθριες επιπτώσεις

---

¹⁴ Όπ.π

¹⁵ Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη Ανάπτυξη. Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

που έχει η χρήση των φυτοφαρμάκων στη γεωργία, στην ομαλή αναπαραγωγή των πτηνών και στη διατάραξη του οικοσυστήματος. Το βιβλίο αυτό αποτέλεσε το θεμέλιο λίθο του παγκόσμιου οικολογικού κινήματος.

Την ίδια εποχή δύο ακόμη επιστήμονες ο G. Hardin (1968) με το έργο του “The Tragedy of Commons” (Η Τραγωδία των Κοινών) και ο P. Ehrlich (1970) με το έργο του “The Population Bomb” (Η Πληθυσμιακή Βόμβα) επαναφέρουν στο προσκήνιο τη θεωρία που διατύπωσε πρώτος ο Thomas Malthus το 1798. Αποδίδουν ως αίτια της οικολογικής κρίσης την αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού και την ανεπάρκεια των φυσικών πόρων για την κάλυψη των αναγκών τους και προτείνουν τη συγκράτηση του (μηδενική αύξηση) προκειμένου να μην επιδεινωθεί περαιτέρω η κατάσταση.

Ο Commoner (1966) με το έργο του “Science and Survival” (Επιστήμη και Επιβίωση) είναι ο πρώτος που επισημαίνει ότι η οικολογική κρίση είναι αποτέλεσμα της στρεβλής οικονομικής ανάπτυξης και ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι πρωτίστως πολιτικό πρόβλημα¹⁶. Η δικαιότερη οργάνωση της κατανομής και χρήσης της γης και των αγαθών, η απόρριψη του υπερκαταναλωτισμού, η λελογισμένη διαχείριση των φυσικών πόρων και γενικότερα μια διαφορετικού τύπου κοινωνική οργάνωση εναρμονισμένη με την οικόσφαιρα θα οδηγήσουν στην έξοδο από την οικολογική κρίση¹⁷.

Το 1972 εκδίδεται κατ’ εντολή του κλαμπ της Ρώμης, μιας ομάδας πίεσης αποτελούμενης από τεχνοκράτες και πολιτικούς, μια μελέτη με τίτλο “The Limits of Growth” (Τα όρια της Ανάπτυξης) από το περίφημο Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασαχουσέτης (MIT) υπό τη διεύθυνση του Denis Meadows. Στη μελέτη αυτή εξετάστηκε με τη χρήση υπολογιστικών υποδειγμάτων ο ρόλος πέντε βασικών παραμέτρων που επηρέαζαν το επίπεδο της ανάπτυξης: η βιομηχανοποίηση, η αύξηση του πληθυσμού, ο υποσιτι-

---

¹⁶ Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη Ανάπτυξη. Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

¹⁷ Φλογαίτη, Ε. (1998) Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ελληνικά Γράμματα Αθήνα

σμός, η καταστροφή των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων και η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.

Τα υποδείγματα είχαν την δυνατότητα εκπόνησης μακροχρόνιων προβλέψεων σε ορίζοντα 200 ετών και αναφέρονταν σε διεθνές επίπεδο. Το κύριο συμπέρασμα της μελέτης ήταν ότι αν συνεχιζόταν αναλλοίωτοι οι ρυθμοί ανάπτυξης των πέντε αυτών παραμέτρων, τα όρια ανάπτυξης του πλανήτη (φέρουσα ικανότητα) θα προσεγγίζονταν σε 100 περίπου χρόνια. Υπήρχαν κάποιες πολύ δυσοίωνες προβλέψεις για εξάντληση βασικών ενεργειακών πόρων όπως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο σε χρονικό ορίζοντα περίπου 20 ετών, κάτι που θα είχε ως αποτέλεσμα τη δραματική μείωση τόσο της βιομηχανικής παραγωγής όσο και του παγκόσμιου πληθυσμού.

Η μελέτη αυτή δέχτηκε αδυσώπητη κριτική, αμφισβητήθηκε έντονα και δεν επαληθεύτηκε σε πολλά σημεία της. Δεν πρέπει ωστόσο να παραγνωρίζει κανείς τη συνεισφορά της στην επισήμανση και ανάδειξη των παγκόσμιων προβλημάτων καθώς και στην ανάγκη αλλαγής του αδηφάγου αναπτυξιακού μοντέλου που εφαρμοζόταν μέχρι τότε, μ' ένα άλλο που θα σέβεται τα φυσικά όρια του πλανήτη και τις ανάγκες της ανθρωπότητας.

Την ίδια εποχή πάλι ο B. Commoner (1971) με μια άλλη του μελέτη με τίτλο "The Closing Circle" (Ο Κύκλος που κλείνει) τονίζει την εξαιρετικά μεγάλη σημασία που έχει η εφαρμογή αντιρρυπαντικών τεχνολογιών στην παραγωγή καθώς και η χρήση οικολογικών και περιβαλλοντικών υλικών πρώτων υλών, ώστε να καταστεί δυνατή η παραγωγή προϊόντων που θα διασφαλίζουν την ισορροπία του οικοσυστήματος.

Στα χρόνια που ακολουθούν, η περιβαλλοντική υποβάθμιση λαμβάνει σημαντικές διαστάσεις και συνειδητοποιείται από τους πολίτες στην καθημερινότητα τους με πολλούς τρόπους: από τη μόλυνση των υδάτων και τη δημιουργία νέφους μέχρι την εμφάνιση ασθενειών που σχετίζονται με τη

μόλυνση αλλά και την εξαφάνιση των ειδών (χλωρίδα και πανίδα) (Camus & Lima, 2002)¹⁸.

Την ίδια περίοδο έχουμε ακόμα μια σειρά από περιβαλλοντικά ατυχήματα σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως αυτά που συνέβησαν στο Seveso της Ιταλίας (1976), στο Love Canal των ΗΠΑ (1978), στο Three Miles Island των ΗΠΑ (1979), στο Bhopal της Ινδίας (1984), και στο Chernobyl της Ουκρανίας (1986). Τα ατυχήματα αυτά προκάλεσαν τεράστιες οικολογικές καταστροφές και έκαναν την ανθρωπότητα να ανησυχήσει πολύ έντονα, να αφυπνιστεί και να απαιτήσει από τους αρμοδίους την εφαρμογή αυστηρών πολιτικών προστασίας του περιβάλλοντος και την τιμωρία των ενόχων.

Παράλληλα πολλοί ακόμα επιστήμονες ανησυχούν έντονα για τα προβλήματα του περιβάλλοντος και αναπτύσσουν οικολογικές θεωρίες με προεξάρχουσα τη θεωρία του Νορβηγού φιλόσοφου Arne Naess (1973) για τη **βαθιά οικολογία**. Η θεωρία αυτή επανατοποθετεί τον άνθρωπο από το κέντρο του οικοσυστήματος σε ένα απλό και ισότιμο μέρος του που έχει τη ίδια εγγενή αξία με όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του οικοσυστήματος.

Ο Naess(1990) υποστήριξε, ότι η οικονομία και η τεχνολογία πλήττουν σοβαρά το περιβάλλον και επιβάλλεται η εφαρμογή μιας περιβαλλοντικής πολιτικής η οποία θα είναι απαγκιστρωμένη από τις δύο αυτές παραμέτρους λαμβάνοντας υπόψη μόνο τις ζωτικές ανάγκες των ανθρώπων¹⁹. Παρ' ότι η συγκεκριμένη θεωρία θεωρήθηκε ακραία και δέχτηκε σκληρή κριτική γιατί απέρριπτε την επιστήμη και την πρόοδο στο σύνολό τους, ωστόσο αποτέλεσε μοχλό πίεσης για αποδοχή από τον επιστημονικό και πολιτικό κόσμο άλλων μετριοπαθέστερων οικολογικών θεωριών (Hoy, 2000)²⁰.

Ο Sagoff (1988) στο έργο του "The Economy of Earth"²¹ προτάσσει την ανάγκη ρεαλιστικής και αποτελεσματικής προστασίας του περιβάλλοντος, που να συνδυάζει τις αρχές και τα μέσα της οικονομίας και της οικο-

---

¹⁸ Δημαδάμα, Ζ. (2008) Οικονομία, ανάπτυξη, περιβάλλον Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

¹⁹ Όπ.π

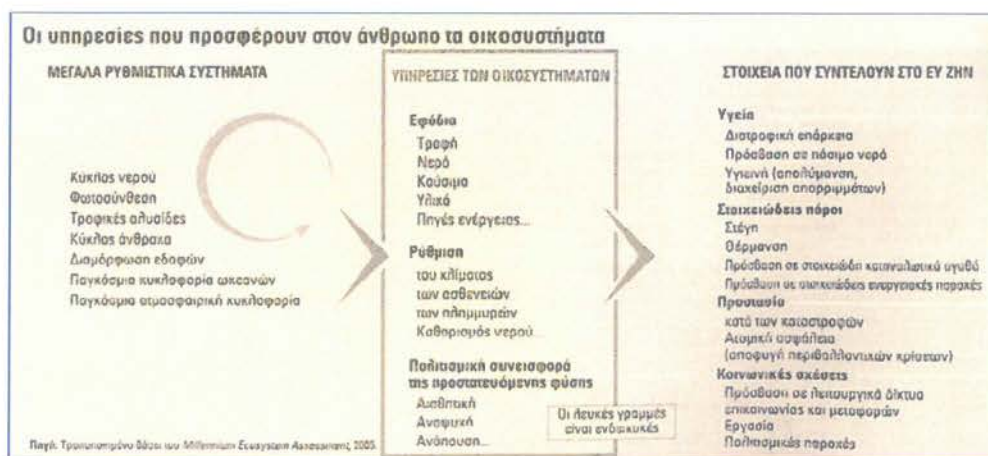
²⁰ Όπ.π

²¹ Όπ.π

λογίας συνυπολογίζοντας όμως και τις παγκόσμιες και τοπικές συνθήκες. Στο σύνολό τους τα κείμενα που δημοσιοποιήθηκαν αυτή την περίοδο με έμφαση στο περιβάλλον και το οικοσύστημα, προετοίμασαν τη νέα τάση και άνοιξαν το δρόμο για τη σύζευξη οικονομίας και περιβάλλοντος (Campel, 1986)²² υπό την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης (Barbier, 1987)²³.

Οι υπηρεσίες που προσφέρουν στον άνθρωπο τα οικοσυστήματα παρουσιάζονται στο παρακάτω γράφημα 1.

Γράφημα 1. Οι υπηρεσίες που προσφέρουν στον άνθρωπο τα οικοσυστήματα

Πηγή: *Ο Άτλας Της Οικολογίας (Millennium Ecosystem Assessment 2005)*
Le Monde Diplomatique - Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία-2008

1.3. Η έννοια της βιωσιμότητας

Το ζήτημα της βιωσιμότητας ή αειφορίας προτού λάβει την αναγνώριση της οποίας τυγχάνει σήμερα είχε αναφερθεί και παλαιότερα σε κείμενα γνωστών επιστημόνων και συγγραφέων. Για πρώτη φορά ίσως, ο όρος αειφορία εμφανίζεται σε κείμενο του Σάξονα δασολόγου Hans von Karlowitz

²² Δημαδάμα, Ζ. (2008). Οικονομία, ανάπτυξη, περιβάλλον. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

²³ Οπ.π

το 1713 στην ακόλουθη φράση “η τέχνη, η επιστήμη και το καθεστώς αυτής της χώρας βασίζονται στη δυνατότητα διατήρησης και ανάπτυξης του ξυλώδους κεφαλαίου με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί μια σταθερή μόνιμη και **αιφορική** εκμετάλλευση του, διότι αυτό είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση χωρίς την οποία η χώρα δεν μπορεί να υπάρξει”²⁴. Η έννοια εμφανίζεται ως επίθετο και τονίζει τη διάρκεια μιας επίδρασης ή μιας επιρροής, ενώ η λέξη αιφόρος δεν υπήρχε στο λεξιλόγιο των γερμανόφωνων λαών.

Ετυμολογικά το ουσιαστικό αιφορία προέρχεται από το διαρκής, συνεχής, σταθερός και σημαίνει “κατακράτηση” δηλαδή αυτό που μένει πίσω (Καραμανώλης et al., 1998).

Κατά τον Δεκλερή (1996) στο έργο του « Ο Δωδεκάλογος του Περιβάλλοντος » μολονότι ο όρος βιωσιμότητα αναφέρεται άμεσα στην ανθρώπινη δραστηριότητα, αφορά τελικά τα οικοσυστήματα. Είναι δηλαδή η βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων που θα πρέπει να διατηρηθεί έτσι ώστε να υποστηριχθεί άμεσα η ζωτική αντοχή τους και να μπορούν να υποστηρίξουν και να τροφοδοτούν τα ανθρωπογενή συστήματα.

Οι Van den Berg and Nijkamp (1993) χαρακτηρίζουν τη βιωσιμότητα “ως τη δυναμική των οικονομικών δραστηριοτήτων, των ανθρώπινων αντιλήψεων και του μεγέθους του πληθυσμού που εξασφαλίζει αποδεκτά επίπεδα διαβίωσης για κάθε ανθρώπινη ύπαρξη, μέσω της εξασφάλισης της διαθεσιμότητας των φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων”.

Αναφορά στην έννοια της αιφορίας κάνει και ο Coomer (1979) ο οποίος υποστηρίζει ότι η «αιφόρος κοινωνία αναπτύσσεται σε προκαθορισμένα όρια τα οποία καθορίζονται από το ίδιο το φυσικό περιβάλλον, το οποίο δεν απαιτεί “μη ανάπτυξη”, αλλά ανάπτυξη με όρια μέσω εναλλακτικών διαδρομών»²⁵.

Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια απόδοση στην ελληνική γλώσσα του αγγλικού όρου ‘sustainable development’. Θα μπορούσε επίσης να απο-

²⁴ Wikipedia (2009)

²⁵ Δημαδάμα, Ζ. (2008). Οικονομία, ανάπτυξη, περιβάλλον. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
Coomer J. (1979) “Quest for a Sustainable Society”, Pergamon Press, Oxford

δοθεί και ως **αιφόρος** όπως πολύ συχνά αναφέρεται και ως αείζωος, αέναη, διαρκής, διατηρήσιμη κλπ²⁶ (Πασάς, 1999). Ο Μπουροδήμος (1999) στο «Αειφόρος Ανάπτυξη: Ελπίδα ή Ουτοπία» χαρακτηρίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη ως «*την οριοθέτηση του γενικού πλαισίου των ανθρωπίνων ενεργειών και φυσικών συμβάντων, χωρίς ρήξεις και χωρίς μη αναστρέψιμες διαδικασίες*»²⁷.

1.3.1 Προσεγγίσεις της βιωσιμότητας

Ο τρόπος που προσεγγίζουν την έννοια της βιωσιμότητας οι διάφοροι επιστήμονες και ειδικοί διαφέρει σημαντικά. Δύο όμως σχολές σκέψης ξεχωρίζουν: η **τεχνοκεντρική** και η **οικοκεντρική**. Έτσι διαμορφώνονται και οι παρακάτω τάσεις²⁸ (Turner et al, 1994):

- **Η πολύ ήπια ή πολύ ασθενής βιωσιμότητα** την οποία υποστηρίζουν οι τεχνοκράτες, οι οποίοι θεωρούν ότι η δύναμη της τεχνολογίας μπορεί να ξεπεράσει τα προβλήματα που δημιουργεί η ανάπτυξη στο περιβάλλον και πως η αγορά πρέπει να λειτουργεί ελεύθερα χωρίς να τίθενται περιορισμοί στους καταναλωτές.
- **Η ήπια ή ασθενής βιωσιμότητα** γύρω από την οποία συγκεντρώνονται αυτοί που πιστεύουν ότι η ελεύθερη λειτουργία της αγοράς μπορεί να βοηθήσει το περιβάλλον, με την προϋπόθεση ότι οι πολίτες ενεργούν υπεύθυνα έχοντας οικολογική συνείδηση. Η μορφή αυτή βιωσιμότητας αντιστοιχεί στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, όπου ισχύει ο νόμος του συνεχούς κεφαλαίου, το οποίο μετασχηματίζεται από φυσικό σε ανθρωπογενές ανά-

²⁶ Κιαμίλη, Φ.-Η σύζευξη των πολιτικών περιβάλλοντος-απασχόλησης στην προοπτική της αιφόρου ανάπτυξης -Διπλωματική εργασία ΠΜΣ Κράτος και Δημόσια Πολιτική ΕΚΠΑ 2002

²⁷ Κιαμίλη, Φ.- Η σύζευξη των πολιτικών περιβάλλοντος-απασχόλησης στην προοπτική της αιφόρου ανάπτυξης- Διπλωματική εργασία ΠΜΣ Κράτος και Δημόσια Πολιτική ΕΚΠΑ 2002- Μπουροδήμος(1999) Άρθρο 'Αειφόρος Ανάπτυξη', Περιοδ. Νέα Οικολογία

²⁸ Turner, et al. (1994) Environmental Economics: an elementary introduction. Hemel Hempstead,Harvester

λογα με τις ανθρώπινες ανάγκες, λαμβάνοντας πάντα υπόψη την αποκατάσταση των φυσικών πόρων.

• **Η ισχυρή βιωσιμότητα** που υποστηρίζεται από τους οπαδούς της πράσινης οικονομίας, οι οποίοι δέχονται τη μερική υποκαταστασιμότητα μεταξύ των κεφαλαίων και θεωρούν ότι τα τρέχοντα επίπεδα ανάπτυξης πρέπει να παραμείνουν σταθερά καθώς και ο πληθυσμός του πλανήτη με απώτερο σκοπό μια σταθερή κατάσταση στην οικονομία ³⁰ (Daly, 1977).

• **Η πολύ ισχυρή βιωσιμότητα** υποστηρίζεται από τους οπαδούς της ‘**βαθιάς οικολογίας**’ σύμφωνα με τους οποίους δεν επιτρέπεται η υποκαταστασιμότητα διαφορετικών μορφών κεφαλαίου, επιθυμούν μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και μείωση του πληθυσμού γιατί θεωρούν ότι επιβαρύνεται η φέρουσα ικανότητα του οικοσυστήματος.

Στην πράξη βέβαια δεν έχει επικρατήσει ολοκληρωτικά καμία από τις τάσεις που προαναφέρθηκαν αλλά γίνεται ένας συγκερασμός τους και ανάλογα προς τα πού στοχεύουν κάθε φορά οι υπεύθυνοι χάραξης αναπτυξιακών πολιτικών υιοθετούνται κάποιες θέσεις.

---

³⁰ Καλδής, Π.-Μητούλα, Ρ.-Αστάρα, Ο. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη. Εκδόσεις Rossili

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

2.1. Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED)

Σε μια εποχή που τα περιβαλλοντικά προβλήματα άρχισαν να παίρνουν τεράστιες διαστάσεις και να γίνεται σαφής η αρνητική επίδραση της ανάπτυξης πάνω στο περιβάλλον, εμπεδώθηκε η απόλυτη συσχέτιση που υπάρχει μεταξύ τους. Ήδη από το 1983 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) αποφάσισε πως έφτασε η ώρα της δράσης. Με την απόφαση 38/161-1983 ο Γενικός Γραμματέας του, κλήθηκε να διορίσει τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο της επιτροπής η οποία θα ασχολείται με το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Βασικός στόχος της επιτροπής θα ήταν η προετοιμασία μιας έκθεσης που θα βοηθούσε τα κράτη - μέλη και γενικά την παγκόσμια κοινότητα, να διαμορφώσει μια μακροχρόνια στρατηγική αλλά και δράση πάνω σε θέματα που αφορούν την ανάπτυξη και το περιβάλλον.

Έδρα της επιτροπής ορίστηκε η Γενεύη της Ελβετίας και πρόεδρος της η Νορβηγίδα Gro Harlem Brundtland συνεπικουρούμενη από 19 μέλη. Τον Οκτώβριο του 1984 συνήλθε και στη συνεδρίαση προσδιορίστηκαν και καταγράφηκαν οι στόχοι της. Επίσης επελέγησαν τα κάτωθι 8 θέματα με τα οποία θα έπρεπε να ασχοληθεί η επιτροπή:

- 1) οι προοπτικές του παγκόσμιου πληθυσμού
- 2) ενέργεια

- 3) βιομηχανία
- 4) επάρκεια τροφίμων-γεωργία-δασοκομία
- 5) ανθρώπινοι οικισμοί
- 6) διεθνείς οικονομικές σχέσεις
- 7) συστήματα υποστήριξης αποφάσεων για διαχείριση περιβάλλοντος
- 8) θέματα εργασίας μεταξύ των κρατών μελών

Για τη μελέτη των παραπάνω θεμάτων έπρεπε να συλλεχθούν στοιχεία και πληροφορίες και σ' αυτό συνέδραμαν η διεθνής επιστημονική κοινότητα, οι κυβερνήσεις, οι επιχειρήσεις και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Ο αρχικός προϋπολογισμός που είχε η επιτροπή στη διάθεση της για τη μελέτη αυτών των προβλημάτων ανερχόταν στα 3-3,5 εκ. δολάρια αλλά στο τελικό στάδιο ξεπέρασε τα 5 εκ. Χρηματοδότες ήταν οι κυβερνήσεις των κρατών - μελών και διάφορα άλλα ιδρύματα ³³.

2.2. Η Έκθεση Brundtland (1987)

Το 1987 η επιτροπή δημοσιεύει την Έκθεση «Our Common Future- Το Κοινό μας Μέλλον» γνωστότερη και ως Έκθεση Brundtland από το όνομα της Νορβηγού προέδρου της Παγκόσμιας Επιτροπής του Ο.Η.Ε για το περιβάλλον και την ανάπτυξη (WCED). Με την έκθεση καθιερώνεται για πρώτη φορά ο όρος « βιώσιμη ανάπτυξη» ως η ανάπτυξη η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υποθηκεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.

Ο ορισμός αυτός αν και φαίνεται εκ πρώτης όψεως ανθρωποκεντρικός γιατί αναφέρεται στην ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, εντούτοις παρέχει και το απαραίτητο πλαίσιο για την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών πολιτικών στις αναπτυξιακές στρατηγικές, ξεπερνώντας τις διχο-

---

³³Γρηγορίου, Π - Σαμιώτης, Γ. -Τσάλτας, Γ(1993)- Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών Για το περιβάλλον και την ανάπτυξη.Εκδόσεις Παπαζήση . Αθήνα

γνωμίες των υποστηρικτών τόσο της περιβαλλοντικής διατήρησης όσο και της ανάπτυξης που θεωρούσαν ότι το ένα δεν μπορεί να συνυπάρξει με το άλλο χωρίς να το επηρεάσει αρνητικά.

Για να φτάσει όμως η επιτροπή στη δημοσιοποίηση αυτής της Έκθεσης, αξιοποίησε το υλικό το οποίο είχε συλλέξει και επεξεργαστεί με επιστημονικό τρόπο τα προηγούμενα χρόνια. Έτσι αφού είχε διαπιστώσει ότι το μέχρι τότε αναπτυξιακό πρότυπο είχε προκαλέσει τεράστια ζημιά στο φυσικό περιβάλλον, έφερε στην επιφάνεια την ανάγκη υιοθέτησης μιας νέας αναπτυξιακής στρατηγικής, αυτής της βιώσιμης ανάπτυξης που προϋποθέτει τη συνεργασία και το αλληλοσεβασμό μεταξύ των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων.

Η έκθεση αποτελείται από τρία μέρη:

α) το πρώτο μέρος με τίτλο «**κοινά ενδιαφέροντα**» αναφέρεται σε προτάσεις κι εκτιμήσεις που αφορούν την περιβαλλοντική και αναπτυξιακή κρίση και προτείνονται ενδεδειγμένες λύσεις. Επίσης γίνεται αναφορά και στο θέμα της αυτοσυντηρούμενης ανάπτυξης η οποία καλύπτει όλο το φάσμα του περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρωπογενούς, σε σχέση πάντοτε με την αναπτυξιακή διαδικασία και τίθεται σαν στόχος σε παγκόσμιο επίπεδο³⁴.

β) Το δεύτερο μέρος με τίτλο «**κοινές προκλήσεις**» αναφέρεται σε θέματα που μπορούν να συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη όπως ο πληθυσμός, η επάρκεια τροφίμων, η προστασία ειδών και οικοσυστημάτων, το ενεργειακό, η βιομηχανία, οι αστικές συγκεντρώσεις.

---

³⁴ Καλδής, Π.-Μητούλα, Ρ.-Ασάρα, Ο (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη. Εκδόσεις Rossili

γ) Στο τρίτο μέρος με τίτλο «κοινές προσπάθειες» αναλύονται θέματα όπως αυτά της ασφάλειας και της ειρήνης και διατυπώνονται προτάσεις σχετικά με τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν σε θεσμικό επίπεδο προκειμένου να επιτευχθεί η αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη. Ακόμα αναφέρεται στην ανάγκη ύπαρξης μιας κοινής δράσης των κρατών και τη μεταξύ τους συνεργασία σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον.

Η Έκθεση Brundtland έτυχε ευρείας αναγνώρισης από τη διεθνή κοινότητα και σηματοδότησε την πολιτική απαρχή της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης αν και απέφυγε να κάνει καταλογισμό ευθυνών και να προσδιορίσει ακριβώς τη συγκεκριμένη πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθηθεί προκειμένου να αρθούν τα αδιέξοδα. Παραμένει όμως πάντοτε ένα κείμενο μεγάλης αξίας που αποτέλεσε την ουσιαστική αφετηρία για τις εξελίξεις που θα επακολουθούσαν τα επόμενα χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο σε θέματα αντιμετώπισης περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών προβλημάτων.

2.3. Οι Περιβαλλοντικές Συνδιασκέψεις

2.3.1 Η Διάσκεψη του Ο.Η.Ε για το Περιβάλλον (Στοκχόλμη 1972)

Το 1972 διεξάγεται στη Στοκχόλμη η Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον. Συγκεντρώνονται αντιπροσωπείες από 113 χώρες του κόσμου και συζητούνται για πρώτη φορά τα παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα και ο αντίκτυπος που έχουν στην οικονομική ανάπτυξη πολλών χωρών του πλανήτη. Παράλληλα αναγνωρίζεται το δικαίωμα των πολιτών να ζουν μέσα σ' ένα υγιές και παραγωγικό περιβάλλον. Στα αποτελέσματα της Διάσκεψης που δεν είχαν δεσμευτικό χαρακτήρα, περιλαμβάνονται μη υποχρεωτικού χαρακτήρα αποφάσεις, όπως η Διακήρυξη που περιλάμβανε 26 αρχές και το Σχέδιο Δράσης το οποίο περιείχε 109 συστάσεις, ενώ δεν υιοθετήθηκαν νομικά κείμενα υποχρεωτικού χαρακτήρα. Επίσης δρομολογήθηκε η δημιουργία του προγράμματος του ΟΗΕ για το περιβάλλον (UNEP).

Από τα κείμενα προκύπτει η διασύνδεση οικονομικής – κοινωνικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος αλλά δεν αποδόθηκαν ευθύνες στους υπαίτιους των περιβαλλοντικών προβλημάτων και ούτε λήφθηκε καμία πρόνοια για ανάληψη υποχρεωτικής διορθωτικής δράσης.

Η ίδρυση του UNEP έγινε την επόμενη χρονιά 1973 με αποστολή του “την παροχή καθοδήγησης και ενθάρρυνσης της εταιρικής σχέσης για τη φροντίδα του περιβάλλοντος, εμπνέοντας, ενημερώνοντας και δίνοντας τη δυνατότητα σε έθνη και ανθρώπους να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής τους χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο αυτές των μελλοντικών γενεών”³⁵ Ως έδρα του προγράμματος επιλέγηκε το Ναϊρόμπι της Κένυα και ήταν η πρώτη φορά που μια χώρα του νότου επιλεγόταν ως βάση για κάποια δραστηριότητα του ΟΗΕ .

---

³⁵ UNEP (1973) – Η Αποστολή του UNEP

2.3.2 Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη , UNCED (Διάσκεψη για τη Γη - The Earth Summit , Rio de Janeiro 1992)

Η Διάσκεψη για τη Γή έλαβε χώρα στο Ρίο Ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας, 5 χρόνια μετά τη δημοσίευση της Έκθεσης Brundtland. Συμμετείχαν 172 χώρες με 108 αρχηγούς κρατών, 2400 αντιπρόσωποι μη κυβερνητικών οργανώσεων, ενώ 17.000 άτομα συνολικά παρακολούθησαν παράλληλο φόρουμ. Είναι η πρώτη φορά θέματα που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη μπαίνουν τόσο ψηλά στην ατζέντα των πολιτικών συζητήσεων.

Τα θέματα που συζητήθηκαν είχαν να κάνουν με το περιβάλλον και την ανάπτυξη και πολλές φορές δεν έλειψαν οι αντιπαραθέσεις και οι διαφωνίες. Στο τέλος οι αρχηγοί των κρατών υπέγραψαν και υιοθέτησαν 5 συμβάσεις – έγγραφα:

1. τη Διακήρυξη του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη
2. τη Local Agenda 21
3. τη δήλωση αρχών για τα δάση
4. τη σύμβαση για τη βιολογική ποικιλομορφία
5. τη σύμβαση πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή

Η Διάσκεψη του Ρίο αποτέλεσε ένα στάδιο ουσιαστικής ωρίμανσης του θεσμικού πλαισίου της περιβαλλοντικής προστασίας καθώς και της

ευρείας αποδοχής της βιώσιμης ανάπτυξης, ως βασικής αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής επιλογής (Γεωργιάδου et al,2002)³⁶

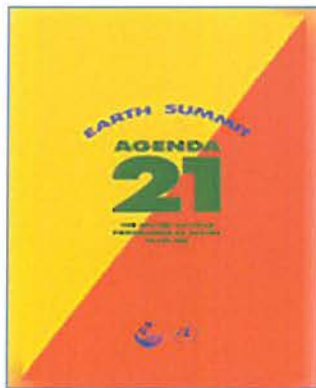
Στο κλείσιμο των εργασιών της ο Γενικός Γραμματέας της Maurice Strong αποκάλυψε τη συνδιάσκεψη «Ιστορική στιγμή για την ανθρωπότητα».

Ο ΟΗΕ με την απόφαση 47/191 της Ολομέλειας του το Δεκέμβριο του 1992 αποφάσισε την ίδρυση Επιτροπής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη προκειμένου να παρακολουθήσει την εφαρμογή των συμφωνιών του Ρίο και να δείξει έτσι έμπρακτα το ενδιαφέρον του για την προώθηση των σκοπών της βιώσιμης ανάπτυξης παγκοσμίως.

---

³⁶ Καλδής, Π.-Μητούλα, Ρ.-Αστάρα, Ο. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη. Εκδόσεις Rossili

2.3.3 Η Ατζέντα 21

Η Ατζέντα 21 (ονομάστηκε 21 γιατί αφορά τον 21^ο αιώνα) είναι ένα τεχνοκρατικό κείμενο που στόχο έχει την προώθηση πολιτικών και δράσεων που θα συνδυάζουν τις αναπτυξιακές και οικονομικές δραστηριότητες με την προστασία του περιβάλλοντος.

Αποτελείται από 4 μέρη και 40 κεφάλαια που παρουσιάζονται εκτενώς παρακάτω:

Το προοίμιο της Ατζέντας 21

Στο προοίμιο αναλύονται οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές όπως προκύπτουν από το συνολικό κείμενο του προγράμματος. Απαιτείται η δέσμευση όλων των μερών που θα εργαστούν για την επίτευξη των στόχων και καλούνται να εργαστούν συντονισμένα. Αναγνωρίζεται το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης των χωρών σε αναπτυγμένες, αναπτυσσόμενες, αυτές που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο και ελάχιστα αναπτυγμένες και η ανάγκη ενίσχυσης των λιγότερο αναπτυγμένων. Τονίζεται ακόμη η ανάγκη υιοθέτησης νέων οικονομικών πολιτικών από τα κράτη προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα του περιβάλλοντος, χωρίς να παρεμποδιστεί η αναπτυξιακή διαδικασία και υπευθυνότητα από την πλευρά των κυβερνήσεων στην εφαρμογή της ατζέντας.

2.3.3.1. Κοινωνικές και Οικονομικές Διαστάσεις

Στο πρώτο μέρος γίνεται λόγος για την ανάγκη κοινωνικο-οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών, με ταυτόχρονο στόχο την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Εξετάζονται τα προβλήματα της φτώχειας και προτείνονται τρόποι αντιμετώπισης της. Διαπιστώνεται ότι τα ισχύοντα καταναλωτικά πρότυπα είναι μια από τις βασικές αιτίες υποβάθμισης του περιβάλλοντος και επιβάλλεται η αναθεώρηση τους στη βάση της βιωσιμότητας. Επισημαίνονται τα δημογραφικά προβλήματα και προτείνονται πολιτικές και δράσεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο που θα λαμβάνουν υπόψη τους τα δυσχερή δεδομένα. Γίνεται εκτενής αναφορά στα θέματα υγείας και δίνεται έμφαση στους τομείς πρόληψης και προστασίας. Ακόμα γίνεται αναφορά σε θέματα που σχετίζονται με την αξιοπρεπή ανθρώπινη διαβίωση και προωθεί βιώσιμες μορφές ανάπτυξης σε τομείς όπως οι μεταφορές, η βιομηχανία, τα κτίρια, οι χρήσεις γης και ήπιες/εναλλακτικές μορφές ενέργειας. Τέλος, δίνεται έμφαση στην περιβαλλοντική αναπτυξιακή ολοκλήρωση, στη λήψη αποφάσεων μέσω της διεθνούς συνεργασίας παρέχοντας το απαραίτητο θεσμικό πλαίσιο, κάνοντας χρήση των απαραίτητων οικονομικών μέσων και εγκαθιδρύοντας ολοκληρωμένα συστήματα περιβαλλοντικών και οικονομικών εκτιμήσεων.

Τα 7 κεφάλαια του πρώτου μέρους παρουσιάζονται αναλυτικά παρακάτω:

- Διεθνής συνεργασία για την επιτάχυνση της βιώσιμης ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες και οι σχετιζόμενες εσωτερικές πολιτικές
- Καταπολέμηση της φτώχειας
- Αλλαγή καταναλωτικών προτύπων
- Δημογραφικές δυναμικές και βιωσιμότητα
- Προστασία και προώθηση των ανθρώπινων συνθηκών υγείας

- Προώθηση της βιώσιμης ανθρώπινης διαβίωσης
- Περιβαλλοντική και αναπτυξιακή ολοκλήρωση στις μεθόδους λήψης αποφάσεων

2.3.3.2. Προστασία και διαχείριση των αναπτυξιακών πόρων

Τα πρώτα κεφάλαια του δεύτερου μέρους αναφέρονται στην υποβάθμιση της ατμόσφαιρας, του εδάφους και των υδάτινων πόρων και προτείνονται λύσεις για τα θέματα αυτά. Στα κεφάλαια προς το τέλος περιλαμβάνονται θέματα που αφορούν τα τοξικά απόβλητα, τις επικίνδυνες ουσίες και τη διαχείριση τους και προτείνονται συγκεκριμένες διεθνείς πολιτικές για την εξάλειψη των κινδύνων.

Τα 14 κεφάλαια του δευτέρου μέρους έχουν ως εξής:

- Προστασία της ατμόσφαιρας
- Ολοκληρωμένη προσέγγιση για το σχεδιασμό και τη διαχείριση των φυσικών πόρων
- Καταπολέμηση της αποψίλωσης των δασών
- Διαχείριση των εύθραυστων οικοσυστημάτων: καταπολέμηση της ερημοποίησης και της ξηρασίας
- Διαχείριση της βιώσιμης γεωργίας και της αστικής ανάπτυξης
- Διατήρηση της βιοποικιλότητας
- Περιβαλλοντική διαχείριση της βιοτεχνολογίας
- Προστασία των ωκεανών, των θαλασσών και των ζώντων πόρων σ' αυτές
- Προστασία της ποιότητας και των αποθεμάτων πόσιμου νερού
- Περιβαλλοντική διαχείριση των τοξικών χημικών
- Περιβαλλοντική διαχείριση των τοξικών αποβλήτων
- Περιβαλλοντική διαχείριση στερεών αποβλήτων και αστικών λυμάτων
- Ασφαλής και περιβαλλοντική διαχείριση των ραδιενεργών αποβλήτων

2.3.3.3 Ενδυνάμωση του ρόλου των κύριων ομάδων

Το τρίτο μέρος είναι αφιερωμένο στην ενίσχυση του ρόλου σημαντικών ομάδων στη λήψη αποφάσεων και τη συμμετοχή τους σε θέματα που αφορούν την ανάπτυξη και την περιβαλλοντική διαχείριση. Οι τρεις μεγάλες ομάδες που αναφέρονται είναι οι μεγάλες κοινωνικές ομάδες (γυναίκες, νέοι, αυτόχθονες πληθυσμοί) οι μεγάλοι κοινωνικοί φορείς και οργανώσεις (Μ.Κ.Ο, τοπικές αρχές,) και οι φορείς των εργαζομένων και των επιστημονικών και τεχνολογικών κοινοτήτων (επιχειρήσεις, εργάτες, αγρότες, επιστήμονες).

Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει 10 κεφάλαια:

- Προοίμιο
- Παγκόσμια δράση για τις γυναίκες προς την βιώσιμη και δίκαιη ανάπτυξη
- Παιδιά και νεολαία στη βιώσιμη ανάπτυξη
- Αναγνώριση και ενδυνάμωση του ρόλου των αυτοχθόνων κατοίκων και των κοινοτήτων τους
- Ενδυνάμωση του ρόλου των μη κυβερνητικών οργανώσεων
- Τοπικές αρχές, πρωτοβουλίες για την υποστήριξη της ατζέντα 21
- Ενδυνάμωση του ρόλου των εργατών και των ενώσεών τους
- Ενδυνάμωση του ρόλου των επιχειρήσεων και των βιομηχανιών
- Επιστημονική και τεχνολογική κοινότητα
- Ενδυνάμωση του ρόλου των αγροτών

2.3.3.4 Μέσα εφαρμογής

Τέλος το τέταρτο μέρος αφορά τα μέσα, τους μηχανισμούς και τις διαδικασίες για την εφαρμογή της Ατζέντας 21 και αποτελείται από 8 κεφάλαια:

- Οικονομικοί πόροι και μηχανισμοί
- Μεταφορά περιβαλλοντικής τεχνολογίας, συνεργασία και μέτρα ανοικοδόμησης
- Επιστήμη για τη βιώσιμη ανάπτυξη
- Παιδεία, δημόσια ενημέρωση και εκπαίδευση
- Εθνικοί μηχανισμοί και διεθνής συνεργασία
- Διεθνείς θεσμικές διευθετήσεις
- Διεθνείς κανόνες δικαίου και μέσα
- Πληροφόρηση για τη λήψη αποφάσεων

EARTH SUMMIT+5

Special Session of the General Assembly to Review and Appraise
the Implementation of Agenda 21

New York, 23-27 June 1997

2.3.4 Ειδική Σύνοδος του Ο.Η.Ε για την ανασκόπηση και αξιολόγηση εφαρμογής της Ατζέντας 21 (Νέα Υόρκη 1997)

Τον Ιούνιο του 1997 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ συνεδρίασε σε μια Ειδική Σύνοδο για να εκτιμήσει το κατά πόσο οι διεθνείς οργανισμοί και οι κυβερνήσεις είχαν προωθήσει τα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης σύμφωνα με τις αποφάσεις που είχαν ληφθεί στο Ρίο. Αυτό που διαπιστώθηκε στη σύνοδο ήταν ότι δεν είχε σημειωθεί η πρόοδος που αναμενόταν. Η παγκόσμια κατάσταση είχε χειροτερέψει σε όλους τους περιβαλλοντικούς τομείς όσο και στους κοινωνικούς και οικονομικούς και ειδικά σε τομείς όπως η κοινωνική ισότητα και η φτώχεια. Αυτό οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην πτώση των επιπέδων της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, του αυξανόμενου διεθνούς χρέους σε συνδυασμό με ανεπάρκειες στη μεταφορά τεχνολογίας, την ανυπαρξία ικανοτήτων για συμμετοχή και ανάπτυξη, την έλλειψη θεσμικού συντονισμού και την αποτυχία μείωσης των υπερβολικών επιπέδων παραγωγής και κατανάλωσης.

Στο τελικό κείμενο οι συμμετέχοντες υποσχέθηκαν διορθωτική δράση και αυστηρότερη εφαρμογή των επιταγών της Agenda 21, ώστε να επιτευχθούν οι σκοποί της βιώσιμης ανάπτυξης.

2.3.5 Η Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (WSSD) (Γιοχάνεσμπουργκ 2002)

Δέκα χρόνια μετά τη Διάσκεψη του Ρίο (1992), και πέντε από την Ειδική Σύνοδο της Νέας Υόρκης (1997), παρά τις δεσμεύσεις των χωρών για τήρηση των συμφωνηθέντων αυτών των διασκέψεων, η αίσθηση ότι η υπόθεση της βιώσιμης ανάπτυξης είχε βαλτώσει σε παγκόσμιο επίπεδο ήταν κάτι παραπάνω από εμφανής.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ (2002),³⁷ τα προβλήματα παραμένουν πολλά και δυσεπίλυτα.

- 1,1 δις άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό και πόσιμο νερό
- 2,4 δις άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε αποχέτευση
- 2,2 εκ άνθρωποι ,κυρίως μικρά παιδιά πεθαίνουν κάθε χρόνο από ασθένειες σχετιζόμενες με το νερό και τις συνθήκες υγιεινής
- Οι ανάγκες σε νερό αυξάνονται 3 φορές πιο γρήγορα σε σχέση με τον πληθυσμό
- 1,2 δις άνθρωποι ζουν με λιγότερο από 1 δολάριο την ημέρα
- Ο μισός πληθυσμός της γης ζει με λιγότερο από 2 δολάρια την ημέρα
- 1 στους 3 κατοίκους του πλανήτη δεν έχει πρόσβαση στον ηλεκτρισμό

---

³⁷ Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη Ανάπτυξη Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

- Η κατά κεφαλή κατανάλωση ενέργειας στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι 10 φορές μεγαλύτερη από τις αναπτυσσόμενες
- Το διάστημα 1992-1999 καταγράφηκε 10% αύξηση κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων
- Προβλέπεται ετήσια αύξηση 2% στην κατανάλωση ενέργειας μέχρι το 2020

Με τα δεδομένα αυτά φτάνουμε στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής (26/8-4/9/2002). Στόχος της Παγκόσμιας Διάσκεψης ήταν η αποτίμηση των αποτελεσμάτων της Διάσκεψης του Ρίο και η δημιουργία ενός σχεδίου υλοποίησης της Ατζέντα 21.

Κατά τη διάρκεια των προπαρασκευαστικών συνόδων που προηγήθηκαν είχε διαφανεί η πρόθεση όλων των χωρών αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων ότι δεν επιθυμούσαν αναδιαπραγμάτευση της Ατζέντας 21 του Ρίο. Οι πρώτες γιατί δεν ήθελαν να αντιμετωπίσουν νέα αιτήματα για πρόσθετη χρηματοδότηση των αναπτυσσομένων και οι δεύτερες γιατί δεν επιθυμούσαν να αναλάβουν νέες περιβαλλοντικές υποχρεώσεις. Ταυτόχρονα οριοθετούνταν και το εύρος των προσδοκιών της διεθνούς κοινότητας για το μέλλον της βιώσιμης ανάπτυξης την επόμενη δεκαετία.

Η Διάσκεψη χαρακτηρίστηκε πρωτοποριακή λόγω της ευρείας συμμετοχής των συνέδρων, μεταξύ των οποίων σημαντική εκπροσώπηση είχε η διεθνής κοινωνία των πολιτών, πέραν των χωρών και των κυβερνήσεων. Υπήρξε η μεγαλύτερη διάσκεψη του ΟΗΕ και υπολογίζεται ότι συμμετείχαν συνολικά 40.000 άτομα.

Στο τέλος της διάσκεψης υιοθετήθηκαν δύο βασικά κείμενα:

Η Πολιτική Διακήρυξη και το Σχέδιο Εφαρμογής.

Η Πολιτική Διακήρυξη

Στην Πολιτική Διακήρυξη αναφέρονται οι εξής υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν οι χώρες:

Η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης

Η πρόοδος των γυναικών

Η εξάλειψη της φτώχειας

Η αύξηση της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας

Η βοήθεια προς την Αφρική και τις ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες

Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στις προσπάθειες ανάπτυξη

Η δημιουργία εταιρικών σχέσεων

Η μείωση της ανεργίας και η επίτευξη αξιοπρεπών όρων εργασίας

Η εισαγωγή της ευθύνης των επιχειρήσεων

Η υλοποίηση της Ατζέντας 21 του Ρίο και των αναπτυξιακών στόχων της διακήρυξης της χιλιετίας

Το Σχέδιο Εφαρμογής

Το σχέδιο εφαρμογής αποτελείται από 10 κεφάλαια

Εισαγωγή

Εξάλειψη φτώχειας

Μη βιώσιμες μορφές παραγωγής και κατανάλωσης

Φυσικοί πόροι

Παγκοσμιοποίηση

Υγεία

Μικρές νησιωτικές αναπτυσσόμενες χώρες

Αφρική

Μέσα εφαρμογής

Θεσμικό πλαίσιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη

Το Σχέδιο Εφαρμογής αποτέλεσε ένα φιλόδοξο παγκόσμιο πρόγραμμα που προσπάθησε να βελτιώσει τη διασύνδεση μεταξύ των τριών πυλώνων της βιώσιμης ανάπτυξης. Κατά τις διαπραγματεύσεις των επιμέρους κεφαλαίων παρατηρήθηκε το φαινόμενο να υπάρχουν συμμαχίες χωρών που προσπαθούσαν να περάσουν τις θέσεις που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα τους. Από τη μια είχαμε την Ευρωπαϊκή Ένωση που προώθησε περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς στόχους και πρότεινε την υιοθέτηση αριθμητικών στόχων. Όμως στην πορεία αναγκάστηκε να εγκαταλείψει πολλές από αυτές γιατί συνάντησε τη σθεναρή αντίσταση των ΗΠΑ και των συμμάχων τους (Καναδάς, Αυστραλία, Κίνα, Ιαπωνία, Νέα Ζηλανδία) καθώς και των αναπτυσσομένων χωρών που παρότι είχαν διαφορετικά συμφέροντα, κατέληξαν στο τέλος στην υιοθέτηση ομοίων θέσεων, δηλαδή την υποστήριξη της οικονομικής πτυχής της βιώσιμης ανάπτυξης αντί της περιβαλλοντικής και της κοινωνικής.³⁸

Ό,τι καλύτερο έχει να επιδείξει η Διάσκεψη είναι οι δεσμεύσεις που ανέλαβαν οι συμμετέχοντες για:

- μείωση έως το 2015 κατά 50% του πληθυσμού που δεν έχει πρόσβαση σε βασικές υποδομές υγιεινής,
- υλοποίηση Εθνικών Προγραμμάτων Βιώσιμης Ανάπτυξης ως το 2005,
- σταμάτημα της απώλειας της βιοποικιλότητας έως το 2010,
- την επαναφορά των αλιευμάτων στην μέγιστη βιώσιμη απόδοσή τους ως το 2015,
- πρόσβαση των αναπτυσσόμενων χωρών σε χημικά τα οποία δεν βλάπτουν το όζον ως το 2010.

Επίσης επήλθαν συμφωνίες των συμμετεχόντων:

---

³⁸ Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας - Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Γιοχάνεσμπουργκ 2002-Απολογισμός

α) για τη θεσμοθέτηση δεκαετούς πλαισίου για προγράμματα βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης και

β) για επείγουσα και ουσιαστική αύξηση της συμμετοχής των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στο παγκόσμιο ενεργειακό ισοζύγιο. Παρά την προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να τεθεί συγκεκριμένος στόχος, αυτό δεν κατέστη δυνατό.

2.3.6 Διάσκεψη για τη Γη (2012)

Στις 24/9/2007, μια ημέρα μετά από μια ιστορική συνεδρίαση για την κλιματική αλλαγή ο Βραζιλιάνος Πρόεδρος Ινάσιο Λούλα ντα Σίλβα ενώπιον της Ολομέλειας των Ηνωμένων Εθνών πρότεινε τη διοργάνωση μιας νέας Παγκόσμιας Διάσκεψης για το Περιβάλλον στο Ρίο το 2012. Τότε συμπληρώνονται 20 χρόνια από τη Διάσκεψη στην ίδια πόλη το 1992 και λήγει επίσης η ισχύς του πρωτόκολλου του Κιότο (1997).

Στο Λονδίνο ήδη λειτουργεί ένα workshop forum που σκοπό του έχει τη διοργάνωση μιας παγκόσμιας Διάσκεψης για το κλίμα και τη βιώσιμη ανάπτυξη το 2012. Η πρωτοβουλία του αυτή στηρίζεται από πολλά μέλη της διεθνούς κοινότητας, πολιτικούς και κυβερνήσεις. Μάλιστα το Νοέμβριο του 2008 διοργάνωσε ένα φόρουμ στο Σαν Σεμπάστιαν της Ισπανίας όπου συγκεντρώθηκαν εκπρόσωποι από πολλές χώρες και συζήτησαν την προοπτική μιας Διάσκεψης το 2012.

Το 2012 θεωρήθηκε κατάλληλη στιγμή για τη διεξαγωγή μιας τέτοιας Διάσκεψης γιατί το 2015 είναι το “έτος λήξης των στόχων της χιλιετίας”, η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να επανεξεταστεί και πρέπει να τεθούν νέοι στόχοι προς το 2030 λαμβάνοντας υπόψη την υφιστάμενη κατάσταση και τις νέες παγκόσμιες προκλήσεις. Επίσης αποτελεί και μια ευκαιρία να αξιοποιηθεί η νέα πολιτική βούληση που υπάρχει παγκοσμίως

καθώς στα τιμόνια της διακυβέρνησης των σημαντικότερων χωρών του κόσμου βρίσκονται νέοι ηγέτες, που έχουν επιδείξει την ευαισθησία τους για τα προβλήματα του πλανήτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΠΥΛΩΝΕΣ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

3.1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της επιτροπής του ΟΗΕ για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, η βιώσιμη ανάπτυξη στηρίζεται σε 3 πυλώνες: την οικονομία, το περιβάλλον και την κοινωνία. Η βιώσιμη ανάπτυξη θα πρέπει επίσης να αναπτύσσεται και σε κάθετα επίπεδα. Για να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο θα πρέπει μέχρι και η συμπεριφορά του νοικοκυριού να εμπεριέχει στοιχεία που οδηγούν σε βιωσιμότητα (“Think globally –Act locally”). Τα διαφορετικά επίπεδα δράσης για την βιώσιμη ανάπτυξη απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα 1:

Πίνακας 1. Τα επίπεδα της βιώσιμης ανάπτυξης

Περιβάλλον	Οικονομία	Κοινωνία
Διεθνές		
Περιφερειακό		
Εθνικό		
Τοπικό		
Οικιακό		

Πηγή: Αμπελιώτης Κ. (2008) Βιώσιμη Ανάπτυξη - (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: Ένα βιώσιμο οικονομικό σύστημα απαιτείται να διασφαλίζει την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών σε σταθερή βάση³⁹, μέσω του φυσικού κεφαλαίου και της πιθανής υποκατάστασης του από άλλους παραγωγικούς συντελεστές, ώστε να προωθείται η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης όπως την αντιλαμβάνονται οι οπαδοί της «ασθενούς βιωσιμότητας».

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: Η οικολογική βιωσιμότητα αντιστοιχεί στην «ισχυρή βιωσιμότητα» και απαιτεί την πλήρη διατήρηση των βιοφυσικών περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών για να διασφαλιστεί η συνέχιση των ζωτικών λειτουργιών τους⁴⁰.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ: Ως κοινωνική βιωσιμότητα ορίζεται η συντήρηση του ανθρώπινου, κοινωνικού και θεσμικού κεφαλαίου⁴¹. Η βιώσιμη κοινωνική παράμετρος αναδεικνύει ζητήματα που αφορούν την κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη, τη δυνατότητα ίσων ευκαιριών, την καταπολέμηση της ανεργίας, τη διασφάλιση συνθηκών διαβίωσης (υγεία, διατροφή), την ενίσχυση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης⁴² την εξάλειψη της φτώχειας, την πρόσβαση σε πληροφόρηση, ενημέρωση και επικοινωνίες και την ανάπτυξη ικανοτήτων και θεσμών.

Οι τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης απεικονίζονται στο παρακάτω γράφημα 2. Ο Munasinghe (1992) παρουσίασε μια ενδιαφέρουσα εκδοχή για τη βιώσιμη ανάπτυξη στη Διάσκεψη του Ρίο το 1992. Οι τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης (οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική) αποτελούν ένα τρίγωνο και βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση μεταξύ τους. Η οικονομική συνδέεται με την βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας

³⁹ Δημαδάμα, Ζ. (2008). Οικονομία, ανάπτυξη, περιβάλλον. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

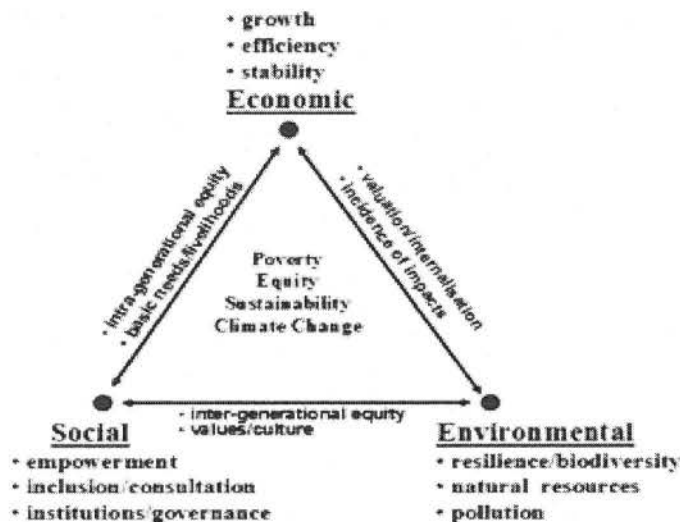
⁴⁰ Πουλή, Σ. (2004) Η αειφόρος ανάπτυξη σε Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο - Διπλωματική εργασία ΠΜΣ Κράτος και Δημόσια Πολιτική ΕΚΠΑ 2004.

⁴¹ Οπ. π.

⁴² Δημαδάμα, Ζ.- Οικονομία, ανάπτυξη, περιβάλλον (εκδ. Παπαζήση 2008)

πρωτίστως, μέσω της αύξησης στην κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών. Η περιβαλλοντική εστιάζει στην προστασία της ακεραιότητας και της ανθεκτικότητας των οικολογικών συστημάτων. Η κοινωνική υπογραμμίζει τον εμπλουτισμό των ανθρώπινων σχέσεων και το επίτευγμα των φιλοδοξιών των ατόμων και ομάδων.

Γράφημα 2. Το τρίγωνο της βιώσιμης ανάπτυξης

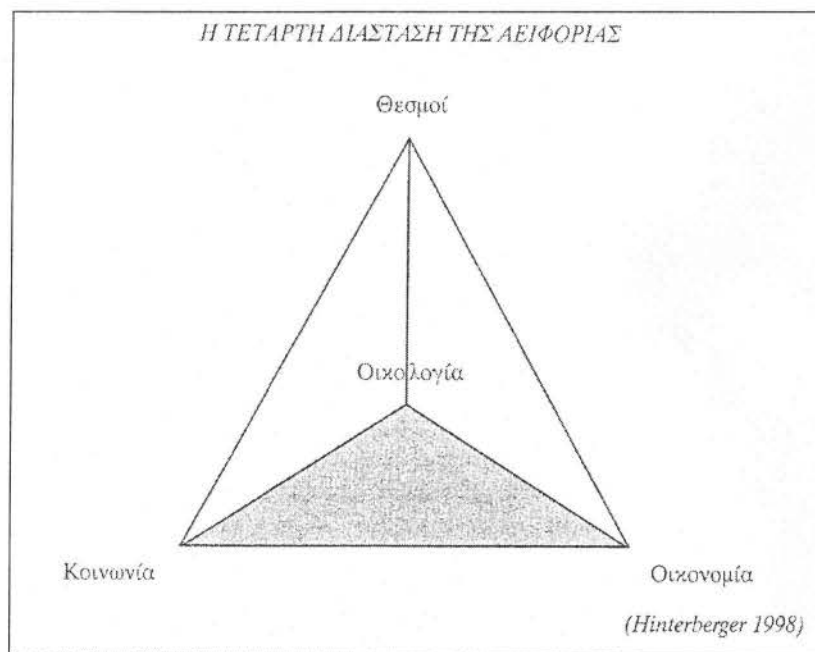
Πηγή: Mumashinge, 1992.

Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δικτυακών γειτονιών, που αντιπροσωπεύονται από τις πλευρές του παραπάνω τριγώνου, είναι επίσης σημαντικές αφού αυτές είναι που μπορούν να εξασφαλίσουν ισορροπημένη αξιολόγηση των ανταλλαγών και των συμπράξεων μεταξύ των τριών διαστάσεων. Τα ζητήματα όπως η φτώχεια και η κλιματική αλλαγή μπορούν να τοποθετηθούν στο κέντρο του τριγώνου για να τονίσουν και πάλι ότι συνδέονται και με τις τρεις διαστάσεις.

3.2 Η τέταρτη διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης

Η Επιτροπή για την Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ προσθέτει μια τέταρτη διάσταση στην βιωσιμότητα, το **θεσμικό πλαίσιο** και προτείνει τη χρήση δεικτών που αφορούν στην ικανότητα μιας κοινωνίας να προσαρμόζεται, να επινοεί και να αποδέχεται οικονομικές και κοινωνικές καινοτομίες. Το θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει τους «επίσημους» θεσμούς (το παραδοσιακό κυβερνητικό πλαίσιο: κρατικοί και υπερκρατικοί θεσμοί, νομοθεσία) και τους «άτυπους» (το γενικό πολιτιστικό περιβάλλον, τους φορείς του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, και της κοινωνίας των πολιτών)⁴³.

Γράφημα 3. Η 4η διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης: το θεσμικό πλαίσιο

Πηγή : Οι δρόμοι της αειφορίας- ΔΙΠΕ (2003)

⁴³ Τσαντίλης , Δ. (2003) Άρθρο (Οι 3+1 Διαστάσεις της αειφορίας) Οι δρόμοι της αειφορίας ΔΙΠΕ.

3.3. Η Ευρωπαϊκή διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης

3.3.1 Ιστορικοί σταθμοί

Η βιώσιμη ανάπτυξη ανέκαθεν αποτελούσε εξέχουσα προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ως καταστατικός κανόνας περιλαμβάνεται στις Συνθήκες του Μάαστριχτ (1992), όπου εισάγεται « η αρχή της σταθερούς και διαρκούς, σεβόμενης το περιβάλλον ανάπτυξης» και του Άμστερνταμ (1997), στο άρθρο 1 « η Ευρώπη έχει καθήκον να προωθεί μια αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής ασφάλειας, ισότητα ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, βιώσιμη και μη πληθωριστική οικονομική αύξηση, υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας και σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και την ανύψωση του επιπέδου διαβίωσης και ποιότητας ζωής, οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και την ενότητα ανάμεσα στα κράτη μέλη» Επίσης στο άρθρο 6 αναφέρεται *«οι απαιτήσεις περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να εντάσσονται στον καθορισμό και στη υλοποίηση των άλλων κοινοτικών πολιτικών και δράσεων ...ιδίως προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη»*. Ακόμα το **5^ο Πρόγραμμα Δράσης της Ε.Ε για το Περιβάλλον 1992-2000** είχε το χαρακτηριστικό τίτλο **«Προς μια αειφόρο ανάπτυξη»**

Τον Ιούνιο του 1998 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Κάρντιφ τίθενται οι βάσεις για ανάληψη συντονισμένης δράσης σε κοινοτική κλίμακα, για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών απαιτήσεων στις πολιτικές της Ε.Ε, προκειμένου να επιτευχθεί βιώσιμη ανάπτυξη. Η διαδικασία αυτή έγινε ευρύτερα γνωστή με την ονομασία **«Διαδικασία του Κάρντιφ»**.

Στη σύνοδο κορυφής του Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) οι ηγέτες των χωρών της Ε.Ε ανέθεσαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την προετοιμασία μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία παρουσιάστηκε δύο χρόνια αργότερα στη σύνοδο κορυφής του Γκέτεμποργκ (2001). Ενδιαμέσως στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας (Μάρτιος 2000),

σχεδίασε και συμφώνησε μια δεκάχρονη στρατηγική για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική αναβάθμιση της Ε.Ε, με στόχο να γίνει η Ευρώπη “... η πιο ανταγωνιστική και βασιζόμενη στη γνώση οικονομία ανά την υφήλιο, ικανή να εξασφαλίσει βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή”⁴⁴.

Τον Ιούνιο του 2001 στη σύνοδο κορυφής Γκέτεμποργκ, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθετεί τη «**Στρατηγική Αειφόρου Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης**» μετά από εισήγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική οι σημαντικότερες απειλές για την βιώσιμη ανάπτυξη είναι:

- Η αλλαγή του κλίματος που προέρχεται από την υπερθέρμανση του πλανήτη εξαιτίας των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου. Η αλλαγή αυτή προκαλεί ακραία καιρικά φαινόμενα με σοβαρές επιπτώσεις στις υποδομές κάθε κράτους, τις περιουσίες την υγεία των πολιτών και τη φύση.
- Η ανθεκτικότητα ορισμένων ασθενειών στα αντιβιοτικά, η εκτεταμένη χρήση χημικών ουσιών και το επίπεδο ασφάλειας της διατροφικής αλυσίδας αποτελούν σοβαρές απειλές για την υγεία.
- Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν σημαντικές και άμεσες επιπτώσεις στους κατοίκους της Ε.Ε, όπως επισφαλής υγεία, αυτοκτονίες και μόνιμη ανεργία. Υπολογίζεται ότι 1 στους 6 Ευρωπαίους ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας.

---

⁴⁴ Καλδής, Π.-Μητούλα, Ρ.-Αστάρα, Ο. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη. Εκδόσεις Rossili, (Ο.Κ.Ε - Γνώμες Η συμβολή της Στρατηγικής της Λισαβόνας στο Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο Αθήνα 5/11/2004)

- Η γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με την υπογεννητικότητα και παρά την αύξηση του προσδόκιμου ζωής των Ευρωπαίων, επιβραδύνει το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης της Ε.Ε και θέτει υπό αμφισβήτηση τα δημόσια συστήματα συνταξιοδότησης και παροχής υγειονομικών υπηρεσιών.
- Η απώλεια της βιοποικιλότητας επιταχύνθηκε σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, η υπεραλίευση απειλεί με εξαφάνιση το θαλάσσιο πλούτο, ο όγκος των αποβλήτων αυξάνεται με γοργούς ρυθμούς, η απώλεια των εδαφών και μείωση της γονιμότητας απειλούν τη διαθέσιμη αγροτική γη στην Ε.Ε.
- Η αύξηση του όγκου των μεταφορών κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα υποβαθμίζει την ποιότητα ζωής και την υγεία των κατοίκων. Ακόμα πολλές περιοχές μεγάλων ευρωπαϊκών αστικών κέντρων αντιμετωπίζουν προβλήματα υποβάθμισης λόγω γκετοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων.⁴⁵ Επίσης στους κόλπους της Ε.Ε όσον αφορά την ανάπτυξη παρατηρούνται μεγάλες περιφερειακές ανισότητες.

Για την αντιμετώπιση των τεσσάρων από τις παραπάνω απειλές η Στρατηγική θέτει μακροπρόθεσμους στόχους. Για τις άλλες δύο τη φτώχεια και τη γήρανση, είχαν ήδη ληφθεί αποφάσεις από προηγούμενα ευρωπαϊκά συμβούλια.

---

⁴⁵ Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη. Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

3.3.2 Οι θεματικές ενότητες της Ε.Ε για τη βιώσιμη ανάπτυξη

3.3.2.1. Κλιματική αλλαγή και καθαρή ενέργεια

Η ενέργεια αποτελεί συγχρόνως ευχή και κατάρα για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Από τη μια αποτελεί την κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη και από την άλλη έχει μεγάλη συνεισφορά στη μόλυνση της ατμόσφαιρας λόγω της συμμετοχής της στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, το οποίο προβλέπεται να οδηγήσει σε αύξηση της μέσης θερμοκρασίας της γης κατά 1-6 βαθμούς C° μέχρι το 2100.⁴⁶ Η άνοδος της θερμοκρασίας της γης συνοδεύεται από άνοδο της στάθμης της θάλασσας, αύξηση της συχνότητας ακραίων καιρικών φαινομένων και μεταβολή στην κατανομή των βροχοπτώσεων. Τις επόμενες δεκαετίες οι μεταβολές αυτές εκτιμάται ότι θα αλλάξουν δραματικά τη φυσική γεωγραφία του πλανήτη, επηρεάζοντας κατά συνέπεια δραστικά και την ανθρώπινη γεωγραφία - το πού και πώς ζουν οι άνθρωποι.⁴⁷

Ο Ο.Η.Ε αναγνωρίζοντας το μέγεθος του προβλήματος από το 1988 ίδρυσε το Διακυβερνητικό Σώμα για την Αλλαγή του Κλίματος (Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC) που σκοπό του έχει να παρακολουθεί το φαινόμενο του θερμοκηπίου, να ετοιμάζει εκθέσεις, και να προτείνει τρόπους αντιμετώπισης του. Η πρώτη έκθεση του δημοσιεύτηκε το 1990 και θεωρήθηκε τόσο σημαντική, που οδήγησε στην διεξαγωγή διακυβερνητικής διάσκεψης για την αλλαγή του κλίματος το 1992 στο Ρίο παράλληλα με τη Διάσκεψη για τη Γη. Έκτοτε διοργανώνεται σε σταθερή βάση κάθε χρόνο. Η πιο σημαντική διάσκεψη θεωρείται αυτή του Κιότο (1997). Το **Πρωτόκολλο του Κιότο** όπως είναι πιο γνωστό υπογράφηκε από 176 χώρες του κόσμου και θέτει εθελοντικούς εθνικούς στόχους μείωσης των αερίων του θερμοκηπίου για κάθε αναπτυγμένη βιομηχανική χώρα. Αντικειμενικός στόχος είναι η μείωση των παγκόσμιων εκπομπών

⁴⁶ Αμπελιώτης, Κ. (2008) Σημειώσεις μαθήματος Βιώσιμη ανάπτυξη (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο).

⁴⁷ Λαζαρίδη, Κ.- Τραγάκη, Α.-Χουλιάρης, Α.- Άρθρο: Το κόστος της κλιματικής αλλαγής – Ελευθεροτυπία 27/11/2008.

των αερίων του θερμοκηπίου κατά 5% μέχρι το 2010. Ως έτος αναφοράς λαμβάνεται το έτος 1990.

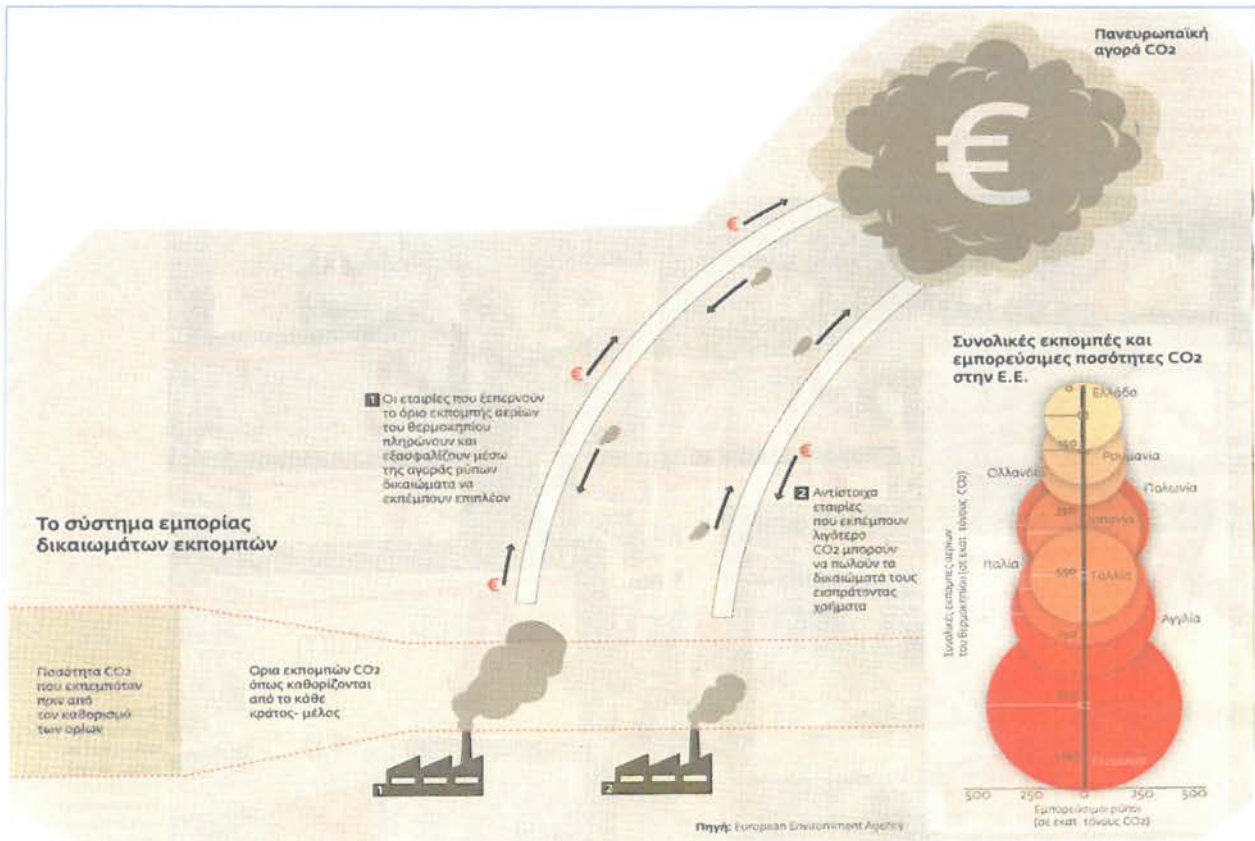
Η συνολική παγκόσμια μείωση 5% κατανεμήθηκε ως εξής στα πιο σημαντικά κράτη:

- 8% μείωση για την Ε.Ε
- 7% μείωση για τις ΗΠΑ
- 6% μείωση για τον Καναδά και την Ιαπωνία
- Σταθερά στα επίπεδα του 1990 για τη Ρωσία
- Η Αυστραλία μπορεί να τις αυξήσει κατά 8%.
- Το ποσοστό μείωσης 8% της Ε.Ε, αποτελεί το μέσο όρο που προκύπτει από την μείωση κατά 28% του Λουξεμβούργου μέχρι την αύξηση κατά 27% της Πορτογαλίας.
- Για την Ελλάδα προβλεπόταν αύξηση 25%.

Κάθε χώρα έπρεπε να επικυρώσει ξεχωριστά το Πρωτόκολλο του Κιότο Η Ελλάδα το έπραξε στις 30/5/2002. Οι ΗΠΑ αν και αρχικά το υπέγραψαν μέσω του τότε αντιπροέδρου Al Gore τελικά δεν το επικύρωσαν το 2001 με απόφαση του G.Bush, παρότι είναι η μεγαλύτερη χώρα παραγωγής αερίων θερμοκηπίου με παγκόσμιο μερίδιο 25%.Επίσης η Κίνα που είναι η δεύτερη μεγαλύτερη παραγωγός, το 1997 δεν ανήκε στα αναπτυγμένα βιομηχανικά κράτη. Η Ρωσία το επικύρωσε το 2004 και από τις 16 Φεβρουαρίου 2005 τέθηκε σε ισχύ δεσμεύοντας 30 από τα αρχικά κράτη που το είχαν υπογράψει το 1997.

Το Πρωτόκολλο του Κιότο χαρακτηρίζεται από μια σπουδαία καινοτομία. Επιτρέπει την **εμπορία εκπομπής ρύπων** μεταξύ των χωρών, αναγνωρίζοντας ότι η ατμοσφαιρική ρύπανση έχει και αξία εφόσον έχει και χρηματικό κόστος.

Εικόνα 1. Το Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών

Πηγή: European Environment Agency- (Ελεύθερος Τύπος 31/1/2009)

Η Ελλάδα κατά την περίοδο 2008-2012 είχε δικαίωμα να αυξήσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 25% ως προς το έτος βάσης. Ήδη από το 2005 είχε ξεπεράσει αυτό το όριο και έφτασε στο 25,4%, ενώ σύμφωνα με εκτιμήσεις το 2010 θα έχει φτάσει στο 34,7%.

Οι στόχοι της στρατηγικής της Ε.Ε στον τομέα της κλιματικής αλλαγής και της χρήσης καθαρής ενέργειας ήταν:

- Η εκπλήρωση των στόχων του Κιότο
- Η πίεση προς άλλες βιομηχανικές χώρες να συμμορφωθούν με τους στόχους που έθεσαν στο Κιότο.

Μέτρα σε επίπεδο Ε.Ε

Τα αναγκαία μέτρα που πρέπει να ληφθούν καθορίστηκαν ως εξής:

- Έγκριση της οδηγίας για φορολόγηση των ενεργειακών προϊόντων ως το 2002
- Σταδιακή κατάργηση των επιδοτήσεων για παραγωγή και κατανάλωση ορυκτών καυσίμων ως το 2010
- Μέτρα μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου βασισμένα στα αποτελέσματα του ευρωπαϊκού προγράμματος για την αλλαγή του κλίματος
- Τα εναλλακτικά καύσιμα πρέπει να αποτελούν το 7% της κατανάλωσης καυσίμων οχημάτων έως το 2010 και τουλάχιστον 20% έως το 2020
- Σαφή μέτρα μείωσης της ζήτησης ενέργειας
- Μεγαλύτερη στήριξη της έρευνας, ανάπτυξης και διάδοσης της τεχνολογίας για
  - καθαρούς και ανανεώσιμους ενεργειακούς πόρους
  - ασφαλέστερη πυρηνική ενέργεια, ιδίως όσον αφορά τη διαχείριση πυρηνικών αποβλήτων

3.3.2.2 Δημόσια υγεία

Η δημόσια υγεία είναι βασική παράμετρος για την ευημερία της κοινωνίας και ως εκ τούτου αποτελεί προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Παρότι το προσδόκιμο ζωής των κατοίκων της Ε.Ε αυξήθηκε κατά 8 χρόνια μεταξύ 1960-1999 υπάρχουν ακόμη σημαντικά προβλήματα:

- ο σύγχρονος τρόπος ζωής ευθύνεται για πρόωρους θανάτους από καρκίνο, καρδιοπάθειες, αυτοκινητιστικά δυστυχήματα

- η κακή διατροφή , η έλλειψη άσκησης, η κατάχρηση καπνού και αλκοόλ έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη υγεία των ανθρώπων
- η δημόσια υγεία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ποιότητα των τροφίμων
- οι ανθρώπινες δραστηριότητες που επιβαρύνουν το περιβάλλον έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη δημόσια υγεία

Οι στόχοι της στρατηγικής της Ε.Ε στον τομέα της δημόσιας υγείας είναι:

- Η ασφάλεια και η ποιότητα των τροφών
- Έως το 2020 να διασφαλιστεί ότι η παραγωγή και χρήση χημικών ουσιών δεν θα δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον
- Αντιμετώπιση ζητημάτων σχετικά με τις λοιμώδεις νόσους και την αντίσταση στα αντιβιοτικά

Μέτρα σε επίπεδο Ε.Ε

Τα αντίστοιχα μέτρα σ' αυτή τη θεματική ενότητα είναι:

- Βελτίωση της ενημέρωσης και συνειδητοποίησης των πολιτών
- Δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Αρχής τροφίμων το 2002
- Βελτίωση της ικανότητας παρακολούθησης και ελέγχου των επιπτώσεων στην υγεία ορισμένων επικίνδυνων ουσιών
- Αναπροσανατολισμός της στήριξης που παρέχεται μέσω της ΚΑΠ ώστε να ανταμείβονται τα υγιεινά, υψηλής ποιότητας προϊόντα και πρακτικές και όχι η ποιότητα
- Ανάπτυξη έως το 2003 μιας συνολικής κοινοτικής πολιτικής για την προαγωγή της υγείας και της ασφάλειας στον τόπο εργασίας

- Όλη η νομοθεσία για την εφαρμογή της νέας πολιτικής για τις χημικές ουσίες θα έχει θεσπιστεί έως το 2004
- Η Επιτροπή θα υποβάλλει έως το τέλος του 2001 ένα Ευρωπαϊκό πρόγραμμα δράσης για την επιβράδυνση της αντίστασης στα αντιβιοτικά
- Δημιουργία έως το 2005 ενός Ευρωπαϊκού οργάνου παρακολούθησης και ελέγχου εμφάνισης λοιμωδών νόσων

3.3.2.3. Διαχείριση φυσικών πόρων

Οι φυσικοί πόροι αποτελούν το υπόβαθρο της βιώσιμης ανάπτυξης γιατί διασφαλίζουν βασικές λειτουργίες για το γήινο οικοσύστημα όπως η παραγωγή τροφίμων και πρώτων υλών, η συλλογή νερού, η δέσμευση διοξειδίου του άνθρακα κλπ. Όμως στην Ε.Ε οι εντατικές μορφές βιομηχανικής και γεωργικής δραστηριότητας υπονομεύουν την αποτελεσματική και αειφόρο χρήση τους.⁴⁸ Τα σημαντικότερα προβλήματα εντοπίζονται:

- Στην απώλεια της βιοποικιλότητας σαν αποτέλεσμα της ανάπτυξης νέων υποδομών που καταστρέφουν φυσικές περιοχές, από την εντατική γεωργία που επηρεάζει τα φυσικά οικοσυστήματα και την εντατική ιχθυοκαλλιέργεια ευαίσθητων περιοχών που έχει δραματικές επιπτώσεις στον πληθυσμό των ψαριών και των πουλιών που διαβιούν εκεί.
- Στη μεγάλη απειλή που προέρχεται από τη ρύπανση των επιφανειακών και υπόγειων νερών από τις εντατικές γεωργικές καλλιέργειες και τις βιομηχανικές δραστηριότητες
- Στο μη βιώσιμο αριθμό αλιευτικών αποθεμάτων
- Στους μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους (άνθρακας, πετρέλαιο ορυκτά) που είναι πεπερασμένοι από τη φύση τους

⁴⁸ Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

- Στις πιέσεις που ασκεί στο περιβάλλον η έλλειψη κατάλληλων χώρων για την εναπόθεση των τεράστιων ποσοτήτων στερεών αποβλήτων

Οι στόχοι της στρατηγικής της Ε.Ε στον τομέα της διαχείρισης φυσικών πόρων είναι:

- Αποσύνδεση της οικονομικής αύξησης από τη χρήση φυσικών πόρων και την παραγωγή αποβλήτων
- Προστασία και αποκατάσταση ενδιαιτημάτων και φυσικών συστημάτων και σταμάτημα της απώλειας της βιοποικιλότητας έως το 2010
- Βελτίωση της διαχείρισης της αλίευσης για να διασφαλιστεί αειφόρος αλίευση και υγιή θαλάσσια οικοσυστήματα

Μέτρα σε επίπεδο Ε.Ε

Τα αντίστοιχα μέτρα που προβλέπονται για αυτή την ενότητα είναι:

- Ανάπτυξη ολοκληρωμένης πολιτικής προϊόντων σε συνεργασία με επιχειρήσεις προκειμένου να μειωθεί η χρήση πόρων και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των αποβλήτων
- Η νομοθεσία της Ε.Ε για την αντικειμενική περιβαλλοντική ευθύνη θα θεσπιστεί έως το 2003
- Η επιτροπή θα θεσπίσει σύστημα προστασίας της βιοποικιλότητας έως το 2003
- Η επιτροπή θα προτείνει σύστημα μέτρησης της παραγωγικότητας των πόρων έως το 2003
- Κατάργηση αντιπαραγωγικών επιδοτήσεων που ενθαρρύνουν την υπεραλίευση.

3.3.2.4 Μεταφορές και χρήσεις γης

Η αυξημένη κοινωνική ευημερία και η οικονομική ανάπτυξη έχουν ως αποτέλεσμα τους την αυξημένη κινητικότητα και τη μεγαλύτερη χρήση γης για κτίρια και υποδομές

Ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να επισημανθούν:

- Η επιλογή των προαστίων ως τόπος κατοικίας των κατοίκων των μεγάλων πόλεων συνεπάγεται περισσότερες μετακινήσεις τους προς το κέντρο και αύξηση του όγκου των μεταφορών
- Η αυξημένη κινητικότητα επηρεάζει δυσμενώς την ποιότητα ζωής λόγω της κυκλοφοριακής συμφόρησης, της ηχορύπανσης, της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και του ρίσκου του ατυχήματος που συνεπάγεται⁴⁹

Αντιστοίχως πρέπει να επισημανθεί σε ότι αφορά τη χωροταξική ανάπτυξη της Ε.Ε, ότι παρατηρείται μια έντονη αστικοποίηση και ανάπτυξη των κεντρικών περιοχών ενώ η περιφέρεια είναι φτωχότερη και αναπτύσσεται με πιο αργούς ρυθμούς. Προς την κατεύθυνση αυτή στρέφεται με διαρθρωτικά και πολιτικά μέτρα η Ε.Ε αφού μια από τις βασικές της προτεραιότητες είναι η σύγκλιση των περιφερειών.

Οι στόχοι της στρατηγικής της Ε.Ε στον τομέα της βελτίωσης συστημάτων μεταφοράς και διαχείρισης της χρήσης γης είναι:

- Σημαντική αποσύνδεση της αύξησης των μεταφορών ως ποσοστό του ΑΕΠ

---

⁴⁹Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

- Μεταστροφή στον τρόπο μεταφοράς από τις οδικές μεταφορές προς τις σιδηροδρομικές, τις πλωτές και τις δημόσιες επιβατικές μεταφορές
- Προώθηση πιο ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης μέσω της μείωσης των ανισοτήτων στην οικονομική δραστηριότητα και διατήρηση της βιωσιμότητας των αγροτικών και αστικών κοινοτήτων

Μέτρα σε επίπεδο Ε.Ε

Τα αντίστοιχα μέτρα που προτείνονται σε αυτό τον τομέα είναι:

- Η Επιτροπή θα προτείνει το 2002 πλαίσιο για την τιμολόγηση των μεταφορών ώστε να διασφαλίσει ότι έως το 2005 οι τιμές των μέσων μεταφοράς αντανακλούν το κόστος τους στην κοινωνία
- Εφαρμογή έως το 2003 πλαισίου το οποίο να διασφαλίζει μέσω της χρήσης έξυπνων μεταφορικών συστημάτων τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων πληρωμής
- Προτεραιότητα στις επενδύσεις σε υποδομές για τα δημόσια μέσα μεταφοράς
- Προώθηση της τηλεργασίας επιταχύνοντας τις επενδύσεις στις τηλεπικοινωνιακές υποδομές και τις υπηρεσίες νέας γενιάς
- Έναρξη εφαρμογής το 2001 του Ευρωπαϊκού δικτυακού παρατηρητηρίου χωροταξίας ώστε να καθορισθεί δέσμη εδαφικών δεικτών για την ανάλυση του αντίκτυπου των κοινοτικών πολιτικών στις περιφέρειες
- Αξιολόγηση της συνοχής της οριοθέτησης των περιοχών εφαρμογής των διάφορων κοινοτικών πολιτικών, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους τους
- Διαφοροποίηση των πηγών εισοδήματος στις αγροτικές περιοχές
- Ενθάρρυνση των τοπικών πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι αστικές περιοχές

Για τα υπόλοιπα δύο ζητήματα, της καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της γήρανσης του πληθυσμού, έχουν συμφωνήσει στην ανάληψη στόχων και μέτρων τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Λισαβόνας της Νίκαιας και της Στοκχόλμης.

3.3.2.5 Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

Η μείωση της φτώχειας αποτελεί κεντρικό σημείο της βιώσιμης ανάπτυξης. Η μη καταπολέμηση της δημιουργεί ανεπιθύμητα κοινωνικά φαινόμενα όπως κακή υγεία, αυτοκτονίες και κοινωνικό αποκλεισμό. Έχει δε την τάση να αναπαράγεται από γενιά σε γενιά στα άτομα της ίδιας οικογένειας, πλήττει δε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες.

Η φτώχεια σε μεγάλο βαθμό σχετίζεται με τα νέα κοινωνικά δεδομένα: αύξηση των ατόμων που ζουν μόνα, αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, αυξημένος αριθμός οικονομικών μεταναστών, οικονομική κρίση.

Στον τομέα της φτώχειας η Ε.Ε έχει πάρει κάποια μέτρα ήδη από προηγούμενες διασκέψεις και καθορίζονται μόνο οι στόχοι της Στρατηγικής και κάποια μέτρα για τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Οι στόχοι της στρατηγικής της Ε.Ε στον τομέα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι :

- Να γίνει αποφασιστικό βήμα στην εξάλειψη της φτώχειας
- Να αυξηθεί το ποσοστό απασχόλησης σε 67 % έως το 2005 και σε 70% έως το 2010

- Να μειωθεί στο μισό έως το 2010 ο αριθμός νέων 18-24 ετών που είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθούν περαιτέρω τμήματα επιμόρφωσης και κατάρτισης

Μέτρα σε επίπεδο Ε.Ε

Ως μέτρα για την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού προτείνονται τα ακόλουθα:

- Καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού δημιουργώντας τους οικονομικούς όρους για μεγαλύτερη ευημερία και ανοίγοντας νέους δρόμους συμμετοχής στην κοινωνία
- Ενίσχυση της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την απασχόληση
- Εκσυγχρονισμός της ισχύουσας νομοθεσίας για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών ως προς την πρόσβαση προς την απασχόληση
- Δημιουργία προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης
- Εφαρμογή δεικτών για την ποιότητα της εργασίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, φύλαξης παιδιών και άλλων εξαρτημένων ατόμων καθώς και των συστημάτων οικογενειακών επιδομάτων

3.3.2.6 Η γήρανση του πληθυσμού και το δημογραφικό πρόβλημα

Η γήρανση του πληθυσμού αποτελεί ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ε.Ε. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία σε κάθε γυναίκα αντιστοιχούν 1,5 παιδιά ενώ για την αναπλήρωση του πληθυσμού απαιτούνται 2,1. Βέβαια έχει αυξηθεί το προσδόκιμο ζωής, αλλά σε σχέση με την μείωση του ποσοστού των γεννήσεων μεταβάλλεται η ισορροπία μεταξύ εργασιακά ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα

να απειλείται η βιωσιμότητα των συστημάτων συνταξιοδότησης και υγειονομικής περίθαλψης των κρατών - μελών.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων η Ε.Ε έχει προσαρμόσει τις πολιτικές της θέτοντας τους εξής στόχους και μέτρα:

Οι στόχοι της στρατηγικής της Ε.Ε στον τομέα της γήρανσης και του δημογραφικού προβλήματος είναι φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι :

- Εξασφάλιση των συστημάτων συνταξιοδότησης καθώς και των συστημάτων περίθαλψης και φροντίδας για τους ηλικιωμένους με ταυτόχρονη διατήρηση της αειφορίας των δημόσιων οικονομικών και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών
- Αντιμετώπιση της δημογραφικής πρόκλησης αυξάνοντας το ποσοστό απασχόλησης, μειώνοντας το δημόσιο χρέος και προσαρμόζοντας τα συστήματα κοινωνικής προστασίας
- Αύξηση του μέσου όρου του ποσοστού απασχόλησης της ΕΕ μεταξύ ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών) σε 50% έως το 2010

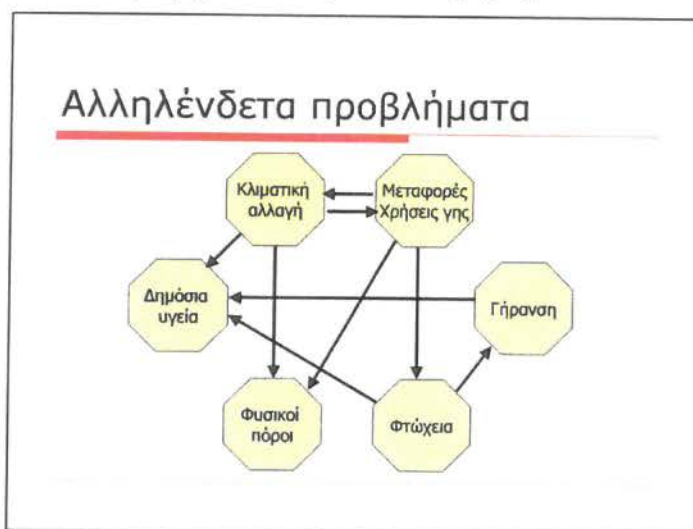
Μέτρα σε επίπεδο Ε.Ε

Τα αντίστοιχα μέτρα που προτείνονται για αυτό τον τομέα είναι:

- Εκπόνηση έκθεσης για την ποιότητα και την αειφορία των συντάξεων υπό το φως της δημογραφικής αλλαγής
- Προσδιορισμός συνεκτικών στρατηγικών και πρακτικών μέτρων με σκοπό την ενθάρρυνση της δια βίου εκπαίδευσης
- Συζήτηση σε βάθος για τα ζητήματα της μετανάστευσης της αποδημίας και του ασύλου των οικονομικών μεταναστών

Οι έξι προτεραιότητες της Ε.Ε δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους αλλά αλληλοεπηρεάζονται.

Γράφημα 4. Αλληλένδετα προβλήματα

Πηγή: Αμπελιώτης Κ. (2008) Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Το Δεκέμβριο του 2001 στο Λάακεν του Βελγίου επιβεβαιώθηκε η ανάγκη μετάβασης της Ευρωπαϊκής στρατηγικής από το στάδιο του σχεδιασμού στο στάδιο της εφαρμογής, ενώ κλήθηκαν οι χώρες-μέλη να διατυπώσουν τη δική τους εθνική στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης.

3.3.3 Το 6^ο Κοινοτικό Πρόγραμμα δράσης για το Περιβάλλον 2002-2012

Το 6^ο Κοινοτικό Πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, με τίτλο **“Περιβάλλον 2010-Το μέλλον μας η επιλογή μας”** καλύπτει την περίοδο 2002-2012 εκθέτει τους περιβαλλοντικούς στόχους και σκιαγραφεί τις δράσεις που πρέπει να ληφθούν για την επίτευξη των στόχων αυτών.

Με το πρόγραμμα προτείνεται μια νέα στρατηγική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων που θα βασίζεται σε πέντε άξονες:

- Βελτίωση της εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας

- Ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές
- Συνεργασία με την αγορά
- Ενεργό συμμετοχή των πολιτών και αλλαγή της συμπεριφοράς τους
- Συνεκτίμηση του περιβάλλοντος στις αποφάσεις που αφορούν τη χωροταξία και χωροταξική διαχείριση

Το πρόγραμμα στρέφεται γύρω από 4 άξονες προτεραιότητας

3.3.3.1 Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Βασικός στόχος είναι να επιτευχθούν οι στόχοι του Κιότο, δηλαδή η μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου στην Κοινότητα κατά 8% την περίοδο 2008-12 (σε σχέση με το έτος βάσης 1990) και μακροπρόθεσμα από 20-40% έως το 2020, μέσω διαρθρωτικών αλλαγών και προσαρτημάτων για εξοικονόμηση ενέργειας, ευρύτερη αξιοποίηση των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, καθιέρωση συναλλακτικού συστήματος εμπορίας ρύπων, βελτίωση της έρευνας και προετοιμασία για την κλιματική αλλαγή.

3.3.3.2 Φύση και βιοποικιλότητα

Στόχος είναι η προστασία και αποκατάσταση της δομής και της λειτουργίας των οικοσυστημάτων χωρίς περαιτέρω απώλεια της βιοποικιλότητας, που θα επιτευχθεί με δράσεις μέσω της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, της προστασίας, διαφύλαξης και αποκατάστασης τοπίων, την προστασία και προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης των δασών, τη χάραξη μιας κοινής στρατηγικής για την προστασία των εδαφών, τη συμπλήρωση του δικτύου Natura 2000 για την αποτροπή των κινδύνων που αποτελούν τη βιωσιμότητα πολλών ειδών, την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και την εφαρμογή σχεδίων δράσης για τη φύση και τη βιοποικιλότητα.

3.3.3.3 Περιβάλλον και υγεία

Στόχος εδώ είναι να επιτευχθεί μια τέτοια ποιότητα του περιβάλλοντος που δεν θα θέτει σε κίνδυνο την υγεία των πολιτών και προτείνονται δράσεις που εξειδικεύονται στους εξής τομείς:

- Εκπόνηση νέου συστήματος αξιολόγησης και διαχείρισης των κινδύνων από τα χημικά προϊόντα
- Στρατηγική για τον κίνδυνο που προέρχονται από τη χρήση γεωργικών φαρμάκων
- Διασφάλιση αειφόρου χρήσης και καλής ποιότητας των υδάτινων πόρων
- Χάραξη στρατηγικής για την ατμοσφαιρική ρύπανση
- Μείωση της ηχορύπανσης σε ανεκτά επίπεδα

3.3.3.4 Διαχείριση φυσικών πόρων και των αποβλήτων

Η αειφόρος κατανάλωση των φυσικών πόρων μέσα στα όρια της φέρουσας ικανότητας του περιβάλλοντος, είναι ο βασικός στόχος που θα επιδιωχθεί. Η οικονομική ανάπτυξη να διαχωρίζεται από τη χρήση τους και να μειώνεται η παραγωγή αποβλήτων. Στόχος για τα απόβλητα είναι να μειωθούν κατά 20% έως το 2010 και κατά 50% έως το 2050.

Άλλες σημαντικές δράσεις που προτείνονται να αναληφθούν είναι οι εξής:

- Αειφόρος διαχείριση πόρων και μείωση κατανάλωσης
- Φορολόγηση της χρήσης πόρων
- Ενθάρρυνση της ανακύκλωσης
- Πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων και βελτίωση των συστημάτων διαχείρισης

Το 6^ο Κοινοτικό Πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον αποτέλεσε ένα νέο τρόπο προσέγγισης περιβαλλοντικών θεμάτων που απασχολούν την Ε.Ε και επιδιώχθηκε η στενή συνεργασία περισσότερων μερών για την εφαρμογή του. Η ανταπόκριση των πολιτών, των ΜΚΟ, των επιχειρήσεων και των δημοσίων αρχών υπήρξε ουσιαστική και η συμβολή ήταν καθοριστική στην επίτευξη των στόχων.

3.3.4 Η ανανεωμένη Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (2006)

Το 2006, η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Συμβούλιο των Βρυξελλών 15/16 Ιουνίου 2006 κάνει μια αποτίμηση της Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που είχε υιοθετηθεί από τα κράτη μέλη της Ε.Ε στο Γκέτεμποργκ το 2001 και μπροστά στα νέα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί προχωρά στην αναθεώρηση και την αναδιατύπωσή της. Τα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης χρειάζονται άμεση αντιμετώπιση και ταυτόχρονα μακροπρόθεσμες προοπτικές. Η σημαντικότερη πρόκληση έχει να κάνει με τη χάραξη πολιτικής όσον αφορά την αλλαγή στα μη βιώσιμα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης.

Την ανάγκη αναθεώρησης διατύπωσε πρώτη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την Έκθεση της το Δεκέμβριο του 2005 “ **Για την αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη-Πλατφόρμα για δράση**” την οποία υιοθέτησε η Ε.Ε στο Συμβούλιο των Βρυξελλών που προαναφέρθηκε.

Ο γενικός στόχος της αναθεωρημένης πολιτικής ήταν να προσδιορίσει και να αναπτύξει τις δράσεις της Ε.Ε, ώστε να επιτευχθεί η συνεχής βελτίωση της ποιότητας ζωής τόσο της παρούσας όσο και των μελλοντικών γενεών, διαμέσου της δημιουργίας βιώσιμων κοινοτήτων ικανών να διαχειριστούν και να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά τους φυσικούς πόρους και αντλώντας τις οικολογικές και κοινωνικές καινοτόμες δυνατότητες της οικονομίας, εξασφαλίζοντας ευημερία, περιβαλλοντική προστασία και κοινωνική συνοχή.

Κύριοι Στόχοι

Ως κύριοι στόχοι της ανανεωμένης Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη προτείνονται οι ακόλουθοι:

- **Προστασία του περιβάλλοντος**
(προστασία της βιοποικιλότητας, σεβασμός των ορίων των φυσικών πόρων του πλανήτη, βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, πρόληψη και μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης, προώθηση της βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης)
- **Κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή**
(προώθηση της μιας δημοκρατικής, συνεκτικής, υγιούς και ασφαλούς κοινωνίας με σεβασμό στις θεμελιώδεις αρχές και την πολυπολιτισμικότητα που δημιουργεί ίσες ευκαιρίες και καταπολεμά τις διακρίσεις)
- **Οικονομική ευημερία**
(προώθηση μιας ευημερούς, καινοτόμας, πλούσιας σε γνώση, ανταγωνιστικής και οίκο-αποτελεσματικής οικονομίας που παρέχει υψηλά στάνταρντς, πλήρη και υψηλής ποιότητας απασχόληση διαμέσου της Ε.Ε)
- **Διεθνείς υπευθυνότητες**
(ενθάρρυνση της ίδρυσης και υπεράσπιση της σταθερότητας των δημοκρατικών θεσμών σ' όλο τον κόσμο, βασιζόμενα στην ειρήνη, την ασφάλεια και την ελευθερία. Δυναμική προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης παγκοσμίως και εξασφάλιση ότι οι πολιτικές της Ε.Ε συνάδουν με την παγκόσμια βιώσιμη ανάπτυξη και τις διεθνείς δεσμεύσεις της)

Παράλληλα δίνονται οι **Πολιτικές Κατευθυντήριες Γραμμές** που περιλαμβάνουν:

- Προώθηση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων
- Αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών
- Ανοικτή και δημοκρατική κοινωνία
- Συμμετοχή των πολιτών
- Συμμετοχή των επιχειρήσεων και των κοινωνικών εταίρων
- Πολιτικές συνοχής και διακυβέρνησης
- Πολιτικές ολοκλήρωσης
- Χρήση της καλύτερα διαθέσιμης γνώσης
- Αρχή πρόληψης
- Εφαρμογή της Αρχής « Ο ρυπαίνων πληρώνει »

3.3.4.1 Εκμετάλλευση των συνεργειών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και της Στρατηγικής της Λισσαβόνας για τη μεγέθυνση και την απασχόληση

Οι δύο αυτές στρατηγικές αλληλοσυμπληρώνουν η μία την άλλη, αναγνωρίζοντας ότι οι οικονομικοί, κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί στόχοι δίνουν ώθηση ο ένας στον άλλο. Υποστηρίζουν τις διαρθρωτικές αλλαγές στις οικονομίες των κρατών - μελών που αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, δημιουργώντας ένα επίπεδο δραστηριότητας ίσων ευκαιριών όπου το επιχειρηματικό πνεύμα μπορεί να ακμάσει, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα κοινωνική δικαιοσύνη και υγιές περιβάλλον.

Ακόμη αναγνωρίζεται ότι οι επενδύσεις στο ανθρώπινο, κοινωνικό και περιβαλλοντικό κεφάλαιο όπως και στις τεχνολογικές καινοτομίες είναι τα προαπαιτούμενα για μακροχρόνια ανταγωνιστικότητα και οικονομική ευημερία, κοινωνική συνοχή, ποιοτική απασχόληση και περιβαλλοντική προστασία.

3.3.4.2 Καλύτερη Χάραξη Πολιτικής

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη βασίζεται στην αρχή της ενσωμάτωσης της βιώσιμης ανάπτυξης κατά τη χάραξη πολιτικής σ' όλα τα επίπεδα. Αυτό απαιτεί την υποστήριξη και τη συνεργασία όλων των επιπέδων της διακυβέρνησης λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικότητες των κρατών μελών.

Εισάγεται η έννοια της Αξιολόγησης του Αντίκτυπου, που αξιολογεί τις εξωτερικές διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης και τα κόστη της αδράνειας. Άλλα εργαλεία για την καλύτερη χάραξη πολιτικής περιλαμβάνουν την αξιολόγηση πριν και μετά των πολιτικών επιδράσεων και τη συμμετοχή δημοσίων και ιδιωτικών φορέων. Τα κράτη μέλη πρέπει να κάνουν μεγαλύτερη χρήση αυτών των εργαλείων όταν δεσμεύουν δημόσια κεφάλαια και αναπτύσσουν στρατηγικές, προγράμματα και σχέδια. Επίσης τα Ευρωπαϊκά όργανα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι προτάσεις για τιθέμενους στόχους και μέτρα είναι εφικτά και αν χρειαστεί να συνεπικουρούνται από τα αρμόδια όργανα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

3.3.5 Βασικές προκλήσεις της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη προσδιορίζει 7 βασικές προκλήσεις και τους αντίστοιχους στόχους και δράσεις:

3.3.5.1 Κλιματική αλλαγή κα καθαρή ενέργεια

Ο κύριος στόχος αυτής της θεματικής ενότητας είναι ο περιορισμός της κλιματικής αλλαγής και τα κόστη και οι αρνητικές επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον, με κυριότερους λειτουργικούς στόχους: την εφαρμογή των δεσμεύσεων του Κιότο (μείωση κατά 8% των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά την περίοδο 2008-2012), την επίτευξη ορίων μέχρι το 2010 α) 12% της κατανάλωσης ενέργειας και β)

21% της κατανάλωσης ηλεκτρισμού πρέπει να προέρχονται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με προοπτική το 15% έως το 2015, καθώς επίσης και το 5.75 % των καυσίμων για μεταφορές πρέπει να προέρχεται από βιοκαύσιμα με προοπτική το 8% έως το 2015.

3.3.5.2 Βιώσιμες μεταφορές

Η εξασφάλιση ότι το σύστημα μεταφορών συναντά τις ανάγκες της κοινωνίας ελαχιστοποιώντας ταυτόχρονα τις ανεπιθύμητες επιδράσεις στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον αποτελεί τον κύριο στόχο αυτού του άξονα που συνεπικουρείται από άλλους στόχους όπως τα βιώσιμα επίπεδα κατανάλωσης ενέργειας και μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στις μεταφορές, τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και της ηχορύπανσης σε επίπεδα που δεν δημιουργούν προβλήματα στη δημόσια υγεία, τη μείωση των εκπομπών CO₂ που προέρχονται από τα αυτοκίνητα σε 140 g/km το 2008 και 120 g/km το 2010, και τη μείωση των εκπομπών CO₂ που προέρχονται από τα αυτοκίνητα σε 140 g/km το 2008 και 120 g/km το 2010.

3.3.5.3 Βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση

Η προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης αποτελεί βασική προτεραιότητα της Ε.Ε σύμφωνα με τη φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων και αποσυνδέοντας την οικονομική μεγέθυνση από την περιβαλλοντική υποβάθμιση. Άλλοι σημαντικοί στόχοι είναι η βελτίωση της περιβαλλοντικής και κοινωνικής απόδοσης για προϊόντα και διαδικασίες και ενθαρρύνοντας τη λήψη τους από επιχειρήσεις και καταναλωτές, η επίτευξη έως το 2010 ενός Ευρωπαϊκού μέσου όρου για τις Δημόσιες Πράσινες Προμήθειες ίσο με τον καλύτερο που θα επιτύχουν τα κράτη μέλη το 2006 και η επιδίωξη αύξησης του παγκοσμίου μεριδίου της Ε.Ε στις περιβαλλοντικές τεχνολογίες και τις οικολογικές καινοτομίες

3.3.5.4 Διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων

Η βελτίωση της διαχείρισης και η αποφυγή της υπερεκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, αναγνωρίζοντας την αξία των οικοσυστημάτων αποτελεί έναν ακόμα βασικό στόχο, όπως και η αποδοτικότητα των πόρων διαμέσου της προώθησης οικολογικά αποδοτικών καινοτομιών αλλά και η αποφυγή της υπερεκμετάλλευσης των ανανεώσιμων φυσικών πόρων όπως αλιεύματα, βιοποικιλότητα, νερό, αέρας, έδαφος, ατμόσφαιρα, και η αποκατάσταση των υποβαθμισμένων θαλάσσιων οικοσυστημάτων έως το 2015, η συνεισφορά στην επίτευξη του παγκόσμιου στόχου των Ηνωμένων Εθνών για τα δάση έως το 2015 και η αποφυγή παραγωγής αποβλήτων, ενίσχυση της αποδοτικής χρήσης των ανανεώσιμων πόρων υπό την έννοια του κύκλου ζωής και προώθηση της επαναχρησιμοποίησης και της ανακύκλωσης.

3.3.5.5 Δημόσια υγεία

Σημαντική προτεραιότητα θεωρείται ακόμα η προώθηση καλής δημόσιας υγείας και η βελτίωση της προστασίας ενάντια στις απειλές για την υγεία που μπορεί να επιτευχθεί με συντονισμένο τρόπο μέσω της βελτίωσης της νομοθεσίας για τα τρόφιμα ,τη συγκράτηση της αύξησης των ασθενειών που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής, τη μείωση των ανισοτήτων στην υγεία μεταξύ των κρατών μελών, την εξασφάλιση ότι έως το 2020 τα χημικά και τα φυτοφάρμακα θα παράγονται και θα χρησιμοποιούνται με τρόπους που δεν θα είναι επιβλαβείς για τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον, τη βελτίωση της πληροφόρησης για τη μόλυνση του περιβάλλοντος και τις δυσμενείς επιπτώσεις για την υγεία κ.α.

3.3.5.6 Κοινωνική ενσωμάτωση, δημογραφία, μετανάστευση

Η δημιουργία μια κοινωνίας που θα λαμβάνει υπόψη την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και η βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών ως προϋπόθεση για τη διαρκή ατομική ευημερία απασχολούν σημαντικά την Ε.Ε, που έχει ως στόχους τη μείωση έως το 2010 του αριθμού των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικής εξαθλίωσης και ειδικά των παιδιών, εξασφάλιση υψηλού επιπέδου κοινωνικής και εδαφικής συνοχής και σεβασμό της πολυπολιτισμικότητας, την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών, των ηλικιωμένων των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των μεταναστών στην αγορά εργασίας, την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής συνεπικουρούμενη από πολιτικές ενδυνάμωσης της ενσωμάτωσης των μεταναστών και την προώθηση της απασχόλησης των νέων.

3.3.5.7 Παγκόσμια φτώχεια-αναπτυξιακές προκλήσεις

Η δυναμική προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης παγκοσμίως και η εξασφάλιση ότι οι πολιτικές της Ε.Ε είναι συνεπείς με τις διεθνείς δεσμεύσεις της συνοδεύεται από αύξηση της έντασης της οικονομικής βοήθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες με 0,56% του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος έως το 2010 και 0.70% έως το 2015 καθώς και με την ενσωμάτωση των θεμάτων της βιώσιμης ανάπτυξης σε όλες τις εξωτερικές πολιτικές της.

3.3.6 Πολιτικές συνεισφοράς στην Κοινωνία της Γνώσης

Εκπαίδευση και κατάρτιση

Η Ε.Ε δίνει μεγάλη βαρύτητα στην εκπαίδευση και κατάρτιση των πολιτών της ώστε να γίνουν κοινωνοί της ιδέας της βιώσιμης ανάπτυξης.

Θεωρούνται ως μια επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο που προσφέρει κοινωνική συνοχή, ίσες ευκαιρίες και τη συμμετοχή όλων των πολιτών για τη συνειδητοποίηση και κατανόηση του περίπλοκου κοινωνικού γίγνεσθαι.

Ο ΟΗΕ έχει χαρακτηρίσει τη δεκαετία 2005-14 «**Δεκαετία της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη**» και προσδοκά από τα μέλη του να βελτιώσουν την εκπαίδευση και την εξειδικευμένη κατάρτιση για τη βιώσιμη ανάπτυξη, με στόχευση σε τομείς όπως οι κατασκευές, η ενέργεια και οι μεταφορές. Σημαντική θεωρείται ακόμα η εκπαίδευση των εκπαιδευτών. Υποχρέωση των κρατών-μελών είναι η εφαρμογή της «Στρατηγικής για την Εκπαίδευση για την Βιώσιμη Ανάπτυξη» που υιοθετήθηκε στο Βίλνιους της Λιθουανίας το 2005.

Έρευνα και ανάπτυξη

Οι επιστήμες, η έρευνα και η τεχνολογία αναμένεται να έχουν πολύ μεγάλη συνεισφορά στην ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης τα επόμενα χρόνια. Αποτελούν τους παράγοντες εκείνους που θα καλύψουν το κενό που υπάρχει μεταξύ της επιστήμης, της διαμόρφωσης πολιτικής και της εφαρμογής της. Ο ρόλος των πανεπιστημίων, των ερευνητικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων θεωρείται πολύ σημαντικός στην εμπέδωση της έννοιας ότι η οικονομική ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος είναι πολύ στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Χρηματοπιστωτικά και Οικονομικά Όργανα

Η Ε.Ε θα χρησιμοποιήσει τα καταλληλότερα οικονομικά όργανα για να προωθήσει τη διαφάνεια των αγορών και των τιμών που ανταποκρίνονται στα πραγματικά οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά κόστη των προϊόντων και των υπηρεσιών. Στην προσπάθεια της για εξασφάλιση ότι οι ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις προς τους σκοπούς της βιώσιμης ανάπτυξης διατίθενται κατά το βέλτιστο τρόπο τα κράτη - μέλη και η Επι-

τροπή θα συνεργαστούν στενά για να ενισχύσουν τις συμπληρωματικότητες και τις συνέργειες μεταξύ των οργάνων της κοινότητας και των χρηματοπιστωτικών μηχανισμών όπως η πολιτική συνοχής, η αγροτική ανάπτυξη, η έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη (RTD) κλπ.

Εφαρμογή- Έλεγχος και Συνέχεια

Η Επιτροπή κάθε δύο χρόνια με έναρξη το 2007 θα υποβάλλει προς την Ε.Ε και τα κράτη-μέλη μια έκθεση προόδου για την εφαρμογή της Στρατηγικής, συμπεριλαμβανομένου μελλοντικές προτεραιότητες, προσαρμοσμούς και δράσεις. Ως προς τον έλεγχο ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην παρακολούθηση των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης (SDIs), λαμβάνοντας υπόψη την έκθεση ελέγχου της EUROSTAT η οποία ανανεώνεται κάθε δυο χρόνια, όπως και στα πιο πρόσφατα επιστημονικά στοιχεία και τις εξελίξεις σε σχέση με τις δραστηριότητες της Ε.Ε.

Το αργότερο μέχρι το 2011 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα αποφασίσει πότε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (EU SDS) θα χρειαστεί αναθεώρηση.

3.3.7 Έκθεση ελέγχου της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (EU SDS) Eurostat 2007

Η Έκθεση παρέχει μια σχετική αξιολόγηση στο κατά πόσο η Ευρώπη κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση και με επαρκή ταχύτητα για την εκπλήρωση των αναθεωρημένων στόχων της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του 2006. Η προσέγγιση είναι βασικά ποσοτική εστιάζοντας στην ανάλυση των Ευρωπαϊκών δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης (SDIs).

Οι δείκτες υιοθετήθηκαν για πρώτη φορά από την Ε.Ε το 2000 ώστε να παρακολουθείται η πρόοδος των θεμάτων της βιώσιμης ανάπτυξης. Η πρώτη έκθεση ελέγχου πραγματοποιήθηκε από τη EUROSTAT το 2005 και γινόταν μια αρχική αξιολόγηση της πορείας της Ε.Ε προς τη βιώσιμη ανάπτυξη. Με την παρούσα έκθεση γίνεται μια επαναξιολόγηση της πορείας αυτής.

Οι εξελίξεις χαρακτηρίζονται ευνοϊκές για 4 από τους 11 δείκτες:

- **Κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη:** το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά μέσο όρο 1,6% ετησίως από το 2000 έως το 2006 στην Ε.Ε των 27.

- **Βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση:** η παραγωγικότητα των πόρων αυξήθηκε 2,3% ετησίως κατά μέσο όρο από το 2000-2004 στη Ε.Ε των 15 εμφανίζοντας αποσύνδεση μεταξύ χρήσης πόρων και οικονομικής μεγέθυνσης.
- **Δημογραφικές αλλαγές:** το ποσοστό απασχόλησης των ηλικιωμένων εργατών αυξήθηκε κατά 6,6% ετησίως κατά μέσο όρο μεταξύ 2000-2006 στην Ε.Ε των 27, καθιστώντας ικανή την επίτευξη του στόχου του 50% έως το 2010.
- **Διεθνής συνεργασία:** η Ευρωπαϊκή επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες ως ποσοστού του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος αυξήθηκε κατά 5,1% ετησίως κατά μέσο όρο μεταξύ 2000-2005 και ο ενδιάμεσος στόχος του 2005 έχει επιτευχθεί.

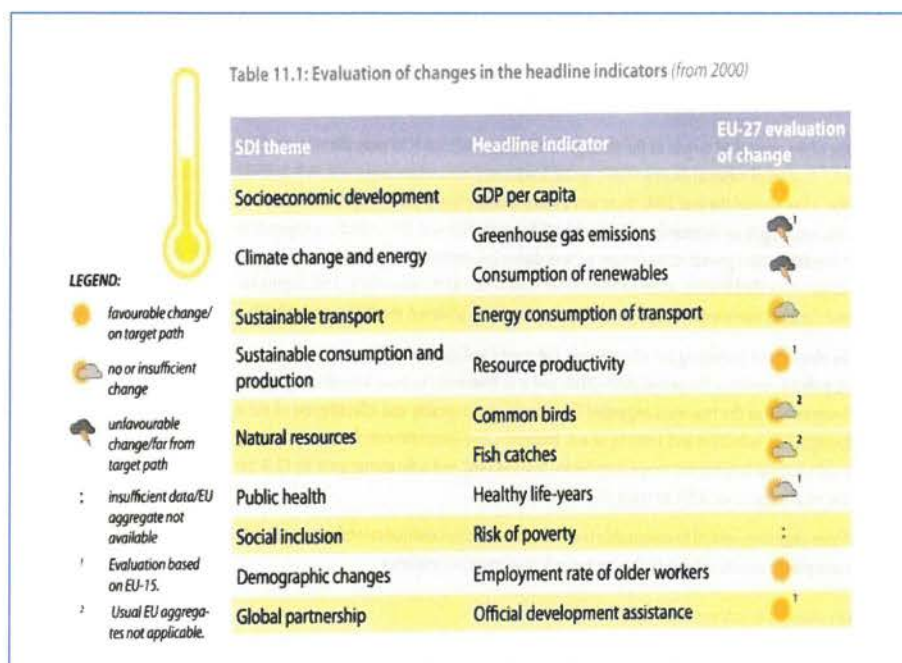
Για άλλους 4 δείκτες εμφανίζεται συγκρατημένη πρόοδος:

- **Μεταφορές:** δεν εμφανίζονται σημάδια αποσύνδεσης της κατανάλωσης ενέργειας για τις μεταφορές από την οικονομική μεγέθυνση
- **Φυσικοί πόροι:** ο πληθυσμός των πουλιών και των αλιευμάτων παρουσιάζει σταθερότητα μεταξύ 2000-2005
- **Δημόσια υγεία:** τα υγιή έτη ζωής αυξάνονται γρηγορότερα σε σχέση με το προσδόκιμο ζωής, αλλά σε ποσοστό μικρότερο του 1% ετησίως
- **Φτώχεια και κοινωνική ενσωμάτωση:** η ποσοτική πρόοδος δεν κατέστη δυνατόν να μετρηθεί λόγω αλλαγής στη συλλογή δεδομένων αλλά ποιοτικά με τα στοιχεία του 2005 που εμφανίζουν 16% των Ευρωπαίων πολιτών των 25 χωρών στα όρια της φτώχειας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ικανοποιητικό προς τους στόχους της Ε.Ε.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται σε 2 δείκτες που σχετίζονται με την:

- **Κλιματική αλλαγή:** η μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου κατά 2% το 2005 υπολείπεται κατά πολύ των στόχων του Κιότο που απαιτούν μείωση κατά 8% στο διάστημα 2008-2012.
- **Ενέργεια:** η κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ανέρχονταν σε 6.7% στην Ευρώπη των 27 το έτος 2005, όταν ο στόχος είναι το 12% το 2010. Αντίστοιχα το ποσοστό των ανανεώσιμων στην κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας ήταν 14% το 2005 με στόχο το 2010 το 21%. Επίσης το ποσοστό των βιοκαυσίμων στις μεταφορές το 2005 ανέρχονταν στο 1,1%, πολύ μακριά από το στόχο του 5,75% του 2010. Παρόλα αυτά φαίνεται πως μια κάποια μικρή πρόοδος συντελείται.

Εικόνα 2. Αξιολόγηση των αλλαγών των κύριων Ευρωπαϊκών δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης

Πηγή: EUROSTAT 2007

Όσον αφορά την **καλή διακυβέρνηση** παρότι δεν υπάρχει κάποιος κύριος δείκτης και είναι δύσκολο να μετρηθεί ποσοτικά με στατιστικές μεθόδους, υπάρχουν κάποια χρήσιμα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έκθεση που εμφανίζουν μια σημαντική ποιοτική βελτίωση.

Όπως φαίνεται από την παραπάνω ανάλυση, η Ευρώπη έχει να διανύσει πολύ δρόμο ακόμα για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι δείκτες που εξετάστηκαν αποτελούν αναμφίβολα πολύ χρήσιμα εργαλεία για την παρακολούθηση των στόχων της αναθεωρημένης στρατηγικής, αλλά χρειάζονται περαιτέρω βελτιώσεις γιατί κάποιοι από τους στόχους δεν μπορούν να προσεγγιστούν λόγω έλλειψης στατιστικών στοιχείων. Η Επιτροπή σε συνεργασία με τα κράτη-μέλη θα μεριμνήσουν ώστε να εξευρεθεί η κατάλληλη λύση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

4.1. Βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση

Τα σημερινά πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης ευθύνονται σε πολύ μεγάλο βαθμό για την κατασπατάληση των φυσικών πόρων και τη ρύπανση του πλανήτη. Η αλλαγή αυτών των προτύπων και η αντικατάστασή τους με άλλα που να ανταποκρίνονται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης κρίνεται επιτακτική.

Η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει μια οικονομία η οποία (Αμπελιώτης, 2008)⁵⁰:

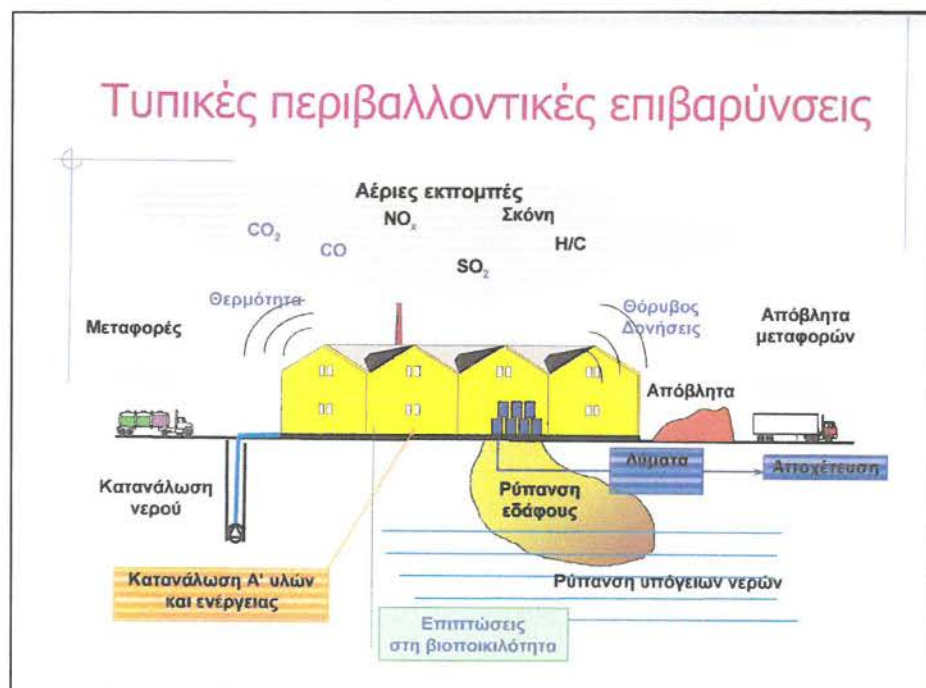
- Δεν δημιουργεί απόβλητα
- Δεν χρησιμοποιεί μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- Δεν καταστρέφει το πολύτιμο φυσικό κεφάλαιο

---

⁵⁰ Αμπελιώτης Κ. (2008) Σημειώσεις μαθήματος Βιώσιμη ανάπτυξη (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο).

Εικόνα 3. Τυπικές περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις

Πηγή: Αμπελιώτης Κ. (2008) Βιώσιμη Ανάπτυξη - (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

Η διεθνής κοινότητα αναγνωρίζοντας τα τελευταία χρόνια τη σπουδαιότητα της βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης για την επίτευξη αειφορίας σε παγκόσμιο επίπεδο ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες. Στο «Σχέδιο Δράσης του Γιουχάνεσμπουργκ»(2002) αναφέρθηκε με emphaticό τρόπο ότι για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης είναι αναγκαία η προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής κατανάλωσης και οι αναπτυγμένες χώρες είναι εκείνες που πρέπει να τεθούν επικεφαλής σε αυτή την προσπάθεια. Απαιτείται όμως η ενεργός συμμετοχή όλων κυβερνήσεων, παγκόσμιων οργανισμών, του ιδιωτικού τομέα και μεγάλων κοινωνικών ομάδων στην αλλαγή αυτών των προτύπων.

Ο Ο.Η.Ε δείχνοντας έμπρακτα το ενδιαφέρον του για τα θέματα αυτά διοργάνωσε υπό την αιγίδα του την πρώτη διεθνή συνάντηση για τη βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση στο Μαρακές του Μαρόκου (Ιούλιος 2003). Σ' αυτή τέθηκε ένα δεκαετές πρόγραμμα δράσης που έμεινε γνωστό με το όνομα η «**Διαδικασία του Μαρακές**».

Όμως και η Ε.Ε ανάλαβε σχετική πρωτοβουλία με τη διοργάνωση «Συνάντηση των Ευρωπαίων Ενδιαφερομένων Μερών για τη βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση» στην Οστάνδη του Βελγίου (Νοέμβριος 2004). Στη συνάντηση αυτή έλαβαν μέρος εκπρόσωποι κυβερνήσεων, επιχειρήσεων, οργανώσεων εργαζομένων και καταναλωτών, Μ.Κ.Ο από τις χώρες – μέλη και εξετάστηκε η συνεισφορά της Ε.Ε στην υλοποίηση των αποφάσεων που προέκυψαν από τη Διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ και τη Διαδικασία του Μαρακές, αναγνωρίστηκαν οι μεγάλες προκλήσεις και δεσμεύτηκαν για την υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων.

Η βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Οι προσπάθειες για βιώσιμη παραγωγή αφορούν κυρίως τις επιχειρήσεις, ενώ η αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων προς την κατεύθυνση της βιώσιμης κατανάλωσης αφορά κυρίως τους καταναλωτές.⁵¹

4.1.1 Βιώσιμη παραγωγή

« Η εξαιρετικά σημαντική πρόκλησή μας είναι να αποσυνδέσουμε την οικονομική ανάπτυξη από τη χρήση των φυσικών πόρων και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος».

Connie Hedegaard, Υπουργός Περιβάλλοντος της Δανίας, Για τη μέτρηση της βιώσιμης παραγωγής

Η βιώσιμη παραγωγή⁵² είναι η δημιουργία αγαθών και υπηρεσιών που χρησιμοποιούν διαδικασίες και τα συστήματα που:

⁵¹ Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη. Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

⁵² Lowell Center of Sustainable Production, (2009)–What is sustainable production? (Massachusetts-USA)

- Δεν ρυπαίνουν
- Συντηρούν την ενέργεια και τους φυσικούς πόρους
- Είναι οικονομικά βιώσιμα
- Είναι ασφαλή και υγιή για τους εργαζομένους, τις κοινότητες, και τους καταναλωτές
- Είναι κοινωνικά και δημιουργικά που ανταμείβουν όλους τους εργαζόμενους ανθρώπους.

Η βιώσιμη παραγωγή προϋποθέτει την τήρηση δέκα βασικών αρχών οι οποίες είναι⁵³:

- Τα προϊόντα και η συσκευασία σχεδιάζονται για να είναι ασφαλή και οικολογικά υγιή σε όλο τον κύκλο ζωής τους.
- Οι υπηρεσίες οργανώνονται για να ικανοποιήσουν τις πραγματικές ανθρώπινες ανάγκες και να προωθήσουν την ισότητα και τη δικαιοσύνη
- Τα απόβλητα και οικολογικά ασυμβίβαστα υποπροϊόντα μειώνονται, αποβάλλονται ή ανακυκλώνονται
- Οι χημικές ουσίες ή φυσικοί παράγοντες και όροι που αποτελούν κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία ή το περιβάλλον αποβάλλονται
- Η ενέργεια και τα υλικά συντηρούνται, και οι μορφές της ενέργειας και των χρησιμοποιούμενων υλικών είναι τα πιο κατάλληλα
- Οι χώροι εργασίας και οι τεχνολογίες σχεδιάζονται για να ελαχιστοποιήσουν ή να αποβάλουν τους χημικούς, εργονομικούς και φυσικούς κινδύνους
- Η εργασία οργανώνεται για να συντηρήσει και να ενισχύσει την αποδοτικότητα και τη δημιουργικότητα των υπαλλήλων.
- Η ασφάλεια και η ευημερία όλων των υπαλλήλων είναι

---

⁵³Lowell Center of Sustainable Production, (2009)–What is sustainable production? (Massachusetts-USA)

μία προτεραιότητα, όπως είναι η και συνεχής ανάπτυξη των ταλέντων και των ικανοτήτων τους.

- Οι κοινότητες γύρω από τους εργασιακούς χώρους αποκτούν σεβασμό και ενισχύονται οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και φυσικά
- Η μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα της επιχείρησης ή του οργάνου ενισχύεται

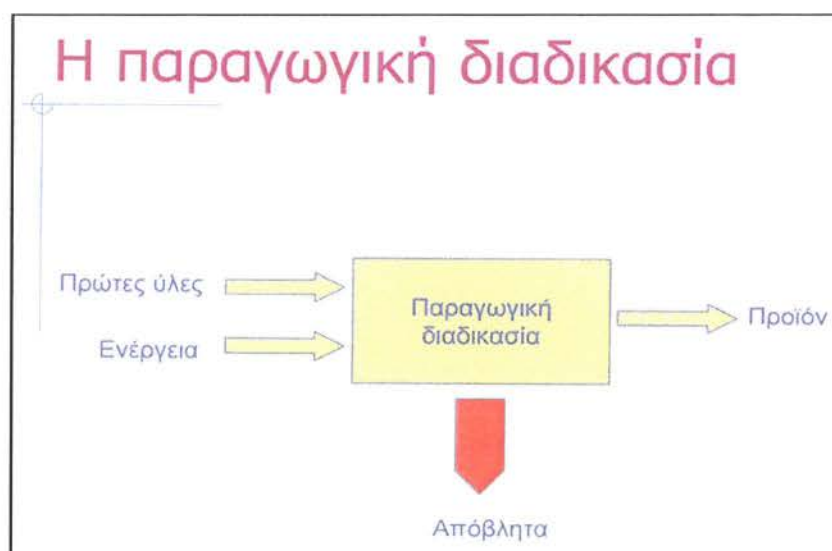
Με παρόμοιο τρόπο το πρόγραμμα του ΟΗΕ για το περιβάλλον (UNEP) ορίζει “*την καθαρότερη παραγωγή ως τη συνεχή εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης προληπτικής περιβαλλοντικής στρατηγικής η οποία εφαρμόζεται σε διεργασίες, προϊόντα και υπηρεσίες με στόχο να αυξηθεί η αποδοτικότητα και να μειωθούν οι κίνδυνοι για τον άνθρωπο και το περιβάλλον*” (Pagan et al, 2002). Η καθαρότερη παραγωγή περιλαμβάνει⁵⁴:

- **Τις παραγωγικές διεργασίες** με στόχο την εξοικονόμηση πρώτων υλών και ενέργειας, την αποφυγή των τοξικών υλικών και τη μείωση της ποσότητας και της τοξικότητας όλων των εκπομπών και απόβλητων
- **Τα προϊόντα** με στόχο τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής ενός προϊόντος δηλαδή από την εξόρυξη των πρώτων υλών μέχρι την τελική διάθεση του
- **Τις υπηρεσίες** με στόχο την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών παραμέτρων στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των υπηρεσιών

---

⁵⁴ Αμπελιώτης, Κ (2008) Σημειώσεις μαθήματος Βιώσιμη Ανάπτυξη (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

Γράφημα 5. Η παραγωγική διαδικασία

Πηγή: Αμπελιώτης Κ. (2008) *Βιώσιμη Ανάπτυξη - (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)*

Ο τρόπος που οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν το περιβάλλον έχει αλλάξει κατά πολύ με το πέρασμα των χρόνων. Μέχρι το 1970 ο κύριος στόχος τους ήταν το προϊόν και δεν λαμβάνονταν καμία μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος. Από το 1970 έως το 1990 έχουμε μια ανερχόμενη περιβαλλοντική αφύπνιση και οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι η προστασία του περιβάλλοντος τους προσφέρει συγκριτικό πλεονέκτημα. Από το 1990 και εντεύθεν η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ασκεί καταλυτική επιρροή. Η περιβαλλοντική προστασία θεωρείται χαρακτηριστικό ποιότητας και εφαρμόζεται σε ευρεία κλίμακα η καθαρή παραγωγή που απαιτεί σχεδόν ολοκληρωτική ανακύκλωση των πόρων.

Οι επιχειρήσεις είναι αυτές που είναι υπεύθυνες για καθαρότερη παραγωγή μέσω των παραγωγικών τους διεργασιών. Η καθαρότερη παραγωγή είναι αυτή που συνεισφέρει στους σκοπούς της βιώσιμης ανάπτυξης. Η λειτουργία των επιχειρήσεων επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες (προμηθευτές, πελάτες, άλλες επιχειρήσεις, τεχνολογία κλπ) αλλά κυρίως από τις πολιτικές που εφαρμόζονται μέσω των κυβερνήσεων. Τα τελευταία

χρόνια πολλές κυβερνήσεις εφαρμόζουν φιλικές προς το περιβαλλοντικές πολιτικές με θεαματικά αποτελέσματα όπως η επιβολή πράσινων φόρων και η δημιουργία συστημάτων εμπορίας ρύπων. Με τον τρόπο αυτό και ενσωματώνοντας όλα τα κόστη στην παραγωγή οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να αλλάξουν τον τρόπο που παράγουν αγαθά και υπηρεσίες. Σύμφωνα με στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α στις χώρες - μέλη του αντιστοιχούν 375 περιβαλλοντικοί φόροι που αποφέρουν το 2-2,5% του ετήσιου ΑΕΠ τους.

Η μετάβαση από την παλιά κατάσταση σε μια νέα πιο βιώσιμη γίνεται κατά τον (Fresner, 1998)⁵⁵ με τον εξής τρόπο:

Πίνακας 2. Η διαδικασία μετάβασης στη βιώσιμη παραγωγή

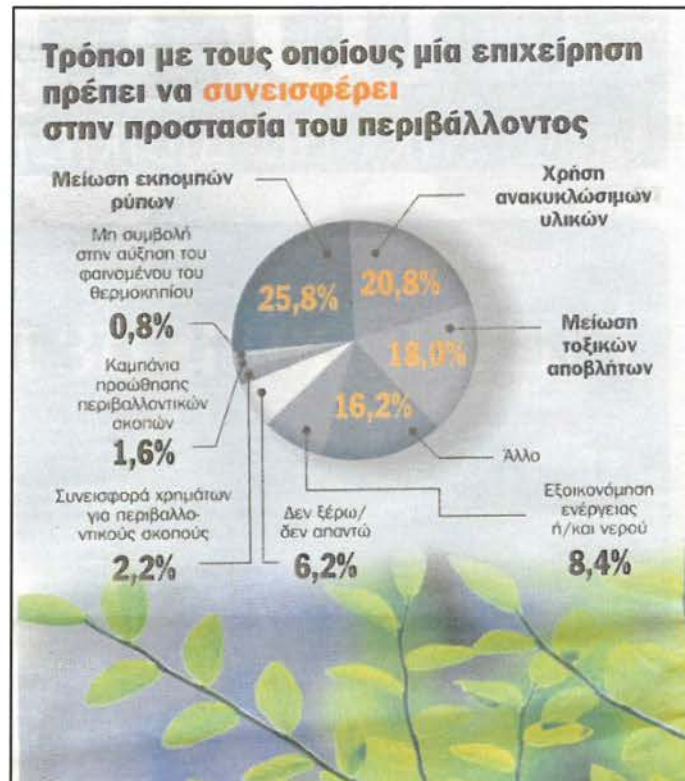
Από	Προς
Σπατάλη υλικών	Παραγωγικότητα των υλικών
Σπατάλη ενέργειας	Ενεργειακή αποδοτικότητα
Έμφαση στο προϊόν	Έμφαση στις υπηρεσίες
Προστασία μέσω επεξεργασίας των αποβλήτων	Προληπτική περιβαλλοντική προστασία
Κατανάλωση του φυσικού κεφαλαίου	Βιώσιμη χρήση του φυσικού κεφαλαίου
Κυριαρχία επί της φύσης	Προσανατολισμός προς τη φύση
Σπάταλη νοοτροπία	Νοοτροπία σεβασμού

Πηγή: Αμπελιώτης Κ. (2008) *Βιώσιμη Ανάπτυξη - (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)*

Η παραγωγή και η κατανάλωση όπως προαναφέρθηκε αλληλοεπηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό. Η στάση των καταναλωτών προς τις επιχειρήσεις επηρεάζει και τον τρόπο παραγωγής τους. Σύμφωνα με μια πρόσφατη έρευνα στη χώρα μας οι καταναλωτές τηρούν θετική στάση προς τις επιχειρήσεις που είναι ευαισθητοποιημένες προς την προστασία του περιβάλλοντος και αυτό βέβαια αποφέρει ωφέλειες και σ' αυτές.

⁵⁵ Αμπελιώτης, Κ. (2008) *Βιώσιμη Ανάπτυξη. Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)*

Γράφημα 6. Έρευνα για τη στάση του καταναλωτικού κοινού απέναντι στο Green Marketing (A.L.A.R.M – Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών-2008)

Πηγή: Εφημερίδα Τα Νέα (MBA 2/2/2009)

Η καθαρότερη παραγωγή επιτυγχάνεται στην πράξη⁵⁶ με:

- Καλύτερη διαχείριση υλικών και ενέργειας
- Υποκατάσταση πρώτων υλών
- Μεταβολές των προϊόντων και των παραγωγικών διεργασιών
- Εκπαίδευση του προσωπικού
- Βιομηχανική οικολογία

Το κυριότερο εμπόδιο όμως είναι οι οικονομικές επενδύσεις που πρέπει να γίνουν.

⁵⁶ Αμπελιώτης Κ. (2008) Βιώσιμη Ανάπτυξη Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2008)

4.1.2 Βιώσιμη κατανάλωση

Η καταναλωτική συμπεριφορά του ανθρώπου είναι μια σύνθετη διαδικασία που περιλαμβάνει την επίδραση ποικίλων παραγόντων:

- Οικονομικοί (βελτίωση της ευημερίας)
- Ψυχολογικοί (αίσθημα ασφάλειας)
- Κοινωνιολογικοί (κοινωνική ταυτότητα)

Η κατά κεφαλή κατανάλωση των νοικοκυριών έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια ειδικά στις αναπτυγμένες χώρες ως αποτέλεσμα της οικονομικής ευημερίας αλλά οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις επιδεινώνονται και η αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων θεωρείται επιβεβλημένη προς μια πιο βιώσιμη κατεύθυνση.

Σύμφωνα με τον πιο απλό ορισμό, *βιώσιμη κατανάλωση είναι η υπεύθυνη χρήση αγαθών και υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις βασικές ανθρώπινες ανάγκες και η οποία ελαχιστοποιεί την καταστροφή των φυσικών πόρων του πλανήτη* (Υπουργείο Ανάπτυξης, Γενική Γραμματεία Καταναλωτή, 2007)⁵⁷.

Στο Συμπόσιο για τη Βιώσιμη Παραγωγή και Κατανάλωση που πραγματοποιήθηκε στο Όσλο της Νορβηγίας το 1994, ορίστηκε ότι η βιώσιμη κατανάλωση είναι η χρήση των αγαθών και των υπηρεσιών που καλύπτουν τις βασικές **ανάγκες** και οδηγούν σε μια καλύτερη **ποιότητα ζωής** μέσα από την ελαχιστοποίηση της χρήσης των **φυσικών πόρων** και των παραγόμενων τοξικών υλικών καθώς και της εκπομπής **αποβλήτων** και **ρύπων** καθ' όλη τη διάρκεια του **κύκλου ζωής** τους ,έτσι ώστε να μη θέτουν σε κίνδυνο τις ανάγκες των μελλοντικών γενιών.

Σύμφωνα με έναν νεότερο ορισμό *«Βιώσιμη κατανάλωση δε σημαίνει ότι καταναλώνουμε λιγότερο, αλλά καταναλώνουμε διαφορετικά, κατανα-*

---

⁵⁷ Υπουργείο Ανάπτυξης, Γενική Γραμματεία Καταναλωτή, (2007). Βιώσιμη Κατανάλωση, Ενημερωτικό Φυλλάδιο.

λώνουμε αποτελεσματικά και έχουμε καλύτερη ποιότητα ζωής. Σημαίνει επίσης ότι μοιραζόμαστε τα αγαθά ανάμεσα σε φτωχούς και πλούσιους⁵⁸».

Από τους ορισμούς που παρατέθηκαν παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι υποκείμενο της βιώσιμης κατανάλωσης είναι ο καταναλωτής. Το 30-40% των περιβαλλοντικών προβλημάτων στις βιομηχανοποιημένες χώρες αποδίδεται στα νοικοκυριά (Hirsch et al, 2003). Οι κατηγορίες κατανάλωσης με τις πιο σημαντικές επιπτώσεις είναι:

- Τρόφιμα και ποτά
- Ιδιωτικές μεταφορές
- Στέγαση και οικιακές ανάγκες

Ο Αλ Γκορ (2006), στο βιβλίο του (“Μια Ενοχλητική Αλήθεια”) που χαρακτηρίστηκε σταθμός στην αφύπνιση της περιβαλλοντικής συνείδησης των πολιτών όλου του πλανήτη, προτείνει τα ακόλουθα ώστε η κατανάλωση τους να γίνει πιο βιώσιμη:

✦ Εξοικονόμηση Ενέργειας στο σπίτι

- Επιλογή πιο αποδοτικού ενεργειακού φωτισμού
- Επιλογή ενεργειακά αποδοτικών συσκευών
- Σωστή χρήση και συντήρηση των συσκευών
- Αποδοτική θέρμανση και ψύξη του σπιτιού
- Μόνωση του σπιτιού
- Ενεργειακή μελέτη του σπιτιού
- Οικονομία στο ζεστό νερό
- Μείωση της σπατάλης ενέργειας των συσκευών σε κατάσταση αναμονής
- Βελτίωση της αποδοτικότητας του οικιακού γραφείου

---

⁵⁸ Αμπελιώτης, Κ. (2008)- Βιώσιμη Ανάπτυξη -Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

- Στροφή στην πράσινη ενέργεια

✚ Οικονομία στις μεταφορές

- Μείωση της χρήσης του αυτοκινήτου, περπατώντας, κάνοντας ποδήλατο ή χρησιμοποιώντας μέσα μαζικής μεταφοράς
- Έξυπνη οδήγηση
- Αγορά πιο αποδοτικών αυτοκινήτων
- Αγορά υβριδικών αυτοκινήτων
- Χρησιμοποίηση εναλλακτικών καυσίμων
- Περιορισμός των αεροπορικών ταξιδιών
- Αξιοποίηση της τηλεργασίας

✚ Μείωση της κατανάλωσης-αύξηση της διατήρησης

- Μείωση της κατανάλωσης προϊόντων
- Αγορά προϊόντων με μεγαλύτερη διάρκεια ζωής
- Ανακύκλωση
- Οικονομία στη χρήση χαρτιού
- Επαναχρησιμοποίηση τσαντών στα ψώνια
- Κομποστοποίηση οργανικών απορριμμάτων
- Μείωση του κρέατος στη διατροφή
- Αγορά τοπικών προϊόντων

Η δύναμη των καταναλωτών είναι πράγματι πολύ μεγάλη. Με τη συμπεριφορά τους επηρεάζουν τις επιχειρήσεις να παράγουν κατά βιώσιμο τρόπο αλλά δείχνουν και μια υπεύθυνη στάση προς τους άλλους πολίτες και επιδεικνύουν σεβασμό στο περιβάλλον. Η βιώσιμη κατανάλωση επιτυγχάνεται με τρία απλά βήματα.(3R) όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα 8:

1. Μείωση (Reduce)
2. Επαναχρησιμοποίηση(Reuse)
3. Ανακύκλωση (Recycle)

Γράφημα 7. Τα ‘τρία βήματα’ της βιώσιμης κατανάλωσης

Πηγή: Σδράλη Δέσποινα (2008) Βιώσιμη κατανάλωση, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Όπως είναι προφανές και από το παραπάνω γράφημα, αρχικά απαιτείται ορθολογισμός στην κατανάλωση και μείωση της σε λογικά επίπεδα. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο η βιώσιμη κατανάλωση επιτυγχάνεται με την επαναχρησιμοποίηση του προϊόντος από άλλον καταναλωτή ώστε να αυξηθεί ο χρόνος ζωής του και σε ένα τρίτο επίπεδο με την ανακύκλωση των υλικών και την επιστροφή τους στην παραγωγική διαδικασία αντί για την απόρριψη τους.

Το 2007 το Υπουργείο Ανάπτυξης της χώρας μας, εξέδωσε ένα φυλλάδιο που περιλαμβάνει ένα δεκάλογο για τον υπεύθυνο πολίτη-καταναλωτή σύμφωνα με το οποίο:

1. Προσπαθώ να καταναλώνω όσα πραγματικά χρειάζομαι χωρίς υπερβολές
2. Κάνω καλή έρευνα αγοράς
3. Καταναλώνω σήμερα αλλά σκέφτομαι και το αύριο

4. Ότι μου περισσεύει πριν το πετάξω σκέφτομαι μήπως το χρειάζεται κάποιος άλλος
5. Δεν κάνω σπατάλες σε φυσικά αγαθά που χρειαζόμαστε όλοι
6. Σέβομαι το φυσικό περιβάλλον και αποφεύγω προϊόντα και υπηρεσίες που το επιβαρύνουν
7. Παράγω όσο λιγότερα σκουπίδια μπορώ. Δεν τα πετάω όπου με βολεύει, αλλά όπου πρέπει.
8. Δεν ξεχνώ να κάνω ανακύκλωση
9. Στις καθημερινές μου μετακινήσεις επιβαρύνω όσο γίνεται λιγότερο το περιβάλλον
10. Τηρώ πάντα αυτές τις αρχές γιατί έτσι σέβομαι τον εαυτό μου. Επιβραβεύω τους παραγωγούς που βλέπω ότι τηρούν τις ίδιες αρχές, γιατί έτσι δείχνουν ότι σέβονται την κοινωνία μας.

Πολλές φορές όμως η ενημέρωση δεν είναι αρκετή. Αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι οι αρχές και οι αξίες που οδηγούν τα άτομα σε βιώσιμη κατανάλωση. Ο ρόλος της οικογένειας και του εκπαιδευτικού συστήματος θα μπορούσε να συνεισφέρει πολλά σ' αυτή την περίπτωση. Για την επίτευξη της βιώσιμης κατανάλωσης πέρα από την αλλαγή στις συνήθειες των πολιτών, απαιτείται και η συντονισμένη δράση της πολιτείας με την ισχύ επιβολής που έχει. Έτσι θα μπορούσε να εφαρμόσει:⁵⁹

- Νόμους και κανονισμούς (έλεγχοι εκπομπών, έλεγχοι ουσιών, προδιαγραφές προϊόντος)
- Εργαλεία βασισμένα στην αγορά (επιβαρύνσεις βάσει της χρήσης, διαπραγματεύσιμες άδειες, διαφοροποιημένο σύστημα φορολόγησης, κατάργηση των επιχορηγήσεων)
- Παροχή στήριξης σε τεχνολογικές καινοτομίες

---

⁵⁹ Σδράλη, Δ. (2008) Βιώσιμη Κατανάλωση Σημειώσεις μαθήματος (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

- Πρότυπα περιβαλλοντικής πιστοποίησης για τις επιχειρήσεις (EMAS, ISO 14001) και πρότυπα περιβαλλοντικής πληροφόρησης για τους καταναλωτές (επισημάνσεις της ενεργειακής απόδοσης των διαφόρων συσκευών, επισήμανση των βιολογικών τροφίμων)

4.1.3 Δείκτες βιώσιμης κατανάλωσης

Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μία μετρήσιμη έννοια και η Επιτροπή του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει προτείνει 178 δείκτες για τη βιώσιμη κατανάλωση που αναφέρονται σε επιμέρους θεματικές ενότητες.

Πίνακας 3. Δείκτες βιώσιμης κατανάλωσης

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ
ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ –ΕΝΕΡΓΕΙΑ	1.Ετήσια κατά κεφαλή κατανάλωση ενέργειας
	2.Ένταση της χρήσης ενέργειας
	3.Μερίδιο των ΑΠΕ στη συνολική κατανάλωση ενέργειας
	4.Τιμές ενεργειακών προϊόντων
ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ- ΡΟΗ ΥΛΗΣ	5.Συνολικές υλικές απαιτήσεις
	6.Ένταση της χρήσης υλικών
ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ –ΝΕΡΟ	7. Ένταση της χρήσης νερού
ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ –ΓΗ	8. Χρήση γης
ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ	9. Κατά κεφαλή διανυόμενη απόσταση ανά μεταφορικό μέσο
	10. Αριθμός αυτοκινήτων
ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ	11.Κατά κεφαλή πωλήσεις λιανικής επιλεγμένων αγαθών
	12.Μερίδιο αγοράς βιώσιμα παραγόμενων αγαθών
ΚΤΙΡΙΑ	13.Χρήση ενέργειας και νερού ανά νοικοκυριό
	14. Μέσο μέγεθος νοικοκυριού

ΤΡΟΦΗ	15.Μερίδιο αγοράς βιώσιμα παραγόμενης τροφής
ΑΝΑΨΥΧΗ	16.Δαπάνες για αναψυχή ως ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος
	17.Χρόνος αναψυχής , χρόνος μισθωτής και εργασίας, χρόνος ταξιδιών

Πηγή: Επιτροπή του Ο.Η.Ε για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (1999)

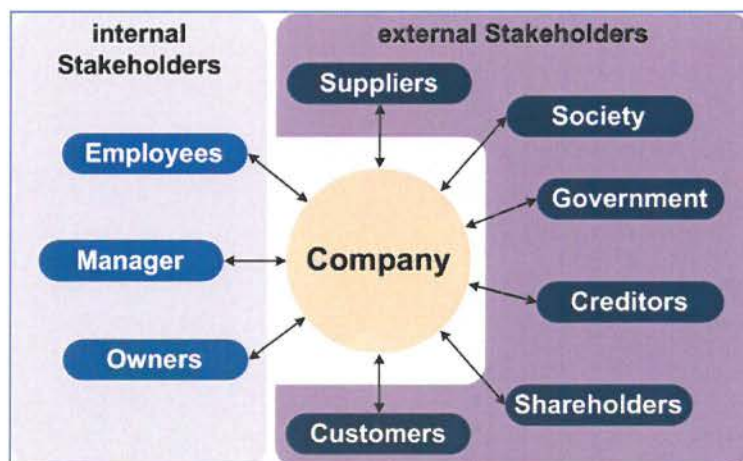
4.2. Εταιρική κοινωνική ευθύνη και βιώσιμη ανάπτυξη

«Η επιχείρηση αποτελεί το βασικό μεταποιητή των πόρων του πλανήτη μας. Αποτελεί πρόκληση η έγκαιρη ανταπόκρισή της στη νέα πραγματικότητα, οικονομική, πολιτική, οικολογική. Η επιχειρηματική κοινότητα έχει την υποχρέωση και την ικανότητα να αναλάβει ηγετικό ρόλο και να μετατρέψει τις απειλές για το μέλλον μας σε ευκαιρίες βιώσιμης ανάπτυξης»

Έκθεση Brudtland,
Το Κοινό μας Μέλλον (1987)

Σύμφωνα με τη θεωρία των Συμμέτοχων (Stakeholders) του R.E-Freeman (1984), οι επιχειρήσεις λειτουργούν και αναπτύσσονται σε ένα δυναμικό περιβάλλον όπου οι δραστηριότητες τους είναι άμεσα συνδεδεμένες με το κοινωνικό σύνολο και οφείλουν να δείξουν ενδιαφέρον για την ποιότητα ζωής των διαφόρων ομάδων που επηρεάζονται από τη δράση τους. Με άλλα λόγια οι επιχειρήσεις οφείλουν να ανταποδώσουν κάτι από τα κέρδη τους πίσω στην κοινωνία από όπου και αντλούν τα οφέλη τους. Οι συμμετοχοί διακρίνονται σε εσωτερικούς (ιδιοκτήτες, διοίκηση, εργαζόμενοι) και εξωτερικούς (πελάτες, προμηθευτές, μέτοχοι, πιστωτές, κυβέρνηση, κοινωνία).

Γράφημα 8. Οι συμμετοχοί της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Πηγή: Wikipedia (2009)

Η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (ΕΚΕ) ως επιχειρηματικής δράσης για κοινωνική και περιβαλλοντική μέριμνα αποτέλεσε συνέχεια της θεωρίας των Συμμέτοχων και ήρθε στο προσκήνιο τα τελευταία χρόνια. Γύρω απ' αυτήν έχει αναπτυχθεί πολύ συζήτηση με θετική και αρνητική επιχειρηματολογία. Πολλοί είναι εκείνοι που τη θεωρούν άμεσα συνυφασμένη με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι ορισμοί που έχουν δοθεί για τη διασάφηση της έννοιας είναι αρκετοί κάποιους από τους οποίους αναφέρονται παρακάτω⁶⁰:

«Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η οικειοθελής δέσμευση των επιχειρήσεων για ένταξη στις επιχειρηματικές τους πρακτικές κοινωνικών και περιβαλλοντικών δράσεων, που είναι πέρα από όσα επιβάλλονται από τη νομοθεσία και έχουν σχέση με όλους όσους άμεσα ή έμμεσα επηρεάζονται από τις δραστηριότητές τους» (Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη).

«Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η έννοια σύμφωνα με την οποία οι επιχειρήσεις ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς προβληματισμούς στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος, 2001).

«Η ιδέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης έχει σχέση με τον τρόπο που μια εταιρία εφαρμόζει την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: τον οικονομικό, τον κοινωνικό και τον περιβαλλοντικό. Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη υποδηλώνει ότι μια εταιρία ασχολείται σοβαρά όχι μόνον με την αποδοτικότητα και την ανάπτυξή της, αλλά και τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπό της. Πρέπει επίσης να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στους εκφραζόμενους

---

⁶⁰ CSR Hellas, Ορισμός Ε.Κ.Ε www.csrhellas.gr

προβληματισμούς των ενδιαφερόμενων μερών της: εργαζομένων, μετόχων, πελατών, προμηθευτών και της κοινωνίας γενικότερα”

(Novethic Paris - Κέντρο Πόρων για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη)

«Η εθελοντική δέσμευση επιχειρήσεων σε στρατηγικές που ευνοούν την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών και κοινωνικών ζητημάτων»

(Χονδρογιάννης, 2007).⁶¹

Παρ’ όλους τους διαφορετικούς ορισμούς υπάρχουν τρία σημεία για τα οποία υπάρχει συναίνεση. Τα σημεία αυτά αφορούν:

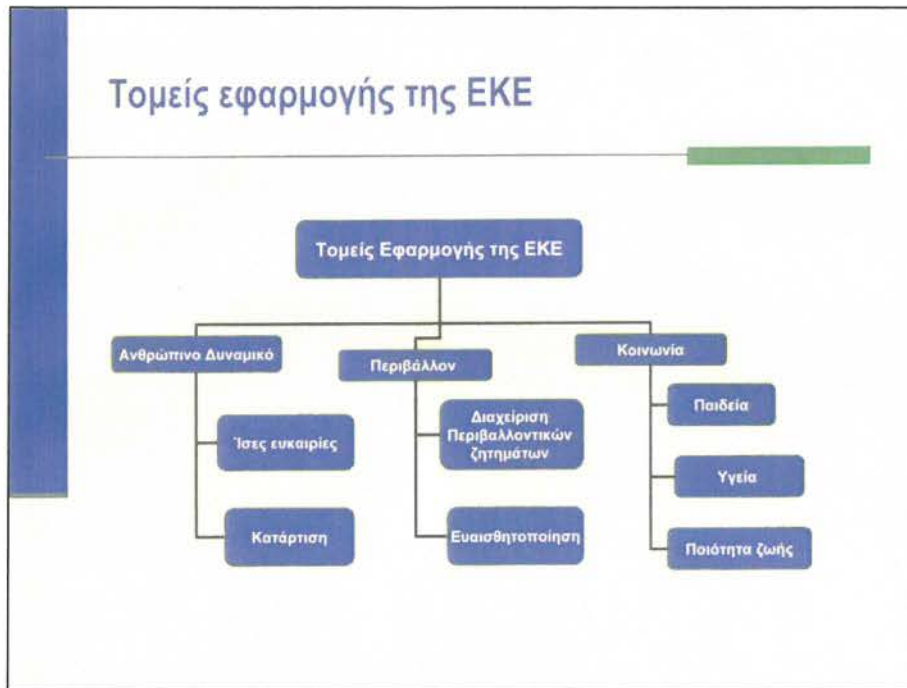
- ❖ Στον εθελοντικό χαρακτήρα της Ε.Κ.Ε. Είναι όλες οι δράσεις που οι εταιρίες εφαρμόζουν πέρα από το νόμο.
- ❖ Στη στενή σχέση της με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης
- ❖ Και στο γεγονός ότι αποτελεί στρατηγική επιλογή της επιχείρησης και όχι απλά δευτερεύουσα περιστασιακή επιλογή.

Για την εφαρμογή της Ε.Κ.Ε απαιτείται από τις επιχειρήσεις: 1) αναγνώριση της ευθύνης τους, 2) συνειδητοποίηση των υποχρεώσεων τους, 3) επένδυση στο ανθρώπινο και το φυσικό κεφάλαιο και 4) ανάπτυξη διαλόγου με το κοινωνικό σύνολο. Εφαρμόζεται δε, στους τομείς του ανθρώπινου δυναμικού, του περιβάλλοντος και της κοινωνίας.

---

⁶¹ Χονδρογιάννης, Γ. (2007) ΕΚΕ και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ημερίδα Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Γράφημα 9. Οι τομείς εφαρμογής της ΕΚΕ

Πηγή: Χονδρογιάννης Γ.-ΕΚΕ και Βιώσιμη Ανάπτυξη (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο)

Οι λόγοι για τους οποίους οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν Ε.Κ.Ε. αποτελούν σημείο έντονης διαφωνίας και προβληματισμού. Όπως ήταν αναμενόμενο η άσκηση ΕΚΕ από την πλευρά των επιχειρήσεων έχει δεχτεί και αρνητική κριτική και επιδοκιμασία. Μερικά από τα σημαντικότερα σημεία αυτής της κριτικής παρατίθενται παρακάτω:

Θετική κριτική

- Η ΕΚΕ δίνει πρόσθετη αξία στην επιχείρηση και ενισχύεται η φήμη της
- Στο χώρο εργασίας δημιουργεί ελκυστικό περιβάλλον και δίνει κίνητρα στους εργαζόμενους γιατί εκτιμούν την κοινωνική υπευθυνότητα της επιχείρησης

- Στην αγορά ενδυναμώνεται το brand μέσω της αύξησης της αναγνωρισιμότητας και η επιχείρηση αποκτά ανταγωνιστικό πλεονέκτημα
- Για το περιβάλλον έχουμε οικονομία των ενεργειακών πόρων, εξοικονόμηση κόστους, μείωση αποβλήτων, ανάπτυξη και προώθηση φιλικών προς αυτό προϊόντων και δημιουργία προγραμμάτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης για τους εργαζόμενους και τους καταναλωτές
- Για την τοπική οικονομία έχουμε απασχολησιμότητα και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας
- Για την τοπική κοινότητα έχουμε επενδύσεις πόρων σε θέματα που την αφορούν
- Για την κοινωνία έχουμε μια διαμόρφωση ηθικής που περιλαμβάνει αρχές και δράσεις που υποστηρίζουν τις δημοκρατικές αρχές, τη φορολογική συνείδηση, την έντιμη εμπορία, τη διαφάνεια και την καταπολέμηση της διαφθοράς, τα ανθρώπινα δικαιώματα, που δημιουργούν αίσθημα ισότητας και δικαιοσύνης για όλους τους πολίτες
- Με τη μέριμνα που λαμβάνεται για κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς σκοπούς προωθείται η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης

Αρνητική κριτική

- Μήπως η διαφήμιση της επιχείρησης είναι ο κυρίαρχος στόχος και το αποτέλεσμα των δράσεων ΕΚΕ αφήνει αδιάφορους τους μετόχους;
- Μήπως έχουμε «εμπορευματοποίηση» της έννοιας της φιλανθρωπίας;
- Μήπως απώτερος στόχος είναι μόνο η αύξηση του κέρδους της επιχείρησης και η ΕΚΕ ένα ακόμα εργαλείο επίτευξης του;

- Μήπως οι εταιρείες που εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες έχουν την τάση να ασχολούνται περισσότερο με την κοινωνική ευθύνη χρησιμοποιώντας την ως άλλοθι;⁶²
- Οι δράσεις ΕΚΕ συμβάλλουν τελικά στην βιώσιμη ανάπτυξη;

4.3. Η βιώσιμη ανάπτυξη υπό το πρίσμα της παγκόσμιας οικονομικής και οικολογικής κρίσης

Είναι γνωστό ότι στις μέρες μας σοβεί μια παγκόσμια οικονομική κρίση που κάνει αισθητά τα αποτελέσματα της με ολοένα και μεγαλύτερη ένταση. Η κρίση είναι τόσο σφοδρή που ορισμένοι την παρομοιάζουν με την οικονομική κρίση του 1929. Όπως τότε έτσι και τώρα ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και συμπαρέσυρε στη συνέχεια ολόκληρη την υφήλιο. Τα κύρια χαρακτηριστικά της είναι η χρηματοπιστωτική στενότητα, η οικονομική ύφεση, η συγκράτηση του ρυθμού ανάπτυξης, η κάμψη της παραγωγής, η πτωτική πορεία των μετοχών στα χρηματιστήρια, το κλείσιμο επιχειρήσεων και η εκτόξευση της ανεργίας. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης που διανύουμε ήταν φυσικό και αναμενόμενο η κρίση αυτή να επηρεάσει σχεδόν όλες τις χώρες του κόσμου.

Παράλληλα με την οικονομική κρίση ο πλανήτης μας διέρχεται εδώ και αρκετά χρόνια μια περιβαλλοντική κρίση η οποία είναι εξίσου σοβαρή και πολλοί δε, υποστηρίζουν ότι είναι πολλαπλάσια της. Το περιβαλλοντικό πρόβλημα όπως προαναφέρθηκε είναι αποτέλεσμα των αναπτυξιακών μοντέλων που εφαρμόστηκαν παγκοσμίως βασισμένα στους νόμους της αγοράς και την υπερκατανάλωση αδιαφορώντας για την εξάντληση των φυσικών πόρων και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Η κλιματική αλλαγή αποτέλεσμα των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων κάνει ήδη αισθητή την παρουσία της με ακραία καιρικά φαινόμενα που έχουν καταστροφικές συνέπειες στην ανθρωπότητα. Η αναμενόμενη αύξη-

⁶² Rao, Η.- Άρθρο(Γίνε ο ίδιος αλλαγή) Εφημερίδα Τα Νέα-MBA 26/1/2009

ση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη κατά 2-4 βαθμούς μέχρι το τέλος του αιώνα θα επιδεινώσει αυτά τα φαινόμενα και πολλές χώρες κυρίως παραθαλάσσιες θα πληγούν ανεπανόρθωτα. Οι μεταβολές αυτές εκτιμάται ότι θα επηρεάσουν δραστικά τη φυσική και ανθρώπινη γεωγραφία του πλανήτη.

Στις 30 Οκτωβρίου 2006 δημοσιεύτηκε η Έκθεση του Βρετανού οικονομολόγου Nicolas Stern με τίτλο «**Τα οικονομικά της κλιματικής αλλαγής**» που προσφέρει μια ερμηνεία των οικονομικών προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής και προτείνει λύσεις για την αντιμετώπιση τους. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του το **κόστος δράσης** με τα απαιτούμενα μέτρα που πρέπει να ληφθούν ανέρχεται στο 1-2 % του παγκοσμίου ΑΕΠ, ενώ το **κόστος αδράνειας** υπολογίζεται σε 5-20% του παγκοσμίου ΑΕΠ.

Όσον αφορά τη χώρα μας η πρόσφατη Έκθεση της WWF Hellas «**Λύσεις για την κλιματική αλλαγή**»,(2008) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να μειώσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050 κατά 67% σε σχέση με το έτος βάσης 1990, χωρίς να επηρεαστεί καθόλου η οικονομική της ανάπτυξη. Η πλήρης εναρμόνιση της χώρας μας με όλες τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις, απαιτεί μόνο το 0,7% του ΑΕΠ, όταν η μη λήψη μέτρων και η συνέχιση της πορείας με τη σημερινή λογική, θα κοστίζει σε 30-40 χρόνια το 15-20% του ΑΕΠ.

Η ανάγκη άμεσης δράσης για την αντιμετώπιση του φαινομένου είναι επιτακτική και από όλα τα μέρη (κυβερνήσεις, επιχειρήσεις, πολίτες) προτού τα πράγματα γίνουν μη αναστρέψιμα. Και αυτό αποτελεί χρέος της παρούσας προς τις επόμενες γενιές όπως επιτάσσει η βιώσιμη ανάπτυξη.

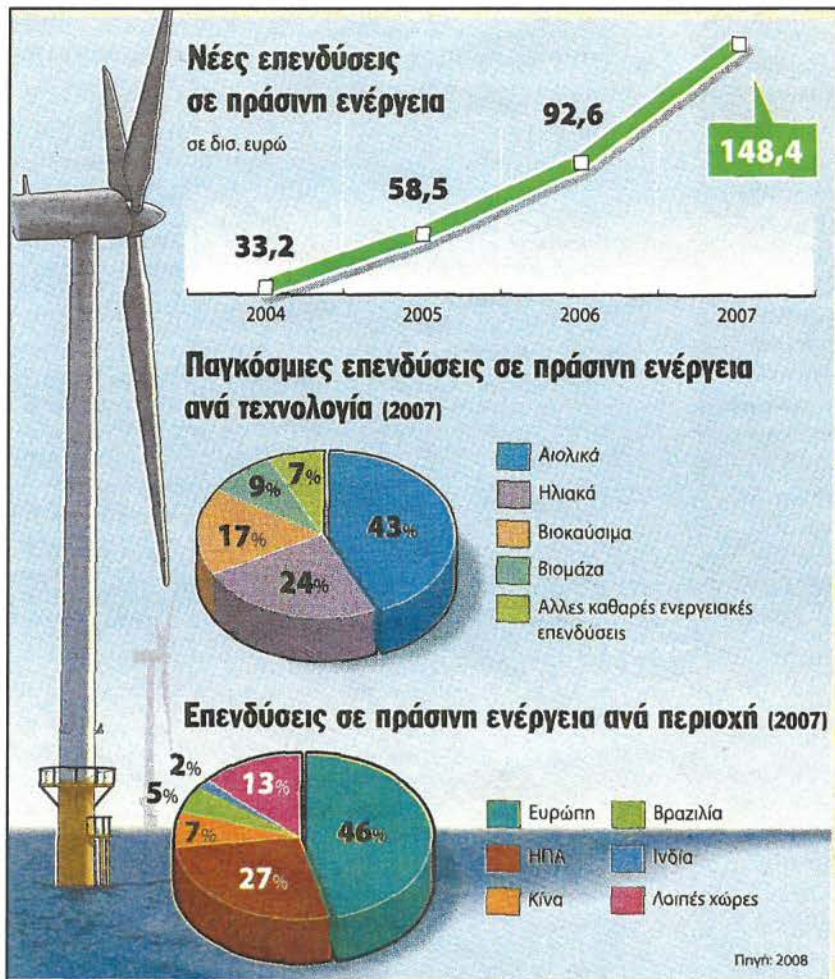
Συνδέοντας τις δύο μορφές κρίσεων (οικονομική και περιβαλλοντική) που διέρχεται η υφήλιος η αλλαγή του αναπτυξιακού μοντέλου φαντάζει μονόδρομος. Προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να συμβάλουν:

❖ **Η υιοθέτηση του μοντέλου της “πράσινης ανάπτυξης”**

- Ανάπτυξη οικονομικά αποδοτική, κοινωνικά δίκαιη και οικολογικά εφικτή
- Ισότιμη πρόσβαση από όλους στα αγαθά της φύσης και της ποιότητας ζωής
- Επιχειρηματική ευαισθητοποίηση. Το κέρδος δεν μπορεί να ταυτίζεται με την καταστροφή και καταπάτηση των δημοσίων αγαθών
- Η πρόληψη των φυσικών καταστροφών και οι επενδύσεις στο φυσικό περιβάλλον πρέπει να περιλαμβάνονται στους κρατικούς προϋπολογισμούς
- Θετικές – ευεργετικές για το περιβάλλον δράσεις (εξοικονόμηση ενέργειας, βιολογική γεωργία, αγρο-οικοτουρισμός, κ.ά.)

❖ **Αντιμετώπιση του ενεργειακού - περιβαλλοντικού προβλήματος** με υποκατάσταση των ενεργειοβόρων και ρυπογόνων πηγών (λιθάνθρακας, λιγνίτης, πετρέλαιο) από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ιδίως σε χώρες όπως η δική μας που διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα, άφθονη ηλιακή και αιολική ενέργεια.

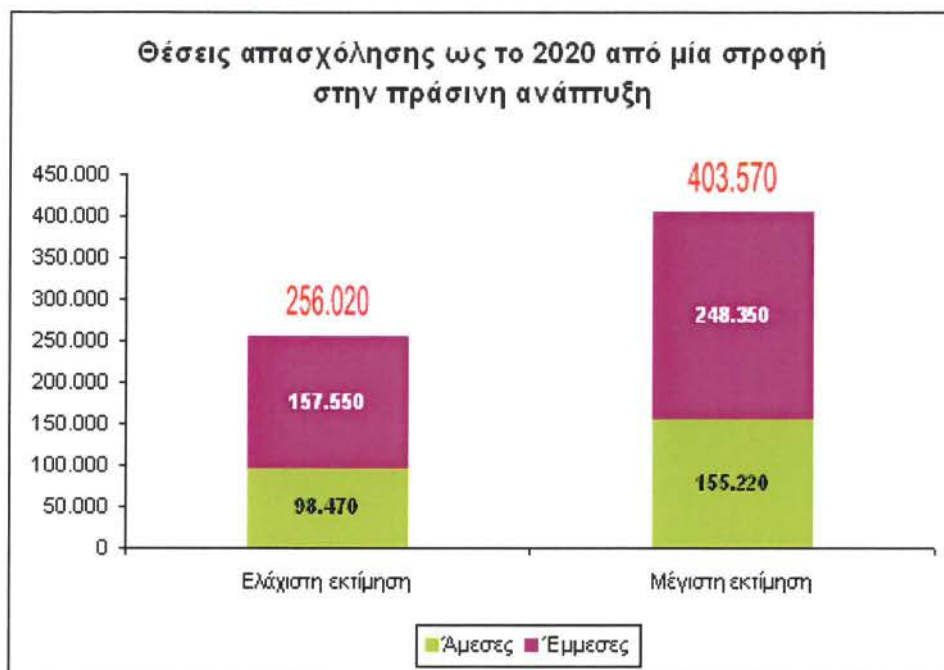
Γράφημα 10. Επενδύσεις σε πράσινη ενέργεια (2007)

Πηγή: Εφημερίδα Ελευθεροτυπία 16/8/2008

Πράσινες επενδύσεις αξίας 630 δις δολαρίων θα δημιουργήσουν 20 εκατομμύρια θέσεις εργασίας έως το 2030 (Έκθεση ΟΗΕ 2008). Η πράσινη ανάπτυξη αναμένεται να αποφέρει 256.000 ως 403.500 θέσεις εργασίας στην Ελλάδα ως το 2020, σύμφωνα με Έκθεση της Greenpeace Hellas - Μάιος 2009 (Γράφημα 11) Η επιλογή αυτή όχι μόνο εγγυάται μία διέξοδο από την οικονομική κρίση, αλλά αποτελεί και τη μόνη δυνατή για την καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών και την υπέρβαση της περιβαλλοντικής κρίσης του πλανήτη μας.

Γράφημα 11 Δημιουργία θέσεων απασχόλησης στην Ελλάδα από μια στροφή στην πράσινη ανάπτυξη

Πηγή: Greenpeace Hellas «Πράσινη ανάπτυξη και νέες θέσεις εργασίας» 7/5/2009

- ❖ **Σταθεροποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος** και αναδιάρθρωση του ρόλου των τραπεζών έτσι ώστε να εξυπηρετείται ο κοινωνικός και αναπτυξιακός χαρακτήρας τους και όχι μόνο ο κερδοσκοπικός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

5.1. Εισαγωγή

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι πολύ γενική και αφηρημένη. Για να γίνει η απαραίτητη διασάφηση της και να καταστεί μετρήσιμη υιοθετήθηκαν κάποιοι δείκτες που αποτελούν την κοινή βάση αποτίμησης της προόδου κάθε χώρας σε σχέση με τις απαιτήσεις της βιώσιμης ανάπτυξης.

“Οι δείκτες εκτελούν πολλές λειτουργίες. Μπορούν να οδηγήσουν σε καλύτερες αποφάσεις και αποτελεσματικότερες ενέργειες με την απλούστευση, τη διευκρίνιση και καθιστώντας τις αθροισμένες πληροφορίες διαθέσιμες στους φορείς χάραξης πολιτικής. Μπορούν να βοηθήσουν στην ενσωμάτωση της φυσικής και κοινωνικής γνώσης στη λήψη αποφάσεων, και μπορούν να βοηθήσουν στη μέτρηση και τη βαθμολόγηση της πρόοδο προς τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Μπορούν να παρέχουν μια έγκαιρη προειδοποίηση για να αποτρέψουν τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές οπισθοδρομήσεις. Είναι επίσης χρήσιμα εργαλεία για τη σύνδεση ιδεών, σκέψεων και αξιών.”⁶³.

(Ο.Η.Ε 2007, Δείκτες Βιώσιμης Ανάπτυξης, Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων).

Η πρώτη αναφορά για την ανάγκη υιοθέτησης δεικτών παρακολούθησης της προόδου που συντελείται στη βιώσιμη ανάπτυξη διατυπώ-

---

⁶³ U.N.O, (2007) Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies

θηκε στο 40^ο και τελευταίο κεφάλαιο της Agenda 21 στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το περιβάλλον και την ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992. Με το κείμενο αυτό καλούνται οι χώρες και οι οργανισμοί να αναπτύξουν δείκτες που θα αποτελέσουν τη στερεά βάση για τη λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα και να εναρμονίσουν τις προσπάθειες τους για την ανάπτυξη τους.

Το 1995 η Επιτροπή για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ ενέκρινε το “**Πρόγραμμα για τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης**”⁶⁴. Η διάρκεια του προγράμματος ήταν πέντε έτη από το 1995 -2000 και περιλάμβανε τρεις φάσεις

1^η Φάση 1995-1996

Προετοιμασία της μεθοδολογίας για την υιοθέτηση των δεικτών. Προέκυψαν 134 δείκτες που δημοσιεύτηκαν το 1996 στη «Γαλάζια Βίβλο» και στάλθηκαν στα κράτη μέλη για δοκιμή αφού γίνει προσαρμογή στην εθνική πολιτική για τη βιώσιμη ανάπτυξη που εφαρμόζουν.

2^η Φάση 1996-1999

22 χώρες από όλο τον κόσμο προσφέρθηκαν εθελοντικά για διάστημα 2-3 ετών να δοκιμάσουν τους δείκτες στην πράξη, να τους αξιολογήσουν και να προτείνουν αλλαγές.

---

⁶⁴ UNO (2007) Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies

3^η Φάση 1999-2000

Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της δοκιμαστικής φάσης στο διεθνές συνέδριο για τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης στα Μπαρμπάντος (Δεκέμβριος 1999). Έγινε καταχώρηση των αποτελεσμάτων σε βάση δεδομένων ώστε να είναι εύκολη η επεξεργασία τους. Η όλη διαδικασία θεωρήθηκε επιτυχής, αλλά ο αριθμός των δεικτών που δοκιμάστηκαν θεωρήθηκε από τις χώρες πολύ μεγάλος και υπήρξαν κάποιες δυσκολίες στην παρακολούθησή τους. Ομάδα Ειδικών επεξεργάστηκε τα αποτελέσματα και κατέληξε σε ένα αναθεωρημένο σύνολο 58 δεικτών που ενσωματώθηκαν σε ένα προσανατολισμένο στην πολιτική πλαίσιο με 15 θέματα και υπο-θέματα. Οι δείκτες αυτοί παρουσιάστηκαν το Σεπτέμβριο του 2001 στη Νέα Υόρκη από την Επιτροπή για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και δημοσιεύτηκαν ως το δεύτερο μέρος της «Γαλάζιας Βίβλου». Οι δείκτες αφορούν 4 τομείς της βιώσιμης (κοινωνικό, περιβαλλοντικό, οικονομικό, θεσμικό) και χωρίζονται σε 15 κύρια θέματα που περιλαμβάνουν 38 υποθέματα τα οποία με τη σειρά τους περιλαμβάνουν έναν ή περισσότερους δείκτες (συνολικά 58) που μετρούν τις επιδόσεις στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Πίνακας 4. Δείκτες Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΟΗΕ 2001)

	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	
ΘΕΜΑ	ΥΠΟΘΕΜΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ
ΙΣΟΤΗΤΑ	ΦΤΩΧΕΙΑ	Ποσοστό των κατοίκων που ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας
		Δείκτης GINI για την εισοδηματική ανισότητα
		Ποσοστό ανεργίας
	ΙΣΟΤΗΤΑ ΦΥΛΩΝ	Αναλογία του μέσου μισθού των ανδρών προς το μισθό των ανδρών

	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	
ΘΕΜΑ	ΥΠΟΘΕΜΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ
ΥΓΕΙΑ	ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Διατροφική κατάσταση των παιδιών
	ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ	Ποσοστό θνησιμότητας κάτω των 5 ετών
		Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση
	ΥΓΙΕΙΝΗ	Ποσοστό του πληθυσμού με επαρκείς εγκαταστάσεις αποχέτευσης
	ΠΟΣΙΜΟ ΝΕΡΟ	Πληθυσμός με πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό
	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗΣ	
Εμβολιασμός ενάντια σε μεταδοτικές παιδικές ασθένειες		
Ποσοστό χρησιμοποίησης αντισύλληψης		
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Παιδιά που φτάνουν στην 5 ^η τάξη
		Ενήλικοι που έχουν συμπληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
	ΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ	Ποσοστό ενηλίκων που γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση
ΚΑΤΟΙΚΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ	Έκταση κατοικίας ανά άτομο
ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	Αριθμός καταγεγραμμένων εγκλημάτων ανά 100.000 κατοίκους
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	Ρυθμός αύξησης πληθυσμού
		Αστικός πληθυσμός σε νόμιμους και αυθαίρετους οικισμούς

	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	
ΘΕΜΑ	ΥΠΟΘΕΜΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ
ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ	ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου
	ΜΕΙΩΣΗ ΣΤΡΩΜΑΤΟΣ ΟΖΟΝΤΟΣ	Κατανάλωση ουσιών που μειώνουν το στρώμα του όζοντος

	ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΑΕΡΑ	Συγκέντρωση ατμοσφαιρικών ρύπων στις αστικές περιοχές
ΓΗ	ΓΕΩΡΓΙΑ	Καλλιεργήσιμη έκταση και έκταση μόνιμων καλλιεργειών
		Χρήση λιπασμάτων
		Χρήση γεωργικών φυτοφαρμάκων
	ΔΑΣΗ	Δασική έκταση ως ποσοστό της συνολικής έκτασης γης
		Ένταση υλοτομίας
	ΕΡΗΜΟΠΟΙΗΣΗ	Εκτάσεις που απειλούνται με ερημοποίηση
ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ	Έκταση νόμιμων και αυθαίρετων αστικών οικισμών	
ΩΚΕΑΝΟΙ,ΘΑΛΑΣΣΕΣ ΑΚΤΕΣ	ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ	Συγκέντρωση άλγης σε παράκτια ύδατα Ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που ζει σε παράκτιες περιοχές
	ΑΛΙΕΥΜΑΤΑ	Ετήσια αλιεύματα κατά κατηγορίες βασικών ειδών
ΓΛΥΚΟ ΝΕΡΟ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ ΝΕΡΟΥ	Ετήσια απόληψη υπόγειων και επιφανειακών υδάτων ως ποσοστού της συνολικής ποσότητας διαθέσιμου ύδατος
	ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΝΕΡΟΥ	Βιοχημικά απαιτούμενο οξυγόνο σε επιφάνειες ύδατος
		Συγκέντρωση του βακτηριδίου faecal coliform στο γλυκό νερό
ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ	ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ	Έκταση των επιλεγμένων βασικών οικοσυστημάτων
		Προστατευόμενες εκτάσεις ως ποσοστό της συνολικής έκτασης γης
	ΕΙΔΗ	Αφθονία των επιλεγμένων κύριων ειδών

	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	
ΘΕΜΑ	ΥΠΟΘΕΜΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ
ΔΟΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ	Κατά κεφαλή ακαθάριστο προϊόν
		Μέρος επενδύσεων στο Α.Ε.Π
	ΕΜΠΟΡΙΟ	Εμπορικό ισοζύγιο στα αγαθά και τις υπηρεσίες
	ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Χρέος ως αναλογία του Α.Εθν.Π
		Συνολική επίσημη εξωτερική βοήθεια που δίνεται ή λαμβάνεται ως ποσοστό του Α.Εθν.Π

ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΥΛΙΚΩΝ	Ένταση της χρήσης υλικών
	ΧΡΗΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	Ετήσια κατά κεφαλή κατανάλωση ενέργειας
		Μερίδιο κατανάλωσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
		Ένταση της χρήσης ενέργειας
	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ	Παραγωγή αστικών και βιομηχανικών στερεών αποβλήτων
		Παραγωγή επικίνδυνων αποβλήτων
		Παραγωγή ραδιενεργών αποβλήτων
		Ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση αποβλήτων
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	Απόσταση που διανύεται κατά κεφαλήν και κατά μέσο μεταφοράς

ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ		
ΘΕΜΑ	ΥΠΟΘΕΜΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	Εθνική στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης
	ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	Εφαρμογή των διεθνών επικυρωμένων συμφωνιών
ΘΕΣΜΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ	ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ	Αριθμός συνδρομητών διαδικτύου ανά 1000 κατοίκους
	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	Κύριες τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 1000 κατοίκους
	ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη ως ποσοστό του ΑΕΠ
	ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ	Οικονομικές και ανθρώπινες απώλειες λόγω φυσικών καταστροφών

Πηγή: UNO (2001): Indicators of Sustainable Development

Το 2006 η Επιτροπή για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ προχώρησε στην αναθεώρηση των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης αφού είχε γίνει η κατάλληλη προεργασία από ομάδα ειδικών. Για την αναθεώρηση λήφθηκε υπόψη η Διακήρυξη του ΟΗΕ για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της

Χιλιετίας (MDG) και η εμπειρία των κρατών μελών από την εφαρμογή των δεικτών σε εθνικό επίπεδο.

Η αναθεωρημένη έκδοση δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 2007 και αποτελεί το τρίτο μέρος της Γαλάζιας Βίβλου. Στην έκδοση αυτή η βασική αλλαγή έχει να κάνει με τη αναφορά στους τομείς της βιώσιμης ανάπτυξης. Η αλλαγή αυτή υπογραμμίζει την πολυδιάστατη φύση της και απεικονίζει τη σημασία της ενσωμάτωσης των πυλώνων που την απαρτίζουν. Κατά τα υπόλοιπα διατηρείται το θεματικό-υποθεματικό πλαίσιο που υιοθετήθηκε το 2001 με μικρές ανακατατάξεις και διαμορφώνεται ως εξής:

5.2. Βασικά θέματα για τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης

Τα βασικά ζητήματα που τίθενται σε σχέση με αυτούς τους δείκτες κατάγράφονται στην αναθεωρημένη έκδοση τους από τον Ο.Η.Ε το 2007 ως εξής:

(ΟΗΕ 2007)

- Φτώχεια
- Διακυβέρνηση
- Υγεία
- Εκπαίδευση
- Δημογραφία
- Φυσικές καταστροφές
- Ατμόσφαιρα
- Γη
- Ωκεανοί-Θάλασσες-Ακτές
- Γλυκό νερό
- Βιοποικιλότητα
- Οικονομική ανάπτυξη

- Οικονομική συνεργασία
- Πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής

U.N.O, (2007): Indicators of Sustainable Development

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι χώρες - μέλη της συμμετείχαν πάντοτε ενεργά στις πρωτοβουλίες του ΟΗΕ για τη διαμόρφωση και εφαρμογή των δεικτών. Επειδή όμως οι δικές της ανάγκες διέφεραν δημιούργησε ένα δικό της σύστημα παρακολούθησης που αναφέρεται σε 10 προτεραιότητες-θέματα και περιλαμβάνει 155 δείκτες.

- Οικονομική ανάπτυξη
- Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός
- Γήρανση πληθυσμού
- Δημόσια υγεία
- Κλιματική αλλαγή και ενέργεια
- Πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης
- Διαχείριση φυσικών πόρων
- Μεταφορές
- Καλή διακυβέρνηση
- Παγκόσμια συνεργασία

Πέρα από το ευρωπαϊκό επίπεδο, κάθε χώρα έχει το δικαίωμα να αναπτύξει το δικό της σύστημα δεικτών που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της για την παρακολούθηση της προόδου της βιώσιμης ανάπτυξης.

Πολλές χώρες ήδη το έχουν κάνει. Η χώρα μας δεν έχει αναπτύξει ακόμα κάποιο σύστημα δεικτών αλλά μετά τη διαμόρφωση της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη το 2002, το ΕΚΠΑΑ πρότεινε την υιοθέτηση μιας λίστας που περιλαμβάνει δείκτες μέτρησης της ΒΑ για την Ελλάδα στις εξής θεματικές περιοχές:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

- Δημογραφικοί δείκτες
- Οικονομικοί δείκτες
- Κοινωνικοί δείκτες

ΠΙΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- Κλιματική μεταβολή
- Ατμοσφαιρική ρύπανση
- Υδατικοί πόροι
- Θαλάσσιο περιβάλλον
- Φύση και βιοποικιλότητα
- Κατάσταση εδαφών και χρήση γης
- Στερεά απορρίμματα
- Υγρά απόβλητα

ΤΟΜΕΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ

- Παραγωγή και χρήση ενέργειας
- Βιομηχανία
- Μεταφορές
- Γεωργία – Αλιεία
- Τουρισμός

5.3. Δείκτες μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης

Όπως φαίνεται από την προσέγγιση ανάπτυξης δεικτών σε διεθνές και τοπικό επίπεδο υπάρχουν διαφορετικές προτεραιότητες που πρέπει να προωθηθούν. “*Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν χρησιμοποιείται ευρέως ως κύριος δείκτης ευημερίας σε επίπεδο κρατών, ωστόσο έχει υποστεί κριτική επειδή δεν συμπεριλαμβάνει το περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος*” (Χατζηπαρασκευαΐδης, 2008). Ευχής έργο θα ήταν να υπάρξει διεθνώς ένας και μόνος δείκτης βιωσιμότητας που θα βασίζεται σε σταθμισμένα δείγματα των επιμέρους δεικτών και θα επέτρεπε να εξάγονται συμπεράσματα για την εξέλιξη της βιώσιμης ανάπτυξης σε όλο τον πλανήτη. Προς αυτή την κατεύθυνση προτάθηκαν από οργανισμούς και ειδικούς κάποιοι συγκεκριμένοι δείκτες σε μερικούς από τους οποίους γίνεται αναφορά παρακάτω.

Ο πιο σημαντικός μπορεί να θεωρηθεί ο **Δείκτης Πραγματικής Προόδου** (General Progress Indicator-GPI) που έχει ως αποστολή του τη μέτρηση της βιώσιμης ευημερίας και την παρακολούθηση της οικονομικής προόδου κάθε χώρας. Υπολογίζει το Α.Ε.Π και αναπροσαρμόζει τις καταναλωτικές δαπάνες, προσθέτοντας όλα τα οφέλη που πραγματοποιούνται εκτός του πλαισίου των αγορών αλλά και αφαιρεί τα κόστη που δημιουργούνται από τις εισοδηματικές ανισότητες, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και το εξωτερικό χρέος. (Lawn, 2006:11)⁶⁵. Όμως και η υιοθέτηση ενός τέτοιου δείκτη είναι πολύ δύσκολη υπόθεση γιατί πολλές φορές η αφαίρεση του περιβαλλοντικού κόστους από το Α.Ε.Π έχει ως αποτέλεσμα την εκμηδένιση της οικονομικής μεγέθυνσης που σε καμιά περίπτωση δεν είναι αρεστή από τις κυβερνήσεις.

Μια ακόμα ενδιαφέρουσα περίπτωση μακροοικονομικού δείκτη που αποσκοπεί στη συμπλήρωση του Α.Ε.Π με πληροφορίες που αφορούν την

---

⁶⁵ Lawn, P. (2006). Sustainable development indicators in environmental economics Edward Edgar Publishing σελ 11

συνολική ευημερία είναι ο Δείκτης του Ευτυχισμένου Πλανήτη (Happy Planet Index-HPI)⁶⁶ που συντάχθηκε το 2006 από το Ίδρυμα Νέων Οικονομιών (New Economies Foundation) και την οργάνωση “Φίλοι της Γης” (Friends of Earth) που « μετράει την οικολογική αποδοτικότητα μέσα από την οποία ο πληθυσμός κάθε χώρας επιτυγχάνει μακροζωία και ευτυχισμένη ζωή» και βασίζεται στον τύπο

$$\Delta\text{ΕΠ(HPI)} = \frac{\text{ΕΙΠΖ} \times \text{ΠΖ}}{\text{ΟΑ}}$$

Όπου

ΔΕΠ = Δείκτης Ευτυχισμένου Πλανήτη

ΕΙΠΖ = Επίπεδο Ικανοποίησης των Πολιτών από τη Ζωή τους (έρευνες)

ΠΖ = Προσδόκιμο Ζωής

ΟΑ = Οικολογικό Αποτύπωμα

Σύμφωνα με τον Warkenagel (2002), το **οικολογικό αποτύπωμα** «μετρά την ποσότητα της φύσης (που εκφράζεται σε εκτάρια/κατά κεφαλή/ανά έτος) και ο υπολογισμός του μας επιτρέπει να γνωρίσουμε την επιφάνεια του πλανήτη που χρησιμοποιείται από τον καθένα μας κάθε χρόνο με βάση τις δικές μας συνήθειες και καταναλώσεις».⁶⁷

Τα δεδομένα που προέκυψαν από μια στατιστική ανάλυση του δείκτη σε σχέση με το κατά κεφαλή εισόδημα αποδείχτηκε ότι τα κράτη με μεσαία ανθρώπινη ανάπτυξη επιτυγχάνουν καλύτερες επιδόσεις από τα κράτη με χαμηλή ή υψηλή οικονομική ανάπτυξη και οι δημιουργοί του

⁶⁶ Talberth, J. (2008). Για μια νέα προσέγγιση της έννοιας της προόδου-Η κατάσταση του κόσμου Ινστιτούτο Worldwatch

⁶⁷ Χατζηπαρασκευαΐδης, Α. Άρθρο, Βιώσιμη Ανάπτυξη - Εφημερίδα Άποψη - Φύλλο 183/2008 Σύρος

δείκτη κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι « η ευημερία δεν προϋποθέτει υψηλά επίπεδα κατανάλωσης»⁶⁸(Marks et al, 2006).

Ότι αναφέρθηκε μέχρι τώρα για τις προσπάθειες καθιέρωσης δεικτών που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη ήταν σε μακροοικονομικό επίπεδο μέσω διεθνών οργανισμών και χωρών. Αλλά και οι επιχειρήσεις από την πλευρά τους θέλοντας να προσφέρουν ένα μέτρο σύγκρισης (Benchmark) αλλά και ένα εργαλείο προς τους κοινωνικά υπεύθυνους επενδυτές ώστε να μπορούν να αναγνωρίζουν τις εταιρίες οι οποίες πληρούν μια σειρά ιδιαίτερα απαιτητικών προτύπων εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Αξιόπιστοι οργανισμοί οι οποίοι δραστηριοποιούνται πολλές δεκαετίες στο χώρο των επενδύσεων δημιούργησαν τους αποκαλούμενους και «πράσινους δείκτες».⁶⁹

Ο δείκτης FTSE4 Good Index Series έχει σχεδιαστεί για να καταγράφει την απόδοση επιχειρήσεων οι οποίες αναγνωρίζονται παγκοσμίως για τις πρακτικές εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και βιώσιμης ανάπτυξης. Για την επιλογή τους από τον FTSE οι εταιρίες θα πρέπει να ικανοποιούν μια σειρά από κριτήρια τα οποία είναι κατηγοριοποιημένα στους εξής πέντε τομείς:

- 1.Περιβαλλοντική βιώσιμη ανάπτυξη,
- 2.Αποδοτική ανάπτυξη σχέσεων με εταίρους,
- 3.Σεβασμός και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,
4. Διασφάλιση αξιοπρεπών και ηθικών συνθηκών εργασίας
- 5.Αποποίηση δωροδοκίας παραγωγής και διάθεσης,

---

⁶⁸ Talberth, J . Για μια νέα προσέγγιση της έννοιας της προόδου - Η κατάσταση του κόσμου 2008 Ινστιτούτο Worldwatch.

⁶⁹ Χρήμα Περιοδικό- Τεύχος 338 Οκτώβριος 2007

Ο δείκτης Dow Jones Sustainability World Index (DJSI World) αποτελείται από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις από άποψη βιώσιμης ανάπτυξης σε ολόκληρο τον κόσμο. Συμπεριλαμβάνει το 10% από τις μεγαλύτερες 2.500 επιχειρήσεις παγκοσμίως με βάση μακροπρόθεσμα οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια. Οι επιχειρήσεις επιλέγονται βάσει συστηματικής αξιολόγησης της βιώσιμης ανάπτυξής τους μέσα από 58 τομείς δραστηριότητας. Τα κριτήρια επιλογής περιλαμβάνουν:

- Στρατηγική για την κλιματική αλλαγή,
- Κατανάλωση ενέργειας,
- Ανάπτυξη ανθρωπίνου δυναμικού,
- Ενδοεπιχειρησιακή διαχείριση της γνώσης,
- Σχέσεις με τους εταίρους (stakeholders), και
- Εταιρική διακυβέρνηση.

5.4. Φορείς βιώσιμης ανάπτυξης

Στο υπο-κεφάλαιο που ακολουθεί θα παρουσιαστούν οι κυριότεροι φορείς που ασχολούνται με θέματα βιώσιμης ανάπτυξης σε διεθνές και εγχώριο επίπεδο.

5.4.1. Διεθνές επίπεδο

- **Τμήμα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (O.H.E) Division for the Sustainable Development – DSD (U.N.O)**

Το τμήμα των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη (DSD) είναι ένα μέρος του τμήματος Οικονομικών και Κοινωνικών υποθέσεων των Ηνωμένων Εθνών, που βρίσκεται στη Νέα Υόρκη. Το τμήμα προωθεί τη βιώσιμη ανάπτυξη ως ουσιαστική γραμματεία στην Επιτροπή των Η.Ε για τη βιώσιμη ανάπτυξη (CSD) και μέσω της τεχνικής συνεργασίας και ικανότητας οικοδόμησης στα διεθνή, περιφερειακά και εθνικά επίπεδα.

Η CSD είναι ένα υψηλού επιπέδου φόρουμ για τη βιώσιμη ανάπτυξη που ελέγχει την πρόοδο της και παρακολουθεί την εφαρμογή της Ατζέντας 21, το πρόγραμμα δράσης των Μπαρμπάντος (BPOA) και το σχέδιο εφαρμογής του Γιохάνεσμπουργκ (JPOI) στα εθνικά, περιφερειακά και διεθνή επίπεδα. Η Επιτροπή συναντιέται ετησίως στη Νέα Υόρκη, σε έναν διετή κύκλο αναθεώρησης και πολιτικής.

- **Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Union - European Commission) - Επίτροπος Περιβάλλοντος (Commissioner of Environment) - (Βρυξέλλες)**

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ως βασική της προτεραιότητα την προώθηση θεμάτων που σχετίζονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η Επιτροπή και ειδικά ο

Επίτροπος Περιβάλλοντος προετοιμάζουν και προωθούν τα σχετικά θέματα στα συμβούλια αρχηγών όπου παίρνονται οι αποφάσεις χάραξης πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και υιοθετούνται για περαιτέρω εφαρμογή από τις χώρες μέλη σε εθνικό επίπεδο.

▪ **Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (European Environment Agency) Κοπεγχάγη**

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (Ε.Ο.Π) είναι ένας οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καθήκον του είναι η παροχή έγκυρης και ανεξάρτητης πληροφόρησης για το περιβάλλον. Ο Οργανισμός αποτελεί την κύρια πηγή πληροφόρησης για όσους συμμετέχουν στην ανάπτυξη, υιοθέτηση, εφαρμογή και αξιολόγηση της περιβαλλοντικής πολιτικής, και για το ευρύ κοινό. Σήμερα, ο ΕΟΠ αριθμεί 32 χώρες- μέλη. Ο ιδρυτικός κανονισμός του ΕΟΠ εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1990. Τέθηκε σε εφαρμογή στα τέλη του 1993, αμέσως μετά την απόφαση εγκατάστασης του ΕΟΠ στην Κοπεγχάγη. Ο Οργανισμός άρχισε να λειτουργεί ουσιαστικά το 1994. Με τον ιδρυτικό κανονισμό συστάθηκε και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πληροφοριών και Παρατηρήσεων για το Περιβάλλον (ΕΔΠΠΠ-ΕΙΟΝΕΤ).

Η εντολή του ΕΟΠ είναι:

- Να συνδράμει την Κοινότητα και χώρες-μέλη στη λήψη ενημερωμένων αποφάσεων σχετικά με τη βελτίωση του περιβάλλοντος, την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής συνιστώσας στις οικονομικές πολιτικές και την πρόοδο στην κατεύθυνση της βιωσιμότητας
- Ο συντονισμός του Ευρωπαϊκού Δικτύου Πληροφοριών και Παρατηρήσεων για το Περιβάλλον

Κύριοι πελάτες είναι τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης , η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο , και οι χώρες μέλη. Εκτός από αυτή την κεντρική ομάδα συντελεστών της ευρωπαϊκής πολιτικής, εξυπηρετεί επίσης και άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ, όπως την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Πέραν της ΕΕ, σημαντικοί χρήστες των πληροφοριών είναι επιχειρηματίες, πανεπιστημιακοί, μη κυβερνητικοί οργανισμοί και άλλα μέλη της κοινωνίας των πολιτών.

▪ **Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης - Ο.Ο.Σ.Α (OECD) - Παρίσι**

Το Οριζόντιο Πρόγραμμα του ΟΟΣΑ για τη βιώσιμη ανάπτυξη προωθεί τις συντονισμένες αναλύσεις στα οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα και τις μακροπρόθεσμες προοπτικές στο πρόγραμμα εργασίας του ΟΟΣΑ. Επιτηρείται από την Ετήσια Συνεδρίαση των Εμπειρογνομώνων Βιώσιμης Ανάπτυξης (AMSDE) που παρακολουθούν την πρόοδο στις προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης, τις αναλύσεις, τις στατιστικές και τις συζητήσεις πολιτικής των χωρών του ΟΟΣΑ. Αυτά παρουσιάζονται κάθε έτος σε μια Ετήσια Έκθεση. Η AMSDE επιτηρεί επίσης τα συγκεκριμένα προγράμματα σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτά περιλαμβάνουν τις προσεγγίσεις για τη μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη διαχείριση των αξιολογήσεων της ικανότητας υποστήριξης.

Η AMSDE δίνει έμφαση στις ορθές πρακτικές διακυβέρνησης για τη θεσμοποίηση της βιώσιμης ανάπτυξης και για τις εθνικές στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης. Μια συνεχόμενη δραστηριότητα εξετάζει τις περιβαλλοντικά-επιβλαβείς επιχορηγήσεις και την πολιτική οικονομία της μεταρρύθμισης των επιχορηγήσεων και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο ΟΟΣΑ συνεργάζεται στενά με την Επιτροπή των Η.Ε για τη βιώσιμη ανάπτυξη (UNCSD) και έχει μια ετήσια συμβολή στα θέματα όπως η ενέργεια για τη βιώσιμη ανάπτυξη και προς τη βιώσιμη γεωργία. Συνεργάζεται επίσης με την ΟΥΝΕΣΚΟ στην εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη και με το UNEP στη Διαδικασία του Μαρακές για τη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή.

Ινστιτούτα - (Institutes)

▪ **International Institute for Environment and Development (I.I.E.D) (London- Great Britain)**

Το διεθνές ίδρυμα για το περιβάλλον και την ανάπτυξη ιδρύθηκε το 1971 από τη Βρετανή οικονομολόγο Barbara Ward και διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο σε όλες τις διεθνείς διοργανώσεις για το περιβάλλον και την ανάπτυξη από το 1972 έως σήμερα.

Είναι ανεξάρτητος διεθνής ερευνητικός οργανισμός, ειδικευμένος στη σύνδεση του τοπικού με παγκόσμιο. Πρωτοστατεί ώστε να φτάσει η φωνή των πιο αδυνάτων λαών στις διεθνείς διασκέψεις. Συμβουλεύει επίσης κυβερνήσεις, επιχειρήσεις και διεθνείς αντιπροσωπείες για την ανάπτυξη και δημοσιεύει μια πληθώρα εργασιών για θέματα βιώσιμης ανάπτυξης.

Σε μία εποχή που η γρήγορη αλλαγή είναι ο κανόνας, το ΙΙΕΔ βρίσκει λύσεις σε μια σειρά προκλήσεων με την εστίαση σε πέντε μεγάλα ζητήματα: Αλλαγή κλίματος, διακυβέρνηση ανθρώπινη κατοικία, φυσικοί πόροι, βιώσιμες αγορές.

▪ **International Institute for Sustainable Development (I.I.S.D) (Winnipeg - Canada)**

Το IISD ιδρύθηκε το 1990, είναι ένας οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που έχει σα σκοπό του την προώθηση των θεμάτων της βιώσιμης ανάπτυξης παγκοσμίως. Σαν ίδρυμα πολιτικής έρευνας αφιερώνεται στην αποτελεσματική μετάδοση των συμπερασμάτων του, εμπλέκοντας κυβερνητικούς ιθύνοντες, επιχειρήσεις, ΜΚΟ και άλλους τομείς στην ανάπτυξη και την εφαρμογή των πολιτικών που είναι ταυτόχρονα ευεργετικές στη σφαιρική οικονομία, το παγκόσμιο περιβάλλον και στην κοινωνική ευημερία. Στην αναζήτηση της βιώσιμης ανάπτυξης, προωθεί ανοικτές και αποτελεσματικές διεθνείς διαδικασίες διαπραγμάτευσης. Μέσω του δυναμικού χαρτοφυλακίου των προγραμμάτων του συνεργάζεται με περισσότερες από 200 οργανώσεις σε όλο τον κόσμο.

▪ **World Resources Institute (WRI) - Ινστιτούτο Παγκοσμίων Φυσικών Πόρων (Washington- USA)**

Το WRI ιδρύθηκε το 1982 ως κέντρο έρευνας πολιτικής και ανάλυσης σχετικά με τους παγκόσμιους φυσικούς πόρους και περιβαλλοντικά θέματα. Αποτελεί μια δεξαμενή σκέψης που υπερβαίνει την έρευνα για να βρει πρακτικούς τρόπους για την προστασία της γης και να βελτιωθούν οι ζωές των ανθρώπων. Η αποστολή του είναι η παρακίνηση της ανθρώπινη κοινωνία για να ζήσει με τρόπους που προστατεύουν το γήινο περιβάλλον και την ικανότητά του να καλύψει τις ανάγκες και τις φιλοδοξίες των παρούσων και μελλοντικών γενεών.

Οργανώνει την εργασία του πάνω σε 4 προγραμματικούς στόχους κλειδιά:

- Ανθρωποι και οικοσυστήματα
- Διακυβέρνηση
- Κλιματική προστασία
- Αγορές και επιχειρήσεις

5.4.2. Ελλάδα

- **Το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ)**

Το ΥΠΕΧΩΔΕ είναι η αρμόδια δημόσια κυβερνητική αρχή για θέματα χωροταξίας, περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης. Το 1999 συνέταξε το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης της χώρας και τα επόμενα χρόνια τα ειδικά κλαδικά σχέδια. Το 2002 συνέταξε την Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη με βάση τις εθνικές προτεραιότητες λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς συμφωνίες και δεσμεύσεις.

- **Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Σ.Χ.Σ.Α.Α)**

Το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης είναι ένα συμβουλευτικό όργανο διαλόγου και διαβούλευσης για θέματα που αφορούν το χωροταξικό σχεδιασμό και την αειφόρο ανάπτυξη, και αποτελείται από κυβερνητικά στελέχη, ειδικούς επιστήμονες, τοπικούς παράγοντες, συνδικαλιστές, Μ.Κ.Ο. Τα θέματα τίθενται σε συζήτηση και μετά από διαβουλεύσεις η κυβέρνηση παίρνει τις αποφάσεις για το εξεταζόμενο ζήτημα λαμβάνοντας υπόψη τη γνώμη του οργάνου, χωρίς πάντως να δεσμεύεται από αυτό.

▪ **Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Κ.Π.Α.Α)**

Το Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης συγκροτήθηκε με το Π.Δ. 325/2000 (ΦΕΚ 266 Α΄ της 8.12.2000).

Αποτελεί τον στρατηγικό σύμβουλο της Ελληνικής Πολιτείας σε θέματα περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης. Μέσω της παροχής διαρκούς, αξιόπιστης και αντικειμενικής πληροφόρησης, γνώσης και τεκμηριωμένων απόψεων, εισηγήσεων και γνωμοδοτήσεων, υποστηρίζει την κατάρτιση και εφαρμογή ορθών και αποτελεσματικών πολιτικών στους παραπάνω τομείς. Ως μηχανισμός τεχνογνωσίας συνεισφέρει στην ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις τομεακές αναπτυξιακές πολιτικές και στην επίτευξη μέσω αυτής ενός οριζόντιου συντονισμού των δημοσίων πολιτικών που αφορούν άμεσα ή έμμεσα τη διαχείριση του χώρου και του περιβάλλοντος.

▪ **Ινστιτούτο Ερευνών Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης (Ι.Ε.Π.Β.Α) του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών**

Το Ι.Ε.Π.Β.Α αποτελεί ένα από τα 5 ινστιτούτα του Ε.Α.Α και λειτουργεί υπό αυτή τη μορφή από το 1998 προκειμένου να καλύψει νέες δραστηριότητες όπως αυτή της βιώσιμης ανάπτυξης. Τέτοιες δραστηριότητες είναι οι έρευνες που πραγματοποιεί για

- Εξοικονόμηση ενέργειας
- Κλιματική αλλαγή
- Ενεργειακός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη
- Περιβαλλοντική διαχείριση
- Ρύπανση και επιπτώσεις στο περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία
- Κλίμα, καιρός, νερό και αειφορία

Επιχειρηματικός τομέας

▪ Σ.Ε.Β (Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων)

Η Βιώσιμη Ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια εξελίσσεται διεθνώς σε σημαντική προτεραιότητα τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και ευρύτερα για την κοινωνία. Στην Ελλάδα, παρόλο που πρωτοπόρες επιχειρήσεις έχουν κάνει μεγάλα βήματα προόδου, η ευρύτερη επιχειρηματική κοινότητα δεν έχει ακόμα ευαισθητοποιηθεί αρκετά σε θέματα Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Για να καλύψει αυτή την ανάγκη, ο ΣΕΒ συγκρότησε το Νοέμβριο του 2008 το «Συμβούλιο ΣΕΒ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» το οποίο αποτελεί τμήμα του περιφερειακού δικτύου του World Business Council for Sustainable Development (WBCSD). Στόχος του Συμβουλίου είναι να ενημερώσει και να κινητοποιήσει την επιχειρηματική κοινότητα καθώς και να προωθήσει το διάλογο με τους ενδιαφερόμενους κοινωνικούς εταίρους και την πολιτεία.

Το Συμβούλιο ΣΕΒ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη περιλαμβάνει ηγετικές εταιρείες-μέλη από πολλούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας.

Ο Κώδικας Αρχών

Οι εταιρείες-μέλη του Συμβουλίου ΣΕΒ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη δεσμεύονται να:

1. Σέβονται τις αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης και να τις εντάσσουν στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεών τους.
2. Προωθούν την υιοθέτηση περιβαλλοντικά ορθών και επιστημονικά θεμελιωμένων μεθόδων σχεδιασμού των δραστηριοτήτων τους.
3. Προσανατολίζονται προς την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών με θετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

4. Προωθούν την εφαρμογή διαδικασιών παραγωγής, που δίνουν έμφαση στην ανακύκλωση, στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων και στην ορθή διαχείριση των παραγόμενων αποβλήτων.
5. Εκπαιδεύουν και καταρτίζουν κατάλληλα το ανθρώπινο δυναμικό τους και επενδύουν σε φυσικούς, τεχνολογικούς και οικονομικούς πόρους, με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη.
6. Προωθούν τη συνεχή βελτίωση των επιδόσεών τους στους τομείς της υγιεινής, της ασφάλειας και της προστασίας του περιβάλλοντος.
7. Παρέχουν ορθή πληροφόρηση στις αρχές και την κοινωνία για τις δραστηριότητές τους και επιδιώκουν ειλικρινή διάλογο με όσους επηρεάζονται από αυτές.
8. Συμβάλλουν στην κοινωνική, πολιτιστική και γενικότερη οικονομική ανάπτυξη των κοινωνιών όπου δραστηριοποιούνται.
9. Υιοθετούν την εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων εταιρικής διακυβέρνησης.
10. Εκπληρώνουν με συνέπεια τις θεσμοθετημένες υποχρεώσεις τους, με πνεύμα διαφάνειας και επιχειρηματικής ηθικής.

Οι στόχοι

Το Συμβούλιο ΣΕΒ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει ως στόχο την:

- Προώθηση της Βιώσιμης Ανάπτυξης στον επιχειρηματικό κόσμο και στην κοινωνία γενικότερα.
- Ανάπτυξη/καλλιέργεια πλαισίου δημόσιου διαλόγου και διαβούλευσης σε κλίμα διαφάνειας και με τη μέγιστη δυνατή συμμετοχή.
- Προβολή της βούλησης των επιχειρήσεων για διάλογο και συνεργασία με την κοινωνία.
- Προώθηση εποικοδομητικών προτάσεων και θέσεων του επιχειρηματικού κόσμου.

- Ανάδειξη του θετικού ρόλου που μπορεί να αναλάβει ο επιχειρηματικός κόσμος προς την κατεύθυνση της Βιώσιμης Ανάπτυξης.
- Ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών και καλών πρακτικών.
- Έγκυρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση του επιχειρηματικού κόσμου για θέματα Βιώσιμης Ανάπτυξης

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο)

(Non Government Organizations)

- **Friends of Earth (FOE)**

Είναι ένα παγκόσμιο περιβαλλοντικό δίκτυο το μεγαλύτερο σε επίπεδο βάσης, που ενώνει 77 εθνικές ομάδες μελών και περίπου 5.000 τοπικές ομάδες ενεργών στελεχών σε κάθε ήπειρο. Με πάνω από 2 εκατομμύρια μέλη και υποστηρικτές σε όλο τον κόσμο, κάνει εκστρατείες για τα σημερινά πιο επείγοντα περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα. Αμφισβητεί το παρόν μοντέλο της οικονομικής και εταιρικής παγκοσμιοποίησης, και προωθεί λύσεις που θα βοηθήσουν στη δημιουργία περιβαλλοντικά βιώσιμων και κοινωνικά δίκαιων κοινωνιών.

- **Greenpeace**

Η Greenpeace είναι μια ανεξάρτητη παγκόσμια περιβαλλοντική οργάνωση με έδρα το Άμστερνταμ. Ιδρύθηκε το 1971, δραστηριοποιείται σε 41 χώρες του κόσμου και έχει 2,8 εκατομμύρια υποστηρικτές παγκοσμίως. Έχει την πλέον ακτιβιστική δράση από όλες τις περιβαλλοντικές οργανώσεις.

Μάχεται να αλλάξει στάσεις και συμπεριφορές, να προστατεύσει και να διατηρήσει το περιβάλλον μέσω:

- Της προώθησης μια ενεργειακής επανάστασης που θα αντιμετωπίζει την κλιματική αλλαγή
- Της προστασίας των ωκεανών από την ρύπανση και την καταστροφική αλιεία
- Προστατεύοντας τα δάση, τα ζώα, τα φυτά και τους ανθρώπους που εξαρτώνται από αυτά
- Στοχεύοντας προς ένα μέλλον ελεύθερο από επικίνδυνα τοξικά
- Κάνοντας εκστρατεία για μια βιώσιμη γεωργία απορρίπτοντας τα γενετικά μεταλλαγμένα, προστατεύοντας τη βιοποικιλότητα και ενθαρρύνοντας τις κοινωνικά υπεύθυνες καλλιέργειες

▪ **WWF (World Wide Fund For Nature)**

Το WWF ιδρύθηκε το 1961. Έχει έδρα το Gland της Ελβετίας και είναι ένα παγκόσμιο δίκτυο ανθρώπων, επιστημόνων, εθελοντών και πολιτών, που δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 100 χώρες. Είναι μια οργάνωση που αντιμετωπίζει εποικοδομητικά τις περιβαλλοντικές προκλήσεις του πλανήτη, με επιστημονικά τεκμηριωμένες μεθόδους: από τη διάσωση σπάνιων ειδών έως την αλλαγή του κλίματος. Από τη βιώσιμη ανάπτυξη έως την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Μια οργάνωση η οποία βασίζεται στους 5.000.000 υποστηρικτές της. Σε εθνικό επίπεδο συνεργάζεται με την πολιτεία, τις τοπικές κοινότητες, τους διεθνείς οργανισμούς, αλλά και με επιχειρήσεις και προσπαθεί να εξασφαλίσει λύσεις στα κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα. Διεξάγει μακρόχρονα τοπικά προγράμματα σε επιλεγμένες περιοχές, με κύριο άξονα την προστασία του φυσικού πλούτου τους και προωθεί την ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και τη δημιουργία εναλλακτικών μορφών οικονομικών δραστηριοτήτων.

▪ **Αειφορία (Aerphoria)**

Η Αειφορία (Aerphoria) για τον άνθρωπο και το περιβάλλον, είναι μία αστική μη κερδοσκοπική - μη κυβερνητική οργάνωση (Μ.Κ.Ο) με έδρα την Ελλάδα που ιδρύθηκε το 2002. Όραμα και αποστολή της Aerphoria είναι ο σεβασμός και η ένταξη στην αρχή της βιώσιμης και ισόρροπης προς το φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο ανάπτυξης, σε όλους τους τομείς, η συνεισφορά στην ενδυνάμωση της αειφόρου ανάπτυξης και της παροχής επείγουσας ανθρωπιστικής βοήθειας, της προστασίας των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε συνεργασία με φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα που εξυπηρετούν τους σκοπούς της εταιρίας.

▪ **Σόλων**

Ο "Σόλων για την σύνθεση και τον οικολογικό πολιτισμό", είναι μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση που ιδρύθηκε στη Μάκρη του Νομού Φθιώτιδας, το 1994. Ανάμεσα στους πολλούς σκοπούς του ξεχωρίζουν αυτοί που αναφέρονται σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης:

- Οικολογική ευαισθητοποίηση, προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας, προώθηση της ιδέας της βιώσιμης ανάπτυξης και της αειφορίας.
- Προτάσεις και δράση για άρση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού, με πολιτικές ισότητας, απασχόλησης, βιώσιμης ανάπτυξης, ενδοπεριφερειακής και διαπεριφερειακής συνεννόησης και συνεργασίας.
- Ανάπτυξη του εθελοντισμού, του πνεύματος της χορηγίας, της δικτυακής συνεργασίας και της ομαδικότητας. Προώθηση της κοινωνικής ευθύνης και συμμετοχικότητας

- Συνδρομή στη διαμόρφωση ενός εναλλακτικού οικονομικού πολιτισμού όπου θα αναδεικνύονται οι δυνατότητες του μερισμού του οικονομικού προϊόντος και ο κοινωνικός χαρακτήρας της οικονομικής ανάπτυξης.

▪ Μεσόγειος SOS

Το Δίκτυο ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ SOS ξεκίνησε το 1990 ως μια Περιβαλλοντική Οργάνωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, από μία ομάδα ανθρώπων αποφασισμένων να παρέμβουν στα περιβαλλοντικά προβλήματα της Ελλάδας, της Μεσογείου και της Ευρώπης γενικότερα. Η όλη δράση της οργάνωσης περιστρέφεται γύρω από τα εξής θέματα:

- Για τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεών της.
- Για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την απεξάρτηση από το πετρέλαιο και το λιγνίτη, την αποφυγή της πυρηνικής απειλής.
- Για την προστασία και βιώσιμη διαχείριση του πλούτου των ακτών και της θάλασσας και την ταυτόχρονη ευημερία των τοπικών κοινωνιών.
- Για μια οικολογικά βιώσιμη οικονομία, που μέσω της εξοικονόμησης ενέργειας, νερού και φυσικών πόρων, θα βελτιώσει τη ζωή των ανθρώπων.
- Για την προστασία του φυσικού πλούτου μακροχρόνια.
- Για τη δημιουργία βιώσιμων πόλεων και οικολογικών γειτονιών με πράσινες ζώνες, χώρους για περπάτημα, ποδήλατο και παιχνίδι, για τη βιώσιμη κινητικότητα και για ενεργειακά αποδοτικά κτίρια, που θα συντελέσουν στη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.
- Για την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών

▪ **Νόμος Και Φύση (Αστική μη κερδοσκοπική εταιρία)**

Δραστηριοποιείται και εξειδικεύεται στο χώρο των θεσμών και της πολιτικής του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο αυτό:

- αναλαμβάνει, αυτόνομα ή σε συνεργασία με Πανεπιστήμια, Ο.Τ.Α, περιβαλλοντικές ΜΚΟ και άλλες οργανώσεις, εθνικά και κοινοτικά προγράμματα σε διάφορους τομείς του δικαίου του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης,
- δραστηριοποιείται σε τομείς αναπτυξιακής συνεργασίας που εξειδικεύονται στην παραγωγή θεσμικού know how στην περιοχή του περιβάλλοντος και είναι εγγεγραμμένη στο μητρώο των ΜΚΟ του Υπουργείου Εξωτερικών,
- αναλαμβάνει την επεξεργασία και εκπόνηση σχεδίων προεδρικών διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων αναγκαίων για την ενσωμάτωση και εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος,
- αναλαμβάνει την επεξεργασία σχεδίων διαταγμάτων που αφορούν την ίδρυση και λειτουργία φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, καθώς και τα συναφή διαχειριστικά σχέδια,
- αναλαμβάνει τη μελέτη και αξιολόγηση της εφαρμογής της εθνικής και κοινοτικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας καθώς και της συμμόρφωσης της Ελλάδας ως συμβαλλόμενου μέρους στις διεθνείς περιβαλλοντικές συμβάσεις,
- επεξεργάζεται προτάσεις νομοθετικής πολιτικής και προγράμματα περιβαλλοντικών δράσεων που αφορούν τόσο τη δημόσια άσκηση περιβαλλοντικής πολιτικής όσο και την υιοθέτηση νέων οικονομικών εργαλείων και περιβαλλοντικών πρακτικών από τον ιδιωτικό τομέα,

- διοργανώνει συνέδρια και ημερίδες σε θέματα περιβαλλοντικού δικαίου με στόχο την ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και επιμόρφωση του επιστημονικού κόσμου και της κοινωνίας των πολιτών που ασχολούνται με το περιβάλλον,
- οργανώνει σεμινάρια κατάρτισης δικαστικών λειτουργών και στελεχών της διοίκησης για την ερμηνεία και εφαρμογή του εθνικού, κοινοτικού και διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου,
- εκδίδει από το έτος 1994 την επιθεώρηση δικαίου βιώσιμης ανάπτυξης «Νόμος Και Φύση»,
- εκδίδει τη σειρά αυτοτελών δημοσιευμάτων «Βιβλιοθήκη Περιβαλλοντικού Δικαίου»,
- και από τις αρχές του 2003 διαθέτει δικτυακό τόπο, όπου δημοσιεύονται γνώμες και άρθρα για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη, καθώς επίσης και ένα ευρύ φάσμα σχετικών πληροφοριών.

▪ **Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας**

Το Επιμελητήριο έχει ως αποστολή την παραγωγή και διάδοση επιστημονικής γνώσεως και πολιτικής για το Περιβάλλον και την Βιωσιμότητα, με σκοπό την πραγμάτωση της Βιώσιμης Κοινωνίας, σύμφωνα με τις αρχές της Παγκόσμιας Διάσκεψης του Ρίο (1992) και της Agenda '21. Λειτουργεί ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός κοινωφελούς χαρακτήρα και παρέχει τις υπηρεσίες του σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, περιβαλλοντικές οργανώσεις και άτομα που πιστεύουν στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Μέλη του επιμελητηρίου είναι εξέχοντες επιστήμονες με αξιόλογη δράση γύρω από θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και βιωσιμότητας όπως ο πρόεδρος του συστημικός επιστήμονας Μ. Δεκλερής.

Η δράση του επιμελητηρίου καθορίζεται από αρχές όπως:

- 1) Καθιέρωση **συστήματος αξιών** με έμφαση στη δικαιοσύνη και το γενικό συμφέρον,
- 2) Ένα **σύστημα επικοινωνίας** όπου η επιστήμη πρέπει να προηγείται της αγοράς και της τεχνολογίας για την πραγμάτωση των αξιών της κοινωνίας,
- 3) Η **βιώσιμη κοινωνική τάξη** με γεφύρωση του χάσματος μεταξύ προνομιούχων και φτωχών, αποκατάσταση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύη,
- 4) Η ευθύνη του **κυρίαρχου κράτους** για τη μετάβαση στη βιώσιμη κοινωνία σύμφωνα με τις επιταγές της Agenda 21,
- 5) Στρατηγικός Σχεδιασμός της Βιώσιμης Ανάπτυξης για την αποκατάσταση του **παραγωγικού συστήματος** που απαιτεί φειδώ στην ανάλωση των φυσικών πόρων, ανάκτηση του χαμένου φυσικού κεφαλαίου, ορθολογική κατανομή των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στον χώρο, δραστική αναμόρφωση του οικιστικού περιβάλλοντος και, πάνω απ' όλα, ορθή ρύθμιση της αγοράς,
- 6) Σεβασμός και προστασία των **εθνικών ομάδων** και διατήρηση της **πολιτισμικής ποικιλότητας** που απειλούνται από την παγκοσμιοποίηση και
- 7) Στο κέντρο της προσπάθειας για την βιώσιμη κοινωνία βρίσκεται ο **σύγχρονος άνθρωπος**, ο οποίος πρέπει από εγωκεντρικό άτομο να ξαναγίνει υπεύθυνο πρόσωπο με οικολογική συνείδηση και υπεύθυνη συμπεριφορά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6.1. Εισαγωγή

Η Ελλάδα επιδεικνύει έντονο ενδιαφέρον για τα θέματα που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη, είτε μέσω της συμμετοχής της στην Ε.Ε όπου χαρακτηρίζεται σημαντική προτεραιότητα και προωθούνται οι κατάλληλες πολιτικές για την επίτευξη της, είτε συμμετέχοντας σε διεθνείς συνδιασκέψεις δεσμευόμενη για την τήρηση των αποφάσεων τους.

Για πρώτη φορά η Ελληνική πολιτεία δείχνει έμπρακτα το ενδιαφέρον της εισάγοντας την αρχή της πρόληψης και την υποχρέωση της για την προστασία του περιβάλλοντος με το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975. Κατά την αναθεώρηση του 2001 προστέθηκε στο εν λόγω άρθρο και η αρχή της αειφορίας (παρ. 1) « Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά η κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας...» Αυτό που προκαλεί εντύπωση στη διατύπωση του παραπάνω άρθρου είναι ότι το κράτος παύει να είναι ο αποκλειστικός ρυθμιστής αλλά η προστασία του περιβάλλοντος ανάγεται σε δικαίωμα του καθενός.

Η χώρα μας συμμετέχει αδιαλείπτως στις διεθνείς συνδιασκέψεις που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον (Ρίο 1992, Γιοχάνεσμπουργκ 2002) καθώς και στις ετήσιες διασκέψεις για την κλιματική αλλαγή δεσμευόμενη για μια σειρά από στόχους. Υποβάλλει επίσης ετήσιες εθνικές εκθέσεις προς την Επιτροπή Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Ακόμα μέσα από την ενεργό δράση της στα όργανα της Ε.Ε παίρνει μέρος στην διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν του σκοπούς της βιώσιμης ανάπτυξης σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

6.2 Εθνική Πολιτική Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Σε εθνικό επίπεδο ψηφίστηκε από τη Βουλή το 1999 ο νόμος 2472/99 για το χωροταξικό σχεδιασμό και την αειφόρο ανάπτυξη. Σκοπός του νόμου είναι η θέσπιση αρχών, καθώς και η θεσμοθέτηση οργάνων, διαδικασιών και μέσων άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού για την προώθηση της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης κατοχυρώνοντας την παραγωγική και κοινωνική συνοχή και διασφαλίζοντας την προστασία του περιβάλλοντος⁷⁰ (Πουλή, 2004).

Έτσι είχαμε τη σύσταση της «Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης» με προεδρεύοντα τον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ και ευρεία συμμετοχή άλλων υπουργείων όπου μεταξύ των άλλων λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή πολιτικής αειφόρου ανάπτυξης του εθνικού χώρου.

Συστήθηκε επίσης το «Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» ένα όργανο κοινωνικού διαλόγου και διαβούλευσης για θέματα χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης. Για την υλοποίηση μιας Εθνικής Πολιτικής Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης προβλέπονται τα εξής μέσα:

6.2.1. Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης⁷¹

---

⁷⁰ Πουλή, Σ (2004). Η αειφόρος ανάπτυξη σε Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο - Διπλωματική εργασία ΠΜΣ Κράτος και Δημόσια Πολιτική ΕΚΠΑ (2004).

⁷¹ Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ (2008) - Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης - Ε.Χ.Σ

⁷³ Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ – Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Η προώθηση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο) αποτέλεσε μέρος ενός συνολικότερου προγράμματος του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. για το Χωροταξικό Σχεδιασμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη για τη θεσμοθέτηση του οποίου χρειάστηκαν πολλά χρόνια. Στόχος αυτού του Σχεδίου είναι η ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και αειφορική οργάνωση του εθνικού χώρου, που προωθεί ισόρροπα την κοινωνική και οικονομική συνοχή, την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και την ανταγωνιστικότητα.

Το Ε.Χ.Σ αφού δημοσιοποιήθηκε το καλοκαίρι του 2007, δόθηκε για διαβούλευση στο Εθνικό Συμβούλιο όπου και ολοκλήρωσε τη γνωμοδότηση του το Δεκέμβριο του 2007 και επιστράφηκε στην επιτροπή συντονισμού για έγκριση όπως και έγινε, κατατέθηκε προς ψήφιση στη Βουλή από τον αρμόδιο υπουργό τον Απρίλιο του 2008 και με το ΦΕΚ 128/Α/3/7/2008 αρ 6876/4871 εγκρίθηκε από τη Βουλή.

Το σχέδιο του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου αποτελείται από 14 άρθρα που κατανέμονται σε τέσσερα κεφάλαια που απαρτίζουν ισάριθμες θεματικές ενότητες.

Στο **πρώτο κεφάλαιο** (άρθρα 1 και 2) προσδιορίζεται ο σκοπός και οι στόχοι του. Στο **δεύτερο κεφάλαιο** (άρθρα 3 και 4) διατυπώνονται στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου. Ειδικότερα αναφέρεται στις προοπτικές και δυνατότητες ενδυνάμωσης της θέσης της χώρας στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον και παρουσιάζονται συνοπτικά οι στρατηγικές επιλογές οργάνωσης του εθνικού χώρου που αναλύονται στα επόμενα άρθρα. Στο **τρίτο κεφάλαιο** (άρθρα 5-11) προσδιορίζονται οι βασικές προτεραιότητες και στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου. Οι παραπάνω προτεραιότητες και κατευθύνσεις αφορούν: τη χωρική οργάνωση των κυρίων εθνικών πόλων και αξόνων ανάπτυξης (άρθρο 5), τη χωρική διάρθρωση των στρατηγικής σημασίας δικτύων υποδομών και υπηρεσιών μεταφορών, ενέργειας, επικοινωνιών και τεχνολογίας (άρθρο 6), τη χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και

συμπληρωματικότητα των παραγωγικών τομέων (άρθρο 7), τη χωρική διάρθρωση του αστικού δικτύου (άρθρο 8), τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού, παράκτιου, νησιωτικού και αγροτικού χώρου καθώς και των παραμεθόριων περιοχών (άρθρο 9), τη διατήρηση προστασία και ανάδειξη του εθνικού φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, τη διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, καθώς και την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών (άρθρο 10), τη γεωγραφική ανασυγκρότηση της χώρας με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων διοικητικών και αναπτυξιακών ενότητων (άρθρο 11). Τέλος, στο **τέταρτο κεφάλαιο** (άρθρα 12-13) διατυπώνονται κατευθύνσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή του, συμπεριλαμβανομένων και προτάσεων βελτίωσης του θεσμικού πλαισίου για το χωροταξικό και τον πολεοδομικό σχεδιασμό καθώς και προβλέψεις για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του.

6.2.2 Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης⁷³

Εξειδικεύουν και συμπληρώνουν τις κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου για: τη χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας, σε ορισμένες ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου και ιδίως τις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές, τις ορεινές και προβληματικές ζώνες, τις περιοχές που υπάγονται σε διεθνείς ή ευρωπαϊκές συμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και άλλες ενότητες του εθνικού χώρου που παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά, αναπτυξιακά και κοινωνικά προβλήματα.

Συνοδεύονται από πρόγραμμα δράσης στο οποίο εξειδικεύονται οι απαιτούμενες για την εφαρμογή τους ενέργειες, δράσεις, ρυθμίσεις και προγράμματα, το κόστος, οι πηγές και οι φορείς χρηματοδότησης τους, καθώς και το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης των αναγκαίων έργων και μέτρων.

6.2.3. Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Καταρτίζονται για κάθε περιφέρεια της χώρας και αποτελούν σύνολα κειμένων ή και διαγραμμάτων με τα οποία:

- α) καταγράφεται και αξιολογείται η θέση της περιφέρειας στο διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο, ο ρόλος της σε εθνικό επίπεδο και σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες
- β) καταγράφονται και αξιολογούνται οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της,
- γ) αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των ευρωπαϊκών, εθνικών και περιφερειακών πολιτικών και προγραμμάτων στο επίπεδο της περιφέρειας και
- δ) προσδιορίζονται, οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη του χώρου στο επίπεδο της περιφέρειας,

Τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης συνοδεύονται από πρόγραμμα δράσης, στο οποίο εξειδικεύονται οι απαιτούμενες για την εφαρμογή τους ενέργειες, ρυθμίσεις, μέτρα και προγράμματα, το κόστος και οι πηγές χρηματοδότησης των προτεινόμενων παρεμβάσεων, καθώς και οι φορείς και το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής των προτεινόμενων μέτρων και δράσεων.

6.3. Η Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (2002)

Η εξειδίκευση των στόχων και των στρατηγικών της βιώσιμης ανάπτυξης δεν μπορεί να είναι ίδια για όλες τις χώρες. Κάθε χώρα έχει τις δικές της κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες αλλά και διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης. Όλα αυτά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη δημιουργία των εθνικών στρατηγικών σχεδίων για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη εκπονήθηκε το 2002 και αποτελεί προϊόν συνεργασίας του ΥΠΕΧΩΔΕ, του Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΚΠΙΑΑ) και ομάδας εμπειρογνομόνων.⁷⁴ Έχει σαν στόχο την οικονομική μεγέθυνση και εμπεριέχει τρεις βασικούς άξονες: Την περιβαλλοντική πολιτική, την πολιτική της κοινωνικής αλληλεγγύης και την σύνθεση των επιμέρους τομειακών πολιτικών σε ένα ενιαίο στρατηγικό σχεδιασμό.

Η Εθνική Στρατηγική αποτελείται από 7 κεφάλαια τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά παρακάτω:

6.3.1 Το Διεθνές Πλαίσιο

Στο αρχικό κεφάλαιο παρουσιάζεται το παγκόσμιο και διεθνές πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι αυτό το σημείο. Τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα της και αποτελεί βασική προτεραιότητα κατά τη χάραξη στρατηγικών και πολιτικών με στόχο την εφαρμογή της για την αποκόμιση πολλαπλών ωφελειών.

---

⁷⁴ ΥΠΕΧΩΔΕ (2002) - Η Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

6.3.2 Το Εθνικό Σημείο Εκκίνησης

Στο κεφάλαιο αυτό σκιαγραφείται το γεωπολιτικό και οικονομικό πλαίσιο της Ελλάδας, καθώς και η επισήμανση των βασικών περιβαλλοντικών πιέσεων που ασκούνται στη χώρα. Παρουσιάζονται συνοπτικά γεωγραφικά, δημογραφικά, οικονομικά στοιχεία, στοιχεία για την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή και γίνεται αναφορά στις περιβαλλοντικές πιέσεις (έδαφος, νερό ενέργεια, εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και ρύπων, παραγωγή στερεών αποβλήτων, στοιχεία για το φυσικό περιβάλλον).

6.3.3 Άξονες της εθνικής πολιτικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται:

α) οι άξονες της στρατηγικής (ισορροπία οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων)

- Η οικονομική παράμετρος, με έμφαση στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας και την ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων.
- Η κοινωνική παράμετρος, με έμφαση στην καταπολέμηση της ανεργίας και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης.
- Η περιβαλλοντική παράμετρος, με έμφαση στην προστασία των φυσικών αποθεμάτων της χώρας και στη μείωση των πιέσεων από τις ανθρωπίνες δραστηριότητες.

β) οι αρχές και οι κανόνες περιβαλλοντικής πολιτικής

- **Αρχή της πρόληψης:** Η περιπλοκότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων και η ενίοτε αβεβαιότητα ως προς την ένταση και τις ακριβείς συνέπειες των επιπτώσεών τους στο μέλλον, δεν δικαιολογεί την αδράνεια και πολύ περισσότερο την απουσία δράσης για την πρό-

ληψη τους. Αντίθετα, επιβάλλεται η έγκαιρη και αποτελεσματική τους αντιμετώπιση, ιδιαίτερα αν οι ενδεχόμενες επιπτώσεις είναι μη-αντι-στρεπτές και απειλούν τη δημόσια υγεία και την ισορροπία των οικοσυστημάτων. Πάνω την αρχή της πρόληψης (precautionary principle) οικοδομήθηκαν άλλωστε και οι πολιτικές αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και προστασίας της βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο.

- **Αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»:** Η αδυναμία των μηχανισμών της αγοράς να εσωτερικεύσουν το κόστος των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έχει ως συνέπεια το κόστος αυτό να διαχέεται στην κοινωνία επιβαρύνοντας τα θύματα και όχι τους υπεύθυνους για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Στο βαθμό που δεν γίνεται εφικτή η αποτίμηση και εσωτερίκευση του εξωτερικού περιβαλλοντικού κόστους, οι τιμές δεν στέλνουν το σωστό σήμα στην αγορά, ενθαρρύνοντας έτσι συμπεριφορές εχθρικές για το περιβάλλον. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ήδη από το 4ο Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα Δράσης έχει υπογραμμίσει τη σημασία εφαρμογής της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», ενώ τόσο η Συνθήκη του Άμστερνταμ, όσο και η Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης που υιοθέτησε στο Γκέτεμποργκ τονίζουν την ανάγκη για «εξασφάλιση της ορθότητας των τιμών της αγοράς», η οποία θα πρέπει αντικατοπτρίζει καλύτερα το πραγματικό κόστος από τις διάφορες δραστηριότητες και να παρέχει ισχυρότερα κίνητρα στους καταναλωτές και τους παραγωγούς σε κάθε τους απόφαση σχετικά με προϊόντα και υπηρεσίες.
- **Αρχή της ισότητας και συνευθύνης:** Η κατανομή βαρών για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων θα πρέπει να λάβει υπόψη της τόσο το μερίδιο ευθύνης όσο και τις δυνατότητες κάθε πλευράς να συμμετάσχει στην επίλυσή τους. Η αρχή αυτή, που σε διεθνές επίπεδο έχει βρει εφαρμογή – παρά τις επιμέρους αδυναμίες στον τρόπο ερμηνείας της ισότητας- στην αντιμετώπιση της κλιμα-

τικής μεταβολής είναι αναγκαίο να εξειδικευθεί και σε εθνικό επίπεδο έτσι ώστε να διασφαλισθεί η μεγαλύτερη δυνατή συναίνεση, και παράλληλα να αποτραπεί η δημιουργία δευτερογενών προβλημάτων (κλείσιμο ή μετανάστευση επιχειρήσεων, ανεργία κλπ) με σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνική ευημερία.

Στο πλαίσιο άσκησης περιβαλλοντικής πολιτικής, οι αρχές αυτές έχουν εξειδικευθεί και συμπληρωθεί από ένα σύνολο **κανόνων** που συνοπτικά έχουν ως εξής:

- Αποσύνδεση της οικονομικής μεγέθυνσης από την περιβαλλοντική υποβάθμιση
- Τομεακή ενσωμάτωση
- Προτεραιότητα στην αποφυγή και όχι στη διαχείριση των περιβαλλοντικών πιέσεων
- Επίλυση προβλημάτων στην πηγή ή κατά το δυνατόν πλησιέστερα σε αυτήν
- Αναγνώριση και διαχείριση στο πλαίσιο της φέρουσας ικανότητας

6.3.4 Άξονες - δράσεις και μέτρα για τη μείωση των περιβαλλοντικών πιέσεων

Οι άξονες – δράσεις και μέτρα για τη μείωση των περιβαλλοντικών πιέσεων ανέρχονται σε 7, έχουν σχέση με την **περιβαλλοντική διάσταση** της βιώσιμης ανάπτυξης και αφορούν τα εξής:

6.3.4.1 Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής είναι μια από τις σημαντικότερες απειλές για τον πλανήτη, απασχολεί έντονα τη διεθνή κοινότητα και αυτό φαίνεται από τη διοργάνωση ετήσιων παγκοσμίων διασκέψεων,

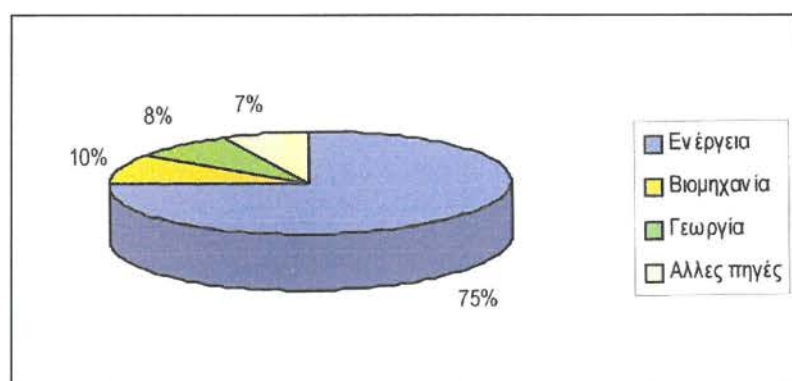
για την παρακολούθηση του και την ανάληψη δράσεων για τον περιορισμό του.

Ο εθνικός στόχος της Στρατηγικής της Ελλάδας είναι η αύξηση μέχρι 25% των 6 αερίων του θερμοκηπίου κατά το διάστημα 2008-2012 σε σχέση με τις τιμές του 1990, και συμπίπτει με τους στόχους του πρωτοκόλλου του Κιότο (1997), το οποίο και επικυρώθηκε από την Ελληνική Βουλή το Μάιο του 2002. Ήδη από το 1994 με το Εθνικό Πρόγραμμα για την κλιματική αλλαγή η Ελλάδα έχει προωθήσει σειρά μέτρων για την ανάσχεση του ρυθμού αύξησης των εκπομπών, ενώ το 2002 υιοθέτησε το 2^ο Εθνικό πρόγραμμα για τη μείωση των αερίων του θερμοκηπίου.

Οι βασικοί άξονες δράσης της Εθνικής Στρατηγικής για την κλιματική αλλαγή είναι:

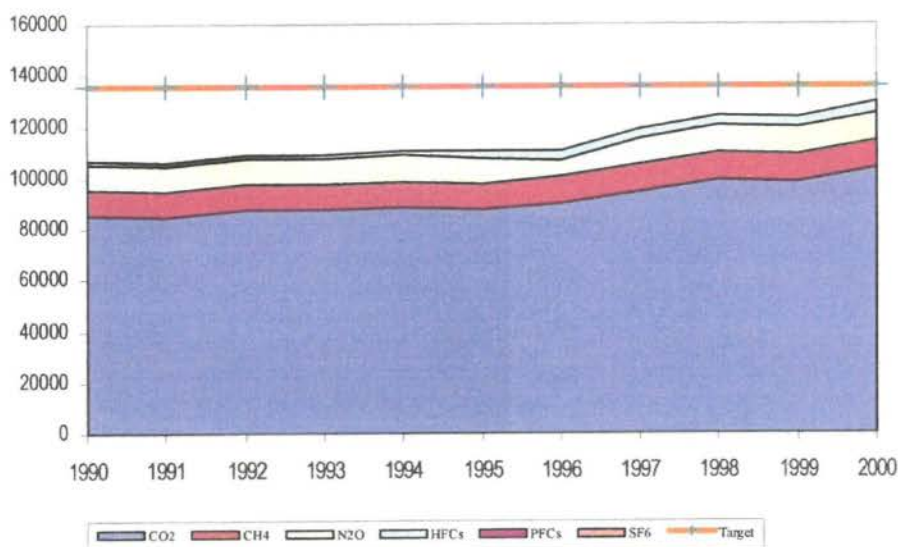
- Αναδιάρθρωση και διαφοροποίηση της προσφοράς ενέργειας
- Ορθολογική χρήση και εξοικονόμηση ενέργειας
- Μέτρα περιορισμού άλλων αερίων του θερμοκηπίου
- Θεσμικά μέτρα

Γράφημα 12. Πηγές προέλευσης των αερίων θερμοκηπίου στην Ελλάδα 2000

Πηγή: Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών-2000

Γράφημα 13. Εξέλιξη εκπομπών του θερμοκηπίου και στόχος του Κιότο για την Ελλάδα

Πηγή: Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών-2000

6.3.4.2. Μείωση αερίων ρύπων

Η μείωση των αερίων ρύπων είναι ζωτικής σημασίας για την προστασία της ανθρώπινης υγείας και την ισορροπία των οικοσυστημάτων.

Η Ε.Ε με την οδηγία 2001/81/EC (National Emission Ceilings Directive-NCED) εξειδικεύει τους εθνικούς στόχους για τα κράτη- μέλη θέτοντας όρια για 4 ρύπους και έχει χρονικό ορίζοντα μέχρι το 2010. Οι στόχοι της Εθνικής μας Στρατηγικής για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης συμπίπτουν με τους στόχους που απορρέουν από την εφαρμογή του οδηγίας της Ε.Ε και προτεραιότητα δίνεται στον ενεργειακό τομέα και τις μεταφορές.

Οι βασικές άξονες δράσης της Εθνικής στρατηγικής για την κλιματική αλλαγή περιλαμβάνουν:

- Αναδιάρθρωση και διαφοροποίηση της προσφοράς ενέργειας
- Ορθολογική χρήση και εξοικονόμηση ενέργειας στον ενεργειακό τομέα

- Μέτρα για τον τομέα των μεταφορών
- Μέτρα για τη βιομηχανία
- Θεσμικά και οργανωτικά μέτρα

6.3.4.3. Μείωση και ορθολογική διαχείριση στερεών αποβλήτων

Η μείωση των στερεών αποβλήτων αποτελεί σταθερό και μακροπρόθεσμο στόχο της πολιτείας μέσα από την αλλαγή των προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης. Βραχυπρόθεσμα είναι η αναγκαία η λήψη μέτρων που αφορούν την ορθολογική χρήση των απορριμμάτων ώστε να υπάρξει εξοικονόμηση φυσικών πόρων και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι στόχοι της Εθνικής Στρατηγικής της Ελλάδας για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων όπως συμπυκνώνονται στον Εθνικό Σχεδιασμό Ολοκληρωμένης Διαχείρισης αποσκοπούν κυρίως στην ασφαλή τους διάθεση και στη μεγιστοποίηση της ανακύκλωσης.

Οι βασικοί άξονες δράσης της Εθνικής Στρατηγικής για τα Στερεά Απόβλητα είναι:

- Ασφαλής διάθεση
- Αξιοποίηση οικιακών απορριμμάτων
- Διαχείριση βιομηχανικών και επικίνδυνων στερεών αποβλήτων
- Μείωση της ποσότητας στερεών αποβλήτων
- Θεσμικά μέτρα

6.3.4.4 Διαχείριση υδατικών πόρων

Η κατάσταση ως προς τη διαχείριση των υδατικών πόρων στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται ικανοποιητική. Η χώρα μας ακολουθεί την οδηγία 2000/60/EC

της Ε.Ε για τα νερά με στόχο την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων σε χρονικό ορίζοντα 15 ετών.

Ο στόχος της Εθνικής μας Στρατηγικής για τη διαχείριση των υδατικών πόρων αποτυπώνεται σε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τους υδατικούς πόρους και αφορά στη βιώσιμη χρήση των διαθέσιμων υδατικών αποθεμάτων, στην αποτελεσματική προστασία των υδάτινων οικοσυστημάτων και στην επίτευξη υψηλής ποιότητας όλων των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων μέχρι το 2015.

Οι βασικοί άξονες δράσης Εθνικής Στρατηγικής για τους υδατικούς πόρους είναι:

- Ολοκληρωμένη προσέγγιση της διαχείρισης υδάτων που θα συμπεριλαμβάνει τόσο την ποσοτική, όσο και την ποιοτική διάσταση
- Αποκέντρωση
- Αναβάθμιση και επέκταση υποδομών
- Κοινωνικο-οικονομική θεώρηση στη διαχείριση υδατικών πόρων
- Προστασία από επικίνδυνες ουσίες

6.3.4.5. Προστασία της βιοποικιλότητας και των φυσικών οικοσυστημάτων

Η βιολογική ποικιλότητα της Ελλάδας είναι από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη και στη Μεσόγειο, ως αποτέλεσμα της γεωγραφικής θέσης, της γεωλογικής ιστορίας και της ποικιλότητας του ελληνικού τοπίου. Σήμερα εκτιμάται ότι η πανίδα της χώρας αριθμεί από 30 έως 50 χιλιάδες είδη, ενώ η χλωρίδα της ξεπερνά τα 6.300 είδη και υποείδη ανώτερων φυτών. Η Ελλάδα βρίσκεται στη 2η θέση μεταξύ των 15 κρατών μελών της ΕΕ σε ότι αφορά την ποικιλότητα των ανώτερων φυτών, με πρώτη την Ισπανία. Η χώρα διακρίνεται επίσης για τον υψηλό ενδημισμό των ειδών.

Η ποικιλότητα σε επίπεδο ενδιαιτημάτων και οικοσυστημάτων είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντική. Όμως το 4% των ειδών της χλωρίδας και το 22% των ειδών της πανίδας θεωρούνται απειλούμενα.

Το 2,5% της έκτασης της χώρας καλύπτεται από προστατευόμενες περιοχές σύμφωνα με τη νομοθεσία ενώ η περιοχή προς ένταξη στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών ανέρχονται στις 270, ποσοστό 16,6% της χερσαίας έκτασης.

Ο στόχος της Εθνικής μας Στρατηγικής για την προστασία της βιοποικιλότητας απορρέει από την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιολογική Ποικιλότητα και αφορά την αντιστροφή των τρεχουσών τάσεων απώλειας της βιοποικιλότητας και την αποτελεσματική προστασία και αποκατάσταση των φυσικών οικοτόπων.

Οι βασικοί άξονες δράσης της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα είναι:

- Διατήρηση και αποκατάσταση σε ευνοϊκά επίπεδα των σημαντικών φυσικών οικοτόπων και ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας.
- Διαχείριση υδατικών και εδαφικών πόρων για την αντιστροφή των τρεχουσών τάσεων απώλειας της βιοποικιλότητας.
- Προώθηση οριζόντιων περιβαλλοντικών πολιτικών.
- Ενσωμάτωση της συνιστώσας της βιοποικιλότητας στις τομεακές πολιτικές.

6.3.4.6 Βιώσιμη διαχείριση των δασικών πόρων

Τα δάση της Ελλάδας είναι κατά κύριο λόγο φυσικά και με υψηλή βιοποικιλότητα, που θεωρείται ως η υψηλότερη της Ευρώπης, αφού φιλοξενούν χιλιάδες είδη χλωρίδας και πανίδας. Παράλληλα, τα δάση προσφέρουν στον άνθρωπο ένα ευρύ φάσμα αγαθών και υπηρεσιών και έχουν μεγάλη οικονομική και κοινωνική σημασία. Η κυριότερη λειτουργία τους

φαίνεται να είναι η προστασία του εδάφους από την διάβρωση και ο εμπλουτισμός των υπογείων υδατικών αποθεμάτων. Η χρησιμότητα των παραπάνω για την αποτροπή της ερημοποίησης είναι ιδιαίτερα σημαντική, ειδικά αν λάβει κανείς υπ' όψιν τις κλιματικές συνθήκες που κυριαρχούν στη χώρα.

Ο στόχος της Εθνικής μας Στρατηγικής για την προστασία των δασικών πόρων συνίσταται στη βιώσιμη διαχείριση και προστασία των δασών, που θα εξισορροπεί την ανάγκη για πολλαπλή και συνδυασμένη παραγωγή αγαθών και ωφελειών με τις απαιτήσεις προστασίας της άγριας ζωής και των προστατευτικών-περιβαλλοντικών λειτουργιών των δασικών οικοσυστημάτων.

Οι βασικοί άξονες δράσης της Εθνικής Στρατηγικής για τους δασικούς πόρους είναι:

- Η ολοκλήρωση της δασικής νομοθεσίας με τη δημιουργία ενός νέου «δασικού κώδικα»
- Η σύνταξη μιας νέας εθνικής στρατηγικής για τα δάση σε συμφωνία με αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Η δημιουργία εθνικού χάρτη χρήσεων γης (Δασολόγιο)
- Η επίλυση των προβλημάτων ιδιοκτησίας
- Η δημιουργία δασικού σχήματος πιστοποίησης

6.3.5. Δράσεις και μέτρα για την περαιτέρω προώθηση της πολιτικής κοινωνικής αλληλεγγύης

Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται στην κοινωνική διάσταση της στρατηγικής και ενσωματώνονται στην εθνική στρατηγική θέματα κοινωνικής πολιτικής όπως: Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας (η πολιτική απασχόλησης αναλύεται στο εθνικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση του

2002), η ενίσχυση της ισότητας ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, ο αποκλεισμός από άλλα αγαθά (υγεία, παιδεία), η πρόληψη του κινδύνου αποκλεισμού, και οι δράσεις για τις πλέον ευάλωτες ομάδες⁷⁵.

6.3.6 Η διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης στις τομεακές πολιτικές

Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται κυρίως στην οικονομική διάσταση της στρατηγικής και προτείνεται η λήψη μιας σειράς μέτρων σε επιμέρους τομείς:

6.3.6.1 Χωροταξικός σχεδιασμός της χώρας

Ο Χωροταξικός σχεδιασμός της χώρας παρουσιάστηκε αναλυτικά στο Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο σε προηγούμενο κεφάλαιο.

6.3.6.2 Κοινωνία των πολιτών

Το εδάφιο αυτό αναφέρεται στη διαφάνεια και τη συμμετοχή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων στα κοινωνικά δρώμενα.

6.3.6.3 Ενεργειακός τομέας

Στόχος της Στρατηγικής είναι η μείωση της ενεργειακής έντασης της ελληνικής οικονομίας και η διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος προς την κατεύθυνση φιλικών προς το περιβάλλον ενεργειακών πηγών. Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με τις εξής δράσεις:

- Ορθολογική χρήση και εξοικονόμηση ενέργειας.
- Ανάπτυξη της συμπαραγωγής, για την πλήρη εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων

---

⁷⁵ Βλέπε Παράρτημα 1.

- Ταχεία διείσδυση του Φυσικού Αερίου
- Δραστική αύξηση της συμμετοχής των ΑΠΕ, με πρώτο στόχο την αύξηση της συμμετοχής τους στην ηλεκτροπαραγωγή μέχρι το 2010 στο 20%, σύμφωνα και με τη σχετική κοινοτική οδηγία.
- Αναβάθμιση και διασύνδεση δικτύων ηλεκτρικού συστήματος

6.3.6.4 Μεταφορές

Στόχος της Στρατηγικής είναι η βελτίωση της οικο-αποδοτικότητας του τομέα των μεταφορών έτσι ώστε οι ανάγκες να καλύπτονται με τον πιο ασφαλή και περιβαλλοντικά φιλικό τρόπο. Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με τις εξής δράσεις:

- Ανάπτυξη και επέκταση υποδομών μαζικών μέσων μεταφοράς,
- Αναβάθμιση και επέκταση του οδικού δικτύου
- Προώθηση εναλλακτικών καυσίμων,
- Ενίσχυση και αναβάθμιση των μη οδικών τρόπων μεταφοράς
- Βέλτιστη διαχείριση κυκλοφοριακών ροών,
- Ενίσχυση της αξιοπιστίας των μαζικών μέσων μεταφοράς και διευκόλυνση της χρήσης τους.
- Προώθηση μέτρων αποθάρρυνσης της χρήσης ΙΧ

6.3.6.5 Γεωργία

Στόχος της Στρατηγικής είναι η εφαρμογή μιας αγροτικής πολιτικής που θα εξισορροπεί τις οικονομικές, οικολογικές, κοινωνικές και διατροφικές ανάγκες και θα εγγυάται την ολοκληρωμένη και Βιώσιμη Ανάπτυξη της υπαίθρου. Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με τις εξής δράσεις:

- Στροφή ή/και ενίσχυση των ορθών γεωργικών πρακτικών
- Ορθολογική διαχείριση υδατικών πόρων
- Ορθολογική διαχείριση εγγειοβελτιωτικών έργων και φυτοφαρμάκων
- Προώθηση ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αγροτικού χώρου
- Σταδιακή μετατόπιση του μηχανισμού στήριξης της γεωργίας μέσω των τιμών
- Εφαρμογή κατάλληλων μέτρων (κίνητρα- αντικίνητρα)
- Ενίσχυση των προγραμμάτων βιολογικής γεωργίας,
- Προστασία της βιοποικιλότητας και των περιοχών υψηλής φυσικής αξίας
- Προώθηση προγραμμάτων ενημέρωσης των αγροτών
- Κοινωνική αναβάθμιση και καταξίωση της θέσης και του ρόλου των αγροτών

6.3.6.6 Βιομηχανία

Στόχος της Στρατηγικής είναι η διευκόλυνση των επιχειρήσεων να προωθήσουν παρόμοιες δράσεις, και συγκεκριμένα:

- Οργανωτικές δράσεις, που αποσκοπούν στη βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας,
- Εξοικονόμηση ενέργειας με στόχο την ενεργειακή ένταση της βιομηχανία
- Υποκατάσταση καυσίμων, με έμφαση στην ταχεία διείσδυση του φυσικού αερίου, καθώς και στην προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.
- Αναδιάρθρωση της παραγωγικής διαδικασίας

6.3.6.7 Τουρισμός

Στόχος της Στρατηγικής είναι η αρμονική ένταξη των τουριστικών δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον μέσω της αποφυγής και της αποτελεσματικής διαχείρισης των περιβαλλοντικών πιέσεων που δημιουργούν. Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με τις εξής δράσεις:

- Αποτελεσματικότερη διαχείριση του μαζικού τουρισμού,
- Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος
- Ανάπτυξη τουριστικών υποδομών

6.3.7 Οριζόντιες δράσεις

Στο τελευταίο κεφάλαιο της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη προτείνονται για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων και την αποτελεσματική εφαρμογή τομεακών πολιτικών η προώθηση οριζόντιων δράσεων όπως τα οικονομικά εργαλεία, η συλλογή και διατήρηση της πληροφορίας, καθώς και μια σειρά από θεσμικά και διοικητικά μέτρα.

6.4 Η Έκθεση προόδου της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Το 2006 το ΥΠΕΧΩΔΕ δημοσίευσε την πρώτη έκθεση προόδου για την πορεία των θεμάτων της βιώσιμης ανάπτυξης όπως καθορίστηκαν με την Εθνική Στρατηγική του 2002. Η πρόοδος που συντελέστηκε μπορεί να θεωρηθεί αξιόλογη αλλά επιβάλλεται η αναθεώρηση της σε πολλά σημεία ώστε να ανταποκρίνεται στα νέα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Σε μια πρώτη κίνηση το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ απευθύνθηκε με μια ανοιχτή πρόσκληση για διάλογο σε ομάδες και οργανώσεις ώστε να καταθέσουν τις προτάσεις τους. Στη συνέχεια έλαβε υπόψη του τις προτάσεις των υπουργείων, τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης καθώς επίσης και τις τομεακές προτεραιότητες και στρατηγικές. Η Εθνική Στρατηγική περιλαμβάνει όλες τις προτεραιότητες της Ε.Ε για τη βιώσιμη ανάπτυξη και επιπλέον τις εθνικές προτεραιότητες της χώρας μας: Γεωργία, τουρισμός, πολιτισμός, χωροταξικός σχεδιασμός.

Το αναθεωρημένο σχέδιο της Εθνικής Στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη αναμένεται να δημοσιοποιηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Η μεταπολεμική αναπτυξιακή πολιτική που ακολουθήθηκε στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη αποτέλεσε την αιτία εμφάνισης σοβαρών δυσλειτουργιών τόσο στις αναπτυγμένες όσο και στις υπανάπτυκτες χώρες. Μια σειρά από σοβαρά προβλήματα όπως η φτώχεια, ο υποσιτισμός, η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και η καταστροφή των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων, οδήγησαν στην ανάγκη υιοθέτησης ενός διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης.
- Μπροστά στη δυσχερή κατάσταση που είχε δημιουργηθεί και στο ζοφερό μέλλον που προοιωνίζονταν, η ανάληψη συστηματικής και πολύχρονης δράσης από τη διεθνή κοινότητα ανέδειξε την έννοια της «βιώσιμης ανάπτυξης» ως εναλλακτική πρόταση ανάπτυξης.
- Η «βιώσιμη ανάπτυξη» βασίζεται στο τρίπτυχο, οικονομική ανάπτυξη - κοινωνική ευημερία - προστασία περιβάλλοντος και προβάλλει ως η πιο ολοκληρωμένη λύση - πρόταση που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των καιρών.
- Αποτελεί νέο επιστημονικό πεδίο που προϋποθέτει τη σύνθεση και συστηματοποίηση εννοιών από διαφορετικούς κλάδους των κοινωνικών και θετικών επιστημών (οικονομία, κοινωνιολογία, βιολογία, περιβαλλοντολογία κ.ά)
- Από το 1987 που αναδείχτηκε η έννοια με την έκθεση Brundtland μέχρι σήμερα δεν έχει σημειωθεί η πρόοδος που αναμενόταν σε διεθνές επίπεδο. Μια σειρά από σοβαρά προβλήματα εξακολουθούν ακόμα να υφίστανται και να ζητούν λύσεις.
- Η διεθνής κοινότητα αναγνωρίζοντας τη δυσκολία εδραίωσης της βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο διοργανώνει διασκέψεις σε τακτά χρονικά διαστήματα για την παρακολούθηση της προόδου της, και για επανακαθορισμό των στόχων γύρω από θέματα που σχετίζονται μ' αυτήν.
- Η «βιώσιμη ανάπτυξη» είναι μια 'σφαιρική' πρόταση ανάπτυξης που αγγίζει πολλές πτυχές του οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού υπόβαθρου κάθε χώρας. Ωστόσο κάθε μία από αυτές έχει διαφορετικές προτεραιότητες όσον αφορά την ανάπτυξη της, με αποτέλεσμα κάποια ζητήματα βιωσιμότητας είτε να χειροτερεύουν, είτε να μένουν στάσιμα.

- Η «βιώσιμη ανάπτυξη» δεν αφορά μόνο τις αναπτυγμένες χώρες. Οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν πρέπει να τη θεωρούν ως απειλή που έχει να κάνει με περιορισμούς στη χρήση πόρων αλλά ως ευκαιρία ανάδειξης των δυνατοτήτων τους και επίλυσης των προβλημάτων που τις απασχολούν.
- Γύρω από τη έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης έχει αναπτυχθεί μία τεράστια φιλοσοφική συζήτηση από επιστήμονες, πολιτικούς και κοινό. Για πολλούς η «βιώσιμη ανάπτυξη» αποτελεί 'πανάκεια' για όλα τα προβλήματα για άλλους δε ' αποτελεί μια απλή 'ουτοπία'. Η αλήθεια πρέπει να βρίσκεται κάπου στη μέση και απαιτείται ακόμα πολλή δουλειά σε όλα τα επίπεδα για να παρουσιαστούν απτά αποτελέσματα.
- Ο ορίζοντας της αιφόρου ανάπτυξης είναι μακροπρόθεσμος λόγω της ιδιαιτερότητας των προβλημάτων.
- Οι επιστημονικές εξελίξεις και η τεχνολογία όχι μόνο αντιστρατεύονται την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αλλά αποτελούν σύμμαχο της, παρέχοντας ανεκτίμητα ωφέληματα.
- Η πληροφόρηση, η εκπαίδευση και η ενεργός συμμετοχή των πολιτών είναι καθοριστικοί παράγοντες για την εδραίωση της.
- Η συνεργασία μεταξύ των χωρών θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόοδο της, καθώς και η απαρέγκλιτη τήρηση των δεσμεύσεων που αναλαμβάνουν στις διεθνείς διασκέψεις.
- Σε διεθνές επίπεδο ο ΟΗΕ έχει αναδείξει την έννοια, έχει αναλάβει μια σειρά από πρωτοβουλίες όπως η διοργάνωση διασκέψεων και έχει συστήσει ειδικές επιτροπές για την προώθηση της.
- Η Ε.Ε εμφανίζει μια ιδιαίτερη ευαισθησία και είναι πρωτοπόρος σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης. Την έχει ενσωματώσει σε όλες τις πολιτικές της και έχει υιοθετήσει μια ευρωπαϊκή στρατηγική με θεματικές προτεραιότητες για την εφαρμογή της.
- Η Ελλάδα έχει τη δική της Εθνική Στρατηγική από το 2002 αλλά σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε υπολείπεται σημαντικά στην επίτευξη προόδου.
- Η δραστηριότητα των παραγωγικών μονάδων επηρεάζει σημαντικά την κατάσταση του περιβάλλοντος. Το περιβαλλοντικό κόστος πρέπει να ενσωματώνεται στο συνολικό κόστος παραγωγής έτσι ώστε να βρίσκει πεδίο εφαρμογής η αρχή « ο ρυπαίνων πληρώνει ».

- Οι καταναλωτικές συνήθειες των πολιτών έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Μικρές αλλαγές από το καθένα μας σ' αυτές μπορούν να αποφέρουν τεράστιο όφελος για το περιβάλλον.
- Οι καλές πρακτικές από τη διεθνή εμπειρία σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης πρέπει να διαχέονται παντού ώστε να αποτελούν πρότυπο αναφοράς για όλους.
- Η παγκόσμια οικονομική κρίση που διανύουμε σε συνάρτηση με την περιβαλλοντική που προϋπάρχει, αποτελούν σπουδαία ευκαιρία για στροφή προς ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης.
- Η μεγαλύτερη παγκόσμια πρόκληση σχετίζεται με τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής και την ανάληψη δράσης ώστε να αποτραπούν οι δυσμενείς επιπτώσεις της. Για το σκοπό αυτό διεξάγονται ετήσιες διασκέψεις υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε.
- Η «βιώσιμη ανάπτυξη» δεν είναι μια γενική και αφηρημένη έννοια. Αντίθετα είναι μετρήσιμη και έχουν προταθεί μια σειρά από δείκτες που θα την καταγράφουν ποιοτικά και ποσοτικά. Ευχής έργο θα ήταν να υπάρξει κάποια στιγμή ένας μοναδικός και κοινά αποδεκτός δείκτης που να την αποτιμά με ακρίβεια.
- Η ενεργός συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και η ευαισθητοποίηση του επιχειρηματικού τομέα σε ζητήματα βιώσιμης ανάπτυξης μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στην εδραίωση της έννοιας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Bartlmus, P. (1999)** Sustainable Development- Paradigm or Paranoia?
Wuppertal papers Nr 93
- Bartlmus, P. (1999)** Economic growth and patterns of sustainability
Wuppertal papers Nr 98
- European Commission, (1998)** A strategy for integrating the environment into EU policies (Cardiff- June 1998) COM (1998) 333
- European Commission, (2001)** The Sixth Environment Action Programme Environment 2010: 'Our future, our choice' COM (2001) 31
- European Commission, (2001)** Strategy for sustainable development COM (2001) 264,267
- European Union, (2006)** Final text of the renewed EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) 10117/06
- Eurostat, (2007)** Measuring progress towards a more sustainable Europe Monitoring report of the EU sustainable development strategy (EU SDS)
- Lawn, P. (2006)** Sustainable development indicators in environmental economics Edward Edgar Publishing
- Turner et al. (1994)** Environmental Economics: an elementary introduction. Hemel Hempstead, Harvester
- Strange, T. Bayley, A. (2008)** Sustainable development, Linking economy, society, environment. OECD, Paris
- UNO, (1972)** Report of the United Nations, Conference on Human Environment, Stockholm 5-16 June 1972.
- UNO, (1992)** Report of the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro, 3-14 June 1992
- UNO, (1987)** Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future

UNO, (1992). Agenda 21

UNEP, (1973). Mission of UNEP

UNO, (1999) Comprehensive review of changing consumption and production patterns Report of the Secretary-General, Commission on Sustainable Development Seventh session 19–30 April 1999

UNO, (2001) Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies 2nd edition

UNO, (2007) Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies 3rd edition

UNO, (2002) Report of the World Summit on Sustainable Development Johannesburg, South Africa, 26 August - 4 September 2002

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Barquero, A.V. (1991) Μια στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Brunel, S. (2007) Βιώσιμη ανάπτυξη. Εκδόσεις Δ.Ο.Λ, Αθήνα.

Gore, A. (2007) Μια Ενοχλητική Αλήθεια. Εκδόσεις Καθημερινή

Greenpeace Hellas (2009) Έκθεση «Πράσινη ανάπτυξη και νέες θέσεις εργασίας» 7/5/2009

Le Monde Diplomatique, (2008) Ο Άτλας Της Οικολογίας (Millennium Ecosystem Assessment 2005)

Rao, H. (2008) Άρθρο: Γίνε ο ίδιος αλλαγή Εφημερίδα Τα Νέα, MBA 26/1/2009

Stern, N. (2008) «Τα οικονομικά της κλιματικής αλλαγής» Έκδοση Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας

WWF Hellas (2008) «Λύσεις για την κλιματική αλλαγή»

Αμπελιώτης, Κ. (2008) Βιώσιμη Ανάπτυξη - Σημειώσεις μαθήματος Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Αποστολόπουλος, Κ. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη - Σημειώσεις μαθήματος Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Γρηγορίου, Π. - Σαμιώτης, Γ. - Τσάλτας, Γ. (1993) Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών Για το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Δεκλερής Μ. (1996) Ο δωδεκάλογος του περιβάλλοντος. Εκδόσεις Σάκουλα., Αθήνα

Δημαδάμα, Ζ. (2008) Οικονομία, ανάπτυξη, περιβάλλον. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Ε.Κ.Π.Α.Α (2002) Δείκτες αειφόρου ανάπτυξης

Ελεύθερος Τύπος, (2009) Το Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών
European Environment Agency 31/1/2009

Ελευθεροτυπία, (2008) Φάκελος Πράσινη Οικονομία: Ενέργεια και
πράσινη επιχειρηματικότητα 16/8/2008

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1992) Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 191 της 29ης Ιουλίου 1992

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1997) Η Συνθήκη του Άμστερνταμ
Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 340 της 10ης Νοεμβρίου 1997

Ινστιτούτο Worldwatch. (2008) Η κατάσταση του κόσμου 2008. Talberth,
J., Για μια νέα προσέγγιση της έννοιας της προόδου

Καλδής, Π. - Μητούλα, Ρ. - Αστάρα, Ο. (2008) Βιώσιμη ανάπτυξη. Εκδό-
σεις Rossili, Αθήνα.

Κιαμίλη, Φ. (2002). Η σύζευξη των πολιτικών περιβάλλοντος – απασχό-
λησης στην προοπτική της αειφόρου ανάπτυξης. Διπλωματική εργασία,
ΠΜΣ Κράτος και Δημόσια Πολιτική, ΕΚΠΑ

Λαζαρίδη, Κ.- Τραγάκη, Α.- Χουλιάρης, Α. (2008) Άρθρο: Το κόστος της
κλιματικής αλλαγής, Ελευθεροτυπία 27/11/2008

Παπανδρέου, Α. - Σαρτζετάκης, Ε. (2003) Άρθρο: Βιώσιμη ανάπτυξη-
Οικονομική επιστήμη & διεθνές θεσμικό πλαίσιο Περιοδικό: Αγορά χωρίς
σύνορα , τεύχος 8

Πουλή, Σ. (2004) Η αειφόρος ανάπτυξη σε Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό
επίπεδο Διπλωματική εργασία, ΠΜΣ Κράτος και Δημόσια Πολιτική ΕΚΠΑ

Σδράλη, Δ. (2008) Βιώσιμη Κατανάλωση, Σημειώσεις μαθήματος Χαρο-
κόπειο Πανεπιστήμιο

Σκούντζος, Θ. (1989) Οικονομική ανάπτυξη. Τόμος 1. Εκδόσεις Σταμούλη.
Πειραιάς

Τα Νέα (2009) Έρευνα για τη στάση του καταναλωτικού κοινού απέναντι
στο Green Marketing. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2008 Ένθετο
MBA, Πράσινη Επιχειρηματικότητα 2/2/2009

Τσαντίλης, Δ. (2003) Άρθρο: Οι 3+1 Διαστάσεις της αειφορίας Οι δρόμοι της αειφορίας Δ.Ι.Π.Ε.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ (2002) Η Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ (2008) Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, Ε.Χ.Σ

Υπουργείο Ανάπτυξης, Γενική Γραμματεία Καταναλωτή, (2007) Βιώσιμη Κατανάλωση, Ενημερωτικό Φυλλάδιο.

Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας (2002) Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Γιοχάνεσμπουργκ, Απολογισμός

Χατζηπαρασκευαΐδης, Α.(2008) Άρθρο: Βιώσιμη Ανάπτυξη. Εφημερίδα Άποψη, Φύλλο 183/2008, Σύρος

Χονδρογιάννης, Γ. (2007) ΕΚΕ και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ημερίδα Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Χρήμα, Περιοδικό (2007) Ο δρόμος προς τις κοινωνικά υπεύθυνες επενδύσεις. Τεύχος 336

ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

CSR Hellas – www.csrhellas.gr

Earth Summit 2012- Stakeholder forum, [www.Earth Summit 2012.org](http://www.EarthSummit2012.org)

Google Scholar – www.scholar.google.com

Lowell Center of Sustainable Production (Massachusetts-USA)

www.sustainableproduction.org

Novethic - www.novethic.fr

Organization for Economic Co-operation and Development - www.oecd.org

Wikipedia -www.wikipedia.org

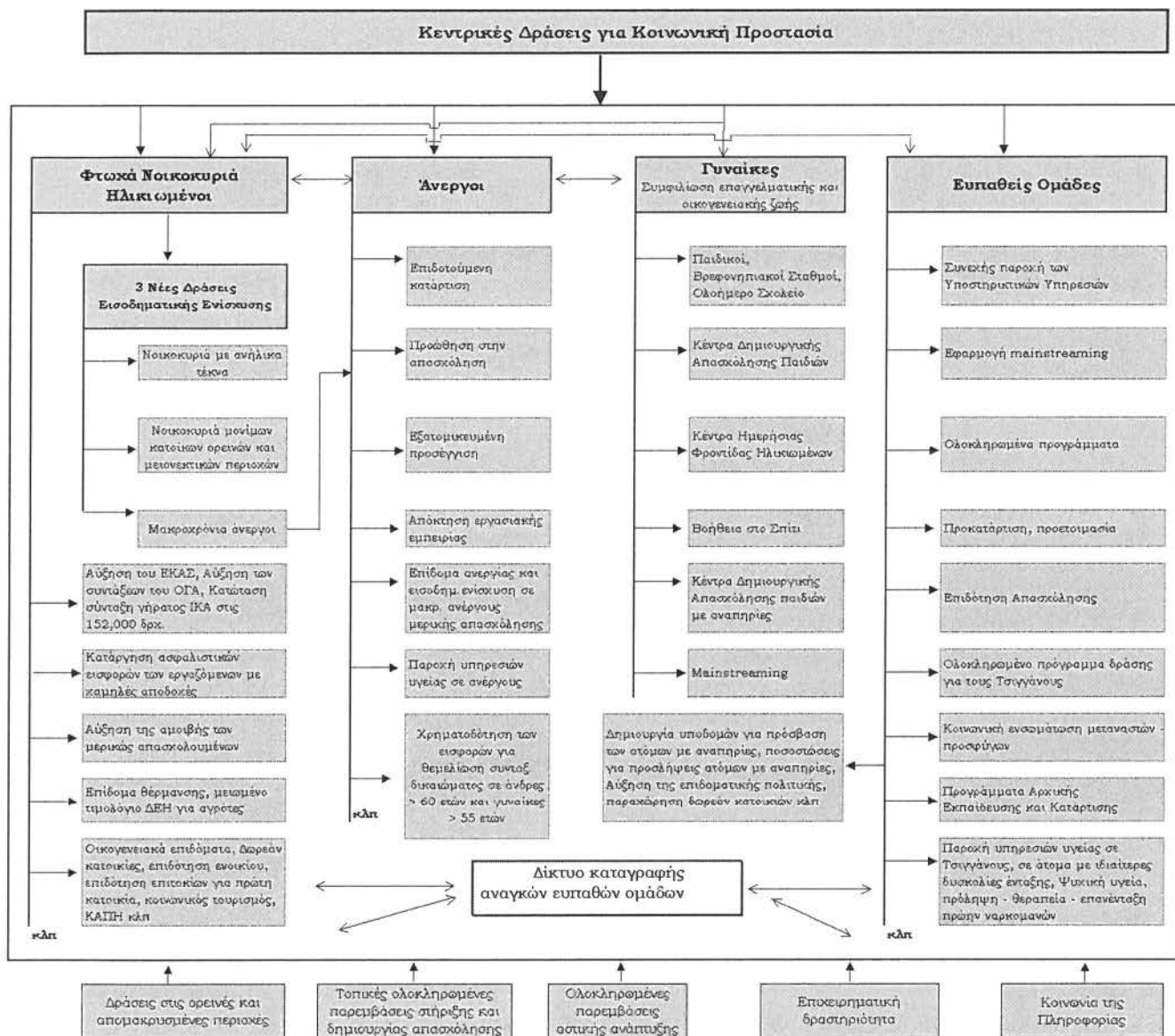
Οικολογική Κίνηση Πάτρας - oikipa.gr

ΦΟΡΕΙΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- **Τμήμα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (DSD-O.H.E)** www.un.org/esa/dsd
- **Ευρωπαϊκή Ένωση** www.europa.eu
- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** www.ec.europa.eu
- **Επίτροπος Περιβάλλοντος** www.ec.europa.eu/environment
- **Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (European Environment Agency)** www.eea.europa.eu
- **Ο.Ο.Σ.Α (OECD)** www.oecd.org
- **International Institute for Environment and Development (I.I.E.D)** www.iied.org
- **International Institute for Sustainable Development (I.I.S.D)** www.iisd.org
- **World Resources Institute (WRI)** www.wri.org
- **Υ.Π.Ε.ΧΩ.ΔΕ** www.minenv.gr
- **Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Κ.Π.Α.Α)** www.ekpaa.gr
- **Ινστιτούτο Ερευνών Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης (Ι.Ε.Π.Β.Α)** www.noa.gr
- **Σ.Ε.Β (Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων)** www.sev.org.gr
- **Friends of Earth** www.foe.co.uk
- **Greenpeace** www.greenpeace.org/greece
- **WWF** www.wwf.gr
- **Αειφορία** www.aephoria.org
- **Σόλων** www.solon.org.gr
- **Μεσόγειος SOS** www.medsos.gr
- **Νόμος Και Φύση** www.nomosphysis.org.gr
- **Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας** www.environ-sustain.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Πηγή: Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ (2002): Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη